

WALTER NIGG

Az erős asszony

AZ ERŐS ASSZONY

Walter Nigg

AZ ERŐS ASSZONY

*Ward Mária élete
(1585-1645)*

Születésének 400. évfordulójára

Bécs, 1986

Egyházi jóváhagyással

A mű eredeti címe és kiadója:

Prof. Walter Nigg: Mary Ward. Eine Frau gibt nicht auf
Don Bosco Verlag, München, 1983, 1. Auflage

Fordította: M. Tatár Margit

Copyright 1986 by Verlag OPUS MYSTICI CORPORIS

(in Verbindung mit dem Österreichischen Pastoralinstitut)

Verlags Nr: 1986-1

Satz: *Eigenbetrieb des Verlages*

Druck: *Missionsdruckerei St. Gabriel, A-2340 Mödling*

**Rendelési cím: Verlag OMC A-1090 WIEN
Boltzmanngasse 14.**

A KIADÓ ELŐSZAVA

Meglepő ötlet, hogy protestáns szerző állít emléket az ellenreformáció egyik legkiemelkedőbb egyéniségének: Ward Máriának, akit életében szeretett egyháza kemény próbának vetett alá, és még boldoggá sem avatta, mint annyi más alapítót. Nem rehabilitációt követel a szerző, hanem számos mozzanatban mutat rá, mennyire alkalmas eszményképe lehet a mai keresztényeknek a „szent amazon”: Ward Mária, az angolkisasszony rend alapítója. A nagymamák és édesanyák vallásnevelő szerepétől a nehézségek között is kitartó hithűségen keresztül a lelki élet manapság sok hiányzó mozzanatáig a szerző rövid kis eszme-futtatásokkal mindig utal arra, hogy nekünk keresztényeknek olyan kincsesbánya áll rendelkezésünkre, amelynek értékeit csak meg kell ismerni, és kovásza lehetünk a jelen és jövő világnak.

Walter Nigg neve és a szentek, a nagy keresztény egyéniségek iránti igaz tisztelete nem ismeretlen a magyar olvasó előtt. A szent rendalapítóknak emléket állító írásai mellé helyezzük ezt a kis művet, amely a nevelés kereszténnyé-tételét szorgalmazza ugyanazzal az alapgondolattal, amelyet korunk pápái is annyit hangoztatnak: a vallásos nevelés olyan emberi jog, amely alól nem ment föl semmi. A szerző tudatában van ugyan annak, hogy nem saját felekezetének nagy egyéniségéről ír, de mindvégig igyekszik tárgyilagos maradni a jezsuita rend, a pápák megítélésében. Hangvételén érződik ugyan a kívülről hangja, de jószándéka is.

Figyelemre méltó két kérdésben is Walter Nigg állásfoglalása. A nyugati világban túlerőltetett *női emancipáció* kérdését keresztény szemmel, Ward Mária példája nyomán helyezi a megfelelő összefüggésbe: számára nem hatalmi harc, nem csak jogi kérdés az egyenjogúság, és síkraszáll amellet, hogy mindkét nem őrizze meg sajátosságait, Isten-

től kapott értékeit. — *A keresztények egységének kérdését* is fölveti a protestáns szerző, és hangsúlyozza: a hit körüli veszélyek, a fiatalság úttalan kilátásai nem engedték meg Ward Máriának sem, és nekünk sem engedik, hogy az egymástól elválasztó, többé-kevésbé jelentős különbségekre helyezzük a hangsúlyt. A szerző úgy látja, hogy a közös lelkiség, a közösen megélt vallásosság nagyobb lépésekre ad reményt az egység felé, mint a teológiai gettó-viták.

Nagy értéke a műnek, hogy nemcsak Ward Máriáról olvasunk benne, hanem megszólal a könyv hőse is. A rövid, magvas idézetekből olyan lelki naptárt állíthat össze magának bárki, amely tömörségével, evangéliumi igazával nem kis segítséget jelenthet a kereszténység mindennapi megéléséhez.

Szeretettel tesszük le ezt a kis könyvet Olvasóink asztalára, mely egyúttal Ward Mária rendjének tagját, kedves Munkatársunkat, Tatár Margit nővért is búcsúztatja. Margit nővér közel két évtizeden keresztül áldozatos, csöndes, szívós munkájával elmondhatatlanul sokat tett azért, hogy a magyar katolikusok kezébe színvonalas, valóban hasznos könyvek kerüljenek. Csak a jó Isten a megmondhatója, milyen nagy mértékben járult hozzá ő is, hogy a magyarországi katolikus egyház a világegyház szellemi vérkeringésében maradjon. Most, hogy Margit nővér nyugalomba vonul, szében nem is búcsúzhatott volna el Olvasóinktól, mint hogy emléket állít a Rendalapítónak, aki oly sokat mond a mai ember számára is.

I.

VALLÁSI ZŰRZAVAROK ANGLIÁBAN

Ward Mária legrégebbi életrajzában ezt olvashatjuk: „Ki ecsetelheti azt a bátorságot, amellyel ez a szent amazon csatáit megvívta?” Ezt egyik legjobb barátja, Mary Poyntz írja, akire elsősorban mérséksége és bátorságával hatott. Ezzel Ward Mária kezdettől kívül rekedt a jámbor apácákról alkotott elképzeléseken. A „szent amazon” kifejezés tisztán lelki értelemben voltaképpen illik is reá. Találónan jellemezte Werner Bergengruen egyik-másik eichendorffi nőalakját: „Szűzi amazonok, akik mindhalálig az Abszolútra vágyakozva büszkébbek annál, hogy jelenvalóval csillapítsák éhségüket.” De az „amazon” szóhoz a mai értelemben olyan képzetek tapadnak, amelyek rossz csengésűvé teszik. Hallatára kevésbé rokonszenves, erősen férfias nő jelenik meg lelki szeműnk előtt, vagy egy modern lány, aki lovagol és sportol. Ward Máriától mindez távol állt. Mindig nőies maradt, és inkább a Példabeszédek „erős asszonyát” testesítette meg (Péld 31,10). Soha nem csüggedt el, nem hátrált meg. Az ellenállás csak fokozta erejét. „Erős asszony, aki nem adja meg magát”: ennek az eszménynek felel meg legjobban Ward Mária sajátos úttörő teljesítménye.

Ez a gondolat hozza a mai nőhöz is közel Ward Mária szokatlan egyéniségét. Nem volt villogó szemű, tüzes teremtés, de Shakespeare „Makrancos hölgye” sem. Valami egészen más, egészen újszerű kezdődött életével, amely a nőkről alkotott korábbi véleményt mind meghazudtolta. Nem volt rajta apácafőköthő, sem fátyol, nem volt körülötte oltalmazó zárdafal, sőt még a szépen festett dics-

fény sem ragyogott a feje körül. A szentek életéről szóló könyvekben itt új irányzat kezdődött. Merész nőiessége más mértéket követelt, de bizonyos megértést is.

„Ilyen nő még soha nem volt.” Ez a dícséret járt szájról-szájra temetése után. E szavak a személyiségéről kialakult általános véleményt tükrözték és nem a túlzó, hamis kegyeletet. Ward Mária minden tekintetben egészen rendkívüli nő volt. Ez a könyv nem hírnevét akarja növelni, ezt már mások korábban megtették. Az első ilyen írás M. K. Chambers ma is időszerű két kötetes műve. Az író nő anglikánnak született, majd katolizált, és belépett az angolkisasszonyok közé. Megbízást kapott Ward Mária életrajzának megírására. Öt évig dolgozott rajta fáradhatatlanul, és a mű befejezése után rövidesen meghalt.

Ugyancsak elismeréssel kell említeni P. Grisar József jezsuita atya írását az alapítónőről. Főleg azzal állított méltó emléket számára, hogy tudományos alapossggal dolgozta föl a rendelkezésére álló forrásokat. Mindkét munka teljes elismerést érdemel, és minden későbbi Ward Máriáról írt életrajz erre a két műre támaszkodik.

Ward Máriát a múlt homályából kell kiemelni. Sokan hallották már a nevét, de nem rendelkeznek személyéről világos ismeretekkel, pedig csak úgy gyakorolhat úttörő egyénisége ma is vonzó hatást, ha az olvasó behatóan szemléli őt. Alakja egyre növekszik majd lelki szemei előtt, míg egyszercsak ráeszmél, hogy a kereszténység egyik nagy egyéniségét látja.

Ward Mária ízig-vérig valódi angol volt. Hazája rányomta lényére jellegét. A legnehezebb helyzetekben is volt ereje helytállásra, kitartásra. Bármit tett, mindig Anglia lebegett szeme előtt, nem mint-ha nacionalista módon gondolkodott volna, hanem mert hazája akkor nagyon nehéz időket élt át. Csak akkor érthetjük meg őt, ha szem előtt tartjuk a szálakat, amelyek hazájához fűzték.

A 17. század Angliája adja kezünkbe a kulcsot egyéniségéhez, terveihez, elgondolásaihoz. Hamlet szavaival élve a világ kifordult sarkából, és az általános zűrzavarban nem volt olyan személyiség, aki utat mutathatott volna. Ha az Angliában vallási téren eluralkodott zűrzavart és a helyzetből adódó megoldhatatlan lelkiismereti problémákat nem vesszük figyelembe, sok minden megfoghatatlan marad Ward Mária életében, sőt csalódnánk, önfejjűnek tarthatnánk. A kor politikai harcaihoz nem volt semmi köze, nem volt politizáló szent, tisztán vallási szempontok vezették, mégis hazafisága tagadhatatlan. Magyarázatot egyes-egyedül keresztény élményeiben találhatunk. Lelkisége a 17. századi vallásosság talaján áll, s ha ez a mai embertől bizonyos tekintetben távol is esik, azért lelkülete félreismerhetetlenül csupa izzás és lángolás.

Anglia sok nagy embert adott a kereszténységnek: Nagy Alfréd, Canterbury Anzelm, Becket Tamás, Duns Scotus, Morus Tamás, Ockham Vilmos, Newman, Hopkins. A nem katolikusok közül megemlíthető Wiclif, Cromwell, Fox, Bunyan, Wesley, Blake stb. De az olyan nőkről sem szabad megfeledkezni, mint Fry Erzsébet vagy Nightigale Florence. Angliától vallási és irodalmi téren egyaránt sokat tanulhatunk, hiszen ez az ország nemcsak az anyagi haszonnak hódolt. Reinholdt Schneider „A szigetország” (Das Inselreich) című könyvében Anglia sorsát a hit szemszögéből elemzi, és a történelmi események mélyére tekint.

Anglia történelme az uralkodásra méltatlan VIII. Henrik király idején végzetes fordulatot vett. Mivel a pápa a képmutató indokokat nem fogadta el, amelyekre hivatkozva házassága érvénytelenítését kérte, szakított Rómával, és magát tette meg az angol egyház fejévé. A szakadás egyedüli oka a király Boleyn Anna iránt fölébredő szerelme volt. Semmiféle vallási ok nem játszott közre. Az anglikán egyház megalapítása tehát nem volt reformáció. Fisher János bíboros, Morus Tamás kancellár

és még sokan mások határozottan szembeszegültek vele. Nem esküdtek hűséget a királynak mint egyházfőnek, és bátor magatartásukért életükkel fizettek. A vezető nélkül maradt nép mit sem értett a vérengző király eltévelyedéséből, és teljes tanácstalanság lett rajta úrrá: nem tudta, hogy az egyházi vagy a világi hatalomnak kell-e engedelmeskednie?

Az anglikán egyház — ahogy azt Newman helyesen megállapította — először teljesen nemzeti színezetű és ökumenikus jellegű egyház volt, melytől ma az elismerést nem tagadhatjuk meg. Mélyen hívő, nagy emberek, metafizikai beállítottságú költők voltak köztük, akikről nem szabad elfelejtkeznünk.

VIII. Henrik halála után harmadik házasságából született fia, Eduard lépett — fiatalon — a trónra. Kamaszos kormányzása idején sok protestáns elem áramlott az angol államegyházba, és ez töltötte be a Rómától való elszakadás nyomán támadt űrt. Eduard csak hat évig uralkodott. A trónöröklés törvénye szerint féltestvére Mária követte a trónon, aki VIII. Henrik első feleségének, Aragóniai Katalinnak volt a lánya. Mária anyja hatására szigorúan katolikus szellemben nevelkedett, és II. Fülöp spanyol király felesége lett. Spanyol hagyományokból kiindulva megkísérelte apjának Rómától való elszakadását még erőszak árán is helyrehozni. Nem rettent vissza semmilyen eszköztől sem. Valójában igazságtalanságot igazságtalansággal tetézt, amiért is „Véres Máriának” nevezték. Többek között apja megalkuvó teológusát Cranmert is máglyán kivégeztette. Katolikus Mária uralma öt évig tartott.

Halála után a huszonöt éves I. Erzsébet került a trónra. Diplomáciai ügyességét érvényesítve negyvennégy esztendeig uralkodott. Nehezen megfejtethető, rejtélyes természete volt. Az elegáns és gögös Boleyn Anna leánya volt. Anyját, mivel kivégezték, sohasem emlegette, de vére az ereiben

csörgedezett. Még jobban hasonlított apjára, a rettenetes VIII. Henrikre. Tele volt királyi öntudattal és nemzeti büszkeséggel. Néhány minisztere segítségével abszolutisztikusan uralkodott. Amikor mint nő már csődött mondott, szívesen tetszelgett, mint szűzi királynő — ami azonban sehogy sem illett rá — mondogatva, hogy „Anglia a férjem és alattvalóim a fiaim”. A valóságban igazi odaadásra képtelen volt, ami asszonyi kisebbségi érzetet váltott ki nála, ezt viszont ügyes uralkodói föllépéssel leplezni tudta. Politikai és gazdasági téren agyafúrt okosságával tagadhatatlanul sokat tett országáért. Hosszabb időre először az ő uralma alatt virágzott föl Anglia. Érdemeit nem volna helyes letagadni. Vallási téren teljesen közömbös volt. Átvette apja egyházpolitikáját, és mint az anglikán egyház feje, minden „hajlíthatatlan” ember iránt roppant türelmetlennek bizonyult. A toleranciának — amelyet korábban Morus Tamás, a keresztény humanista „Utópiá”-jában olyan szépen megrajzolt — nyoma sem volt Erzsébetben. Idős korában nagy aggodalmak között élt és uralmának utolsó szakaszában a magányos asszony rémült szemekkel nézett szembe a halállal. Székében ülve halt meg, egyik ujjával a szájában.

Még keményebbnek bizonyult I. Jakab (James) uralma. A szerencsétlen sorsú és csak lefejeztetése előtt naggyá lett Stuart Mária fia volt, elődje politikáját folytatta. Az Erzsébet uralma alatt elkezdődött keresztényüldözés Jakab alatt tovább erősödött, mivel az elkeseredés szülte puskaporos összeesküvést árulás folytán leleplezték. Ennek az volt a célja, hogy a parlamentet a királlyal egyetemben levegőbe röpítse. A vezetőket kivégezték. Mária két nagybátyja szintén életét vesztette. Állandóvá váltak a házkutatások az egész országban. A lakosságot kényszerítették, hogy látogassa az anglikánná tett templomokat, és valóságos hajtvadászatot indítottak a régi hitük mellett hűségesen kitartó keresztények ellen. A börtönök megtel-

tek ártatlanokkal, s igen súlyos büntetéseket szabtak ki rájuk. A kereszténység nagy szégyenfoltja a katolikusok, az anglikánok és a protestánsok kölcsönös üldözése. Ezt nem szabad elhallgatni; az ártatlan vér égre kiált.

Egyébként az egyháznak az üldözések sokkal inkább javára válnak, mint a diadalmaskodó hatalmi helyzet. De akkor nem így volt. A katolikusok ahe-lyett, hogy egységbe forrtak volna össze, széthúztak. „Az angol katolikusok közti egyenetlenkedések jobban akadályozták a régi hit visszaállítását, mint az anglikán állam-egyház” — írja Chambers. Pontosabban a mindig káros klerikalizmus gátolta a régi hiten levők egységét. Ugyanis a világi papság és a jezsuiták álltak egymással ellentétben. A világi papok háttérbe szorítva érezték magukat, a jezsuitákról pedig túlságosan is nyilvánvaló lett, hogy büszkéek a rendjükre. Szerzetük ellenfeleit az egyház ellenségeinek tekintették, s ebből igen sok gyűlölködés és viszálykodás származott. Egészében véve azért sok angol katolikus magatartása szerzett érdemeket ezekben a viharos időkben; sok pap valóban hősieken helytállt, ezt minden elfogulatlan embernek el kell ismernie.

Az angliai vallási viszonyok vázlatos ismertetése elengedhetetlen feltétele Ward Mária bemutatásának. Személy szerint ugyan nem volt részese a viszálykodásoknak, de benne élt korában, egyaránt volt dolga a jezsuitákkal és világi papokkal. Abban az időben sokan nem tudtak különbséget tenni és helyes ítéletet alkotni, ezek Ward Máriát is kapcsolatba hozták a vallási téren eluralkodott zűrzavarral, ami nem kis mértékben hozzájárult félreismeréséhez. Valójában áthatolt a fronton, és egyike volt azoknak a keveseknek, akik tisztán láttak. Fölismerte, milyen úton-módon tudna az elnyomott angol katolikusoknak segíteni. Épp ez volt a küldetése.

Ha Ward Mária életéről akarunk írni, nincs szükségünk arra, hogy képzeletünket szabadjára en-

gedjük. Igaz, bizonyos iratok hiányoznak, így például nem maradt fenn a keresztlevele. A házak, amelyekben Angliában élt, rég összeomlottak. Csak a táj nyújt valami képet arról a környezetről, amelyben élt. Bár iratai nincsenek, mégis egész személyisége határozottan rajzolódik elénk, mert bőséges anyag áll rendelkezésre. A részleteket ebben az értelemben föl sem lehet sorolni, de mozaik-szerű jellegük ellenére is egységes képpé állnak össze. A két hűséges barátnő Winefrid Wigmore és Mary Poyntz nyomatékosan tanúsítják, hogy az alapítónő halála után megírtak egy „Vita”-t, amelyben arra az életrajzra támaszkodtak, amelyet gyóntatója megbízásából még Ward Mária írt — pontosabban elkezdett —, de nem fejezett be. Sajnos Ward Mária írásos hagyatéka, levelezését is beleértve mindmáig kiadatlan, de M. K. Chambers és Pater Grisar hozzá tudtak férni munkájuk során. Továbbá az angolkisasszonyok augsburgi házában ott van a „megfestett életrajz”. Ez az ötven táblafestményből álló sorozat a 17. század elején keletkezett, legalább öt festő dolgozott rajta. A festmények művészeti szempontból is figyelmet érdemelnek, bár sajátos keverékei a fogadalmi tábláknak és az egyéni kifejezésmódnak. Bizonyos eseményeket túl részletesen ábrázol, mások viszont teljesen hiányoznak, mert abban az időben nem volt alkalmas ezeket megörökíteni. Egyes részleteket az alapítónő életéből máshonnan nem is ismerünk. A „megfestett életrajz” a hagiografia történetében sajátos és figyelemreméltó helyet foglal el. Többször utalnak a képek Ward Mária belső életére is. Formális művészettörténeti megítélés helyett elmélyedést kívánnak. Akkor azonban hozzásegítenek Ward Mária lelki alkatának megértéséhez. Így Ward Mária alakja hitelesen áll előttünk, igazi arca ragyog felénk, anélkül, hogy legendákra szorulnánk.

Saját korából két arcképet ismerjük: arcának nemes vonásai közül két szép, nagy szeme szinte be-

lénk hatol. Kiálljuk-e tekintetét, vagy el kell fordulnunk tőle? A szent amazon radikális keresztény léte testesített meg, amelyből olyan erő árad, hogy vonzani is tud, de taszítani is.

A következőkben életrajz helyett csak bizonyos eseményeket említünk Ward Mária mozgalmas életéből, egyfajta képeskönyvet állítunk össze olyan felnőtteknek, akik a képeket jobban szeretik a fogalmaknál. A — kép nélkül — bemutatott képek kérdéseket tesznek föl, és elmélkedésre, újabb megfontolásra szeretnének indítani.

Az itt következő bemutatás is csak kísérlet, amely megpróbálja Ward Máriát közelebb hozni születésének 400 éves évfordulóján a mai kor emberéhez. A történetírás mindig párbeszéd a múlttal. A múltat a jelen érdekében kérdezzük. Öncélúan, csak önmagáért kár a múltat fölidézni, a történelemmel foglalkozni. Tehát Ward Máriával is belső dialógust szeretnénk folytatni. De azért is érdeklődünk iránta, mert ettől a korát megelőző, a maga korából mondhatni erősen kirívó nőtől új ösztönzéseket szeretnénk kapni. Nem közömbös, hogy mit üzen nekünk. Egy kicsit hasonló helyzetel állunk szemben, mint Jeanne d'Arc esetében: az egykor boszorkánycént elégetett Pucelle ötszáz esztendő múltán hamvaiból újjáéledve szentté magasztosult, és a vallásos franciák vezércsillaga lett. A csaknem ismeretlen Ward Mária is lehetne új eszménykép a nők változó világában; ehhez minden adottsága megvan, és még van, amiről nem is tudunk, amit csak egy későbbi nemzedék fog majd fölfedezni. Egy biztos: Ward Máriától nem tudunk, és nem is akarunk egykönnyen elszakadni, mert ahhoz vezet el minket, aki azt mondta magáról: „Én vagyok a világ világossága!”

II.

BORÚS GYERMEKÉVEK

Úgy kezdődött-e, ahogy a szentek életrajzában kezdődni szokott? ...Mária már egész kicsi korában jámbor volt... Ez így nem igaz, bár első szava a „Jézus” szó volt.

A kis Mária egyszer elesett, és az édesanyja ijedtében fölkiáltott: „Jézus, oltalmazd gyermeke-met!”. Mária utána akarta mondani, de mert még nem tudott beszélni, csak annyit mondott: „Jézus”. Ez elképzelhető, miért is ne akarhatná egy kisgyerek a mamája szavait ismételni? Ilyesmi napjainkban is előfordul, csak persze az autó az első szó, nem pedig Jézus neve, amiből másirányú nevelésre lehet következtetni.

Persze, ebből nem kell Mária gyermekkori vallá-sosságát eltúlozni. Ő maga később így ír erről a kérdésről: „Akkoriban semmi erényt sem gyakorol-tam. Ha nagymama imádkozni hívott, akkor odaül-tem a kijelölt helyre, de csak eljátszottam az időt”. Így hangzik Mária önvallomása, az igazsághoz hí-ven. A kislány nem volt vadóc, csak élénk, koraé-rett, és semmi esetre sem volt szent már a pólyá-ban.

Mária gyerekkorában más síkon kell keresnünk a döntő tényezőket: Milyen hatások érték, hogyan formálódott? De főleg: Kik voltak rá egész énjét meghatározó hatással?

Fejlődése szempontjából alapvető volt, hogy nemesi családból született. Apja, Marmaduke Ward egészen Hódító Vilmosig vissza tudta vezetni családfáját. De Mária ezt sohasem emlegette. A nemesi származás nem volt számára fontos. Annál inkább azok az emberek, akik később szerepeltek életében. A szó szoros értelmében a nemes embe-

rek közé tartozott. Már nagyon korán szembeötlött, mennyire tud viselkedni. Ez egész életében jellemezte. Soha nem volt fölényes, de biztonságát soha sem veszítette el. Mindig ura volt a helyzetnek, és mindvégig előkelő maradt. Bármilyen szegényes ruhát is öltött később magára, méltóságát abban is megőrizte. Soha nem hagyta el durva szó a száját, és jelenlétében senki nem mert ilyen kifejezésekkel élni. Mindig átérezte a szellemi értelemben vett nemesség felelősségét, és nehéz időkben ennek tanújelét is adta.

Élénk kisgyermek volt, és vallásos nevelést kapott. Apja sem könnyű erkölcsű szolgálkat, sem felettes könyveket nem tűrt meg házában. Szigorúan megkövetelte, hogy a gyerekek belekapcsolódjanak a vallási gyakorlatokba, és elsajátítsák a vallásos szokásokat. Egyszer megbüntette kislányát, mert úgy vélte, hogy szitkozódott. Mária szerette apját, de egyszersmind félt is tőle. A család Yorkshire-ben élt Old-Mulwith félreeső vidékén. A szülői ház menedéke volt az üldözött katolikusoknak, így a kis Mária olyan dolgokat is látott, amelyeket nem értett, és amelyek nem neki valók voltak.

Épp emiatt Marmaduke Ward és neje, Ursula Wright elhatározták, hogy ötéves kislányukat a nagymama gondjaira bízzák, aki még eldugottabb helyen, Ploughland Hallban lakott, Welwick mellett, ott, ahol a Humber az Északi tengerbe ömlik. Mária öt esztendeig maradt a nagymamánál, és egy szobában aludt vele. A nagymamákat nem szabad úgy megítélni, mind akik jótékonyak ugyan, de merevek és részvétnélküliek. Oroszországban Jeremiás Gotthelf felejtethetetlen elbeszélésében valóságos himnuszt írt a nagymamák dicséretére: Kati, a nagymama. A szülők, akik távoltagek a gyermekeiket a nagymamáktól, jóvátehetetlen hibát követnek el.

Mária éveig ott maradt az idős asszonynál, bár az nem tudott neki otthonos körülményeket terem-

teni. Az egyik szobában Mária-kép függött a falon, és erre a kislány gyakran föltekintett. Egyébként a nagymama nem volt szokványos asszony: nemcsak pénzzel támogatta a bebörtönzött katolikusokat, hanem maga is tizennégy évet töltött hitéért börtönben, anélkül hogy megtört volna. Szenvedett hitéért, de nem adta föl. A hosszú börtönévek csak fokozták vallásosságát. Mária életrajzi jegyzeteiben olvassuk: „Az imádságban annyira buzgó volt, hogy az öt év alatt soha nem láttam, hogy lefeküdt volna, ha pedig éjszaka fölébredtem, mindig imában találtam”. A nagymama éjszakai elmélyedt imádsága, amelynek a lámpa gyér fényénél gyakran tanúja lehetett, mélyen belevésődtek a kislány emlékezetébe. A nagymama mély hatással volt unokájára. A keserves börtönövekről is szívesen beszélt neki, és a kislány szívesen hallgatta, sokkal nagyobb érdeklődéssel, mitha mesét mondott volna. Az az állhatatosság, amelyet Mária későbbi életében tanúsított, nagyanyai örökség volt. A nagymamák sok értékes tulajdonságot beleolthatnak unokáikba. Mária nagymamája például a rendíthetetlen hitet élte unokája elé, amelyhez egész életében hű maradt.

Mária I. Erzsébet királynő idejében nőtt föl, amikor a katolikusokat hevesen üldözték. Főleg a rejtőzködő papokat keresték, akik csak titokban, álcázva működhettek. Mária szülei szilárdan kitartottak ősi hitük mellett, ezért sokat szenvedtek az elnyomástól. Soha nem érezhették magukat biztonságban, nemegyszer arra kényszerültek, hogy váltoassák lakóhelyüket és mindig mindenben a lehető legnagyobb óvatossággal járjanak el. Soha nem lehetett tudni, nincs-e velük egy fedél alatt az áruló, aki följelenti őket. Az üldözés szörnyű évei elsősorban a kislányra voltak nagy hatással. Nagy különbség, hogy a gyerekek olyan korban nőnek-e föl, amikor a vallás csak arra szolgál, hogy a családi ünnepek fényét emelje, vagy olyan időben, amikor a hit egész életre kiható következményekkel

járhat. Bár a kis Mária nem fogta föl, mi minden forog kockán, mégis az elnyomás éveit egész énjét meghatározták.

Amikor tízéves lett, édesapja visszavitte a szülői házba, ahol közben négy testvére született. Egy alkalommal tűz ütött ki. Mária a veszélyt látva kistestvéreivel a kéményhez menekült, és ott buzgón imádkozta a rózsafüzért. Az édesapának csak az utolsó pillanatban sikerült rájuk találnia és kimentenie őket az égő házból. A közvetlen életveszélyt Mária nem érzékelte, de ösztönösen az imádságban keresett menedéket.

Már kislány korában is megnyerő egyéniség volt, ezért környezete nagyon szerette. Ez is belejátszott abba, hogy édesapja már tízéves korában eljegyzésre gondolt. Az akkori szokás szerint a szülők házassági terveket szőttek még teljesen serdületlen leányaik számára. A gyerekek kiházásítása akkor még teljes egészében a szülőkre tartozott; ők határozták meg legjobb belátásuk szerint, hogy ki legyen gyermekük házas társa, de Mária édesapja azért leányai vonzalmára is igyekezett tekintettel lenni. Nemsokára került is egy fiatalember, de ez nagyon fiatalon meghalt. Aztán az is eszébe jutott az édesapának, hogy Mária tízévesen voltaképpen még túl fiatal ahhoz, hogy eljegyezzék. A szülői házból más élményt nem rögzített Mária életrajzi jegyzeteiben.

Minthogy a katolikusok üldözése újra föllángolt, az édesapa a hitvalló Babthorpe családhoz vitte a kislányt. Ennek a háznak csaknem kolostori szelleme nagy hatással volt Máriára. Volt ott egy szolgáló, Margarete Garrett, aki olykor a kolostori életről is beszélt neki. Azelőtt voltak Angliában kolostorok, de most betiltották őket, ezért Mária nem tudott semmit a monasztikus életről. Így lélegzetét visszafojtva hallgatta az öreg cseléd elbeszéléseit — ezek erősen megragadták képzeletét. Olykor a szolgálók is lehetnek áldásos hatással gazdájuk gyermekeire! Mária mindenesetre ezt jegyezte föl:

„Ettől fogva úgy éreztem, hogy szerzetességre vagyok hivatva, és hála Isten irgalmasságának, ez a kegyelem tartósnak bizonyult, úgyhogy soha a legheavélyabban sem gondoltam arra, hogy más élet-hivatást válasszak”. Ezzel nem maradt helye életében a lányos ábrándozásoknak; hű maradt elhatározásához, és kezdte tagadni nemesi származását. Ha előkelő vendégek érkeztek a házba, fogta a seprűt és a vödört, s úgy tett, mintha cselédlány volna. Örült, ha a vendégek megtévedtek, és úgy bántak vele, mint szolgálóval.

Közben Mária tizenöt esztendőss lett. Az édesapja újra elkezdett neki beszélni egy fiatalemberről, aki megfelelő férje lehetne. Mária azonban vonakodott, úgyhogy az édesapa terve, mely elsősorban az előnyökre épült, összeomlott. Miért helyezkedett Mária szembe édesapja terveivel? Végül is azok érthetőek voltak, ha az akkori fölfogás szerint a lányokat csak eszköznek tekintették is, amit a komoly házassági erkölccsel nem lehet összeegyeztetni. Mária saját maga így foglalta össze vonakodása okát: „Azokat, akik a kezemért versengtek, nem azért utasítottam vissza, mert kolostori életre vágytam, és nem is valami más okból, hanem egyes-egyedül amiatt, mert semmi vonzalmat nem éreztem irántuk.” Szerelem nélkül nem szabad férjhez menni. Méltatlan egy lányhoz, hogy csak magáért a házasságért menjen férjhez, ha mégoly gyakori is ez az eset. Ezért helyénvaló volt Mária vonakodása, ha csalódást okozott is vele szüleinek.

A fiatal Mária nem gondolt férjhezmenetelre. Bár nem tett szüzességi fogadalmat, így semmi akadálya nem lett volna annak, hogy házasságra lépjen. A nagymama börtönélményei, de főleg a cselédlány elbeszélései csöngtek a fülében a kolostori életről. Tizenöt éves korában fölébredt benne a vágy a kolostori életre, amiről gyóntatójával nem annyira szavakkal beszélt, mint inkább a könnyeivel. Fiatalos lelkesedéssel a vértanúságot állította

szeme elé: Mária nagyratörő lélek volt, akit merész dolgok lelkesítettek. A „Megfestett élet” tizedik festménye szerint úgy gondolta, hogy „semmi más nem csillapíthatja vágyát, csak az igazi vértanúság”, míg belülről világossá nem vált előtte, hogy „nem a testi, hanem a lelki mártíromság” lesz az osztályrésze. Ez a fölismerés később szó szerint beigazolódtott. Egyenlőre azonban hősie, nagy tettekről ábrándozott, és nem kívánt a házasság biztos révébe bevezetni. Arra vágyott, hogy hitéért, nézeteiért föláldozza életét. Persze csak titokban, szüleinek nem merte elárulni ezeket a gondolatokat. Fölvetődik itt a kérdés: Hogy van az, hogy sok szülő nem is sejti, mi megy végbe gyermeke lelkében. Miért nem tudnak a gyerekek szüleikben megbízni?

Gyóntatója Mária kezébe adta Laurentius Scupoli itáliai teatinus páter „A szellemi harc” című könyvét, amelyet nem sokkal azelőtt fordítottak le angolra és titokban nyomtattak ki. „Ez a könyv lett legjobb mesterem és tanítóm, lelki dolgokban évekig nem találtam párját.” — írta később Mária. A tapasztalt Scupoli arra tanította, hogy a tökéletességet a szigorú életben lássa, a minden téren érvényesülő önmérsékletben. — Ez olyan figyelmeztetés volt, amelyre Máriának sürgős szüksége volt, mert képzeletét teljesen lekötötték a vértanúkról szóló régi legendák. Így már nagyon korán elkezdett komoly dolgokkal foglalkozni. Ezek a körülmények mind közrejátszottak abban, hogy nem csapodár, hanem megfontolt, gondolkodó fiatal lány lett, aki korán átértézte az élet felelősségét és fiatal éveit is ennek jegyében élte le.

Miután elérte huszadik évét, szembe találta magát édesapja negyedik házassági tervével. Ezúttal a helyzet egészen komolyra fordult. Mária szépsége kibontakozott, egész lényé vonzó volt. Edmund Newille, egy negyvenen fölüli, tiszteletreméltó, érett férfi kérte a kezét. Meggyőződéses katolikus volt, kiterjedt birtokok várományosa, amelyek —

ha nőtlen marad — a protestáns rokonok kezére kerültek volna. Ezért különösen is szorgalmazta Mária édesapja a házasságot. Nemcsak lányát tudhatta volna megbízható, tekintélyes férj oldalán, hanem ezenkívül még az angliai katolikusságnak is szolgálatot vélt tenni a házasság létrehozásával. Úgy tárta tehát a kérdést Mária elé, hogy döntése következményeire is rámutatott.

Semmi sem állt Máriától távolabb, mint hogy édesapjának csalódást okozzon. De mégis nemet mondott, ezúttal már más okból: a boldogító szerelmet soha nem ismerte. Nem mintha ellenszenves teremtés lett volna, hanem, mert vágyai másfelé vonzották. Ha lemondott is a házasságról, lényéből nem hiányzott a szeretetreméltóság. Igaz, nem Aphrodité lebegett a szeme előtt, nem akarta a férfiak vágyát fölkeltetni, inkább az Istennek szentelt szűz volt az eszményképe, bár csak később adatott meg neki a fölismerés, hogy az ember a szüzességet nem választhatja a maga erejéből, az mindig Isten különleges ajándéka. Ezt az erényt a mai kor már alig-alig tudja fölfogni. De azért tény, hogy még a pogány ókor is nagy tisztelettel övezte a szűz papnőket. Mária másfelé vonzódott, mint a többi lány. Nem egyezett tehát bele a házasságba, hanem azzal a határozott kívánsággal lépett édesapja elé, hogy kolostorba vonul. Erre apja egyértelmű nemmel válaszolt. Angliában akkor nem működtek kolostorok, azt pedig semmiképpen nem akarta, hogy Mária idegen országba menjen, mert nem akart lemondani gyermekéről. Az édesapai *nem* mintegy a végét jelentette Mária gyermekévéinek és fiatal leánykorának.

Ward Mária különös gyermek volt. A makacs kis személyiség nem volt ment egyfajta gögtől, és nagyon könnyen indulatba jött. A vallásos élmények iránt különleges érzékenységet mutatott. Ugyanakkor lányosan tartózkodó, sőt szégyenlős volt, amit azonban feinőttként teljesen levetkőzött.

Gyermekkora, amely nem volt éppen felhőtlen,

több szempontból is elgondolkoztat. Először is szöges ellentétben áll mindazzal, amire napjainkban a nevelés irányul. Egy mai lány aligha tudná Mária eszményét maga elé képzelni. Mindent megteszünk, hogy a gyerekeket a legkisebb erőfeszítéstől is megkíméljük, hogy minden nehézséget elhárítsunk és nemegyszer már akkor teljesítjük gyermekeink óhaját, mielőtt még kéréseikkel elénk állnának. Így elkényeztetett, önző gyerekekké válnak, akik nehezen találják meg helyüket az életben és a legkisebb nehézségtől is visszariadnak. Nem mintha Máriát különös szigorúsággal nevelték volna — erre nincsenek adatok. A nehéz történelmi helyzetnek volt következménye, hogy a katolikus gyerekeknek nem lehetett napsugaras, gondtalan életük. Kevés tere volt a játéknak és az örömnak. Kétségtelen, a kemény idők megfosztják a kicsinyeket gyermekkoruktól. De az erős emberek itt edződnek meg. Mária sem ismerte a kényeztetést, és — bár törékeny alkatú volt — vasakarátúvá fejlődött. Nem hagyta magát céljától eltéríteni. És soha nem felejtette el gyerekkorát, amely oly nagy hatással volt későbbi életére, és nagy mértékben meghatározta rendkívüli egyéniségét.

III.

A VÁLASZTÁS KÍNJAI

A fiatal évek szépségéről szóló dalok féligazságot hirdetnek, és ezzel sok embert félrevezetnek. A fiatal erős, egészséges, tele van tervekkel, vállalkozási kedvvel, a jövőt illetően szép reményekkel. Ez természetes. De nem szabad elfelejtenünk, hogy sok bizonytalanság, tanácstalanság járul hozzá. Máriának sem volt könnyű az életbe vezető út.

Az édesapa házassági terve és saját kolostorba vágyódása közti választás nagy gondot okozott Máriának. Szorongatott helyzetében gyóntatójához, Holtby páterhez fordult. Ahogy sok pap teszi, Holtby páter is mindjárt az édesapa pártjára állt, és figyelmeztette Máriát a gyermeki engedelmesség kötelezettségére. A gyónás után Mária gondokba merülve ült a padban, és hallgatta a szentmisét. Az átváltoztatás után a páter egy ügyetlen kézmozdulattal föllökte a kelyhet. Mélységesen megrendült. És amikor a szentmise végén Mária tisztelettel odanyújtotta neki a kendőt, hogy a kezét megtörölje, könnyes szemmel ezt mondta neki: „Távol legyen tőlem, hogy terveiben akadályozzam, inkább azon leszek ezentúl, hogy minden erőmmel támogassam.” Ezzel szabad út nyílt Mária számára.

Persze a szülői ellenállás még sokáig tartott. Mária évekig kérlelte apját, hogy adja beleegyezését, de hiába. Akkor történt, hogy édesapját a puskaporos összeesküvésben való részvétel gyanújával egy időre letartóztatták. A börtönben ráébredt, hogy nem szabad tovább megtagadnia lányától hozzájárulását a kolostorba vonuláshoz. Tehát Mária szülei beleegyezésével elhagyta Londont, és a pünkösdtől Morus Tamás egyik unokájánál töltötte Canterburyben.

Arra gondolt, hogy Flandriába megy. Elvben tilos volt Angliát elhagyni. A hajósokra súlyos büntetés várt, ha menekülőknak segítséget nyújtottak. Ennek ellenére Máriának sikerült helyet kapnia egy hajón, mert vendéglátója útlevelében úgy szerepelt, mint annak lánya. Dovernél hagyta el Angliát, és néhány óra múlva már Calaisban volt. Nem repesett az örömtől, ahogy a „Megfestett élet” mutatja. Nem volt számára könnyű az elválás, kivált, hogy teljesen bizonytalan jövőnek nézett elébe. Később így számolt be róla: „Amikor az utazás, amelyre olyan régen vágytam, elkezdődött, nagy sötétség borult rám, és kétségek támadtak bennem, hol, melyik rendbe kell belépnem; ezzel a belső sötétséggel és belső bizonytalansággal keltem át a csatornán.” Milyen lelkiállapotban lehetett is volna Mária a szabadságba való nagy ugrás előtt? Hirtelen minden más színben jelent meg előtte, semmit sem látott többé rózsaszínben. A függetlenség, amelyre a fiatalok sokszor annyira vágyanak, gyakran nagyon is ingatag talajnak bizonyul. A bizonytalanság kínzó tud lenni érettebb fiatalokban; sokan átélik, és nem találhatnak rá magyarázatot. A választás kínja néha nemcsak lelkileg, hanem testileg is gyötri őket.

Calaisba megérkezve Mária St. Omer felé vette útját. Flandria bizalmat ébresztő ország volt. Akkor spanyol uralom alatt állt. Ennek köszönhető, hogy katolikus maradt. St. Omer 10.000 lakosú vidéki város volt. Máriának nagy élmény volt, hogy szabadon járhat-kelhet olyan országban, ahol a templomok egész nap nyitva vannak, gyakran harangoznak és a házakat szentek szobrai díszítik. Még sosem látott ilyet, és bizonyosan örült ennek.

Egyébként helyzete csöppet sem volt irigylésre méltó. Teljesen egyedül, elhagyatva élt egy idegen országban, nem tudta a nyelvet, meg sem tudta magát értetni. Csak egy ajánlólevél volt a zsebében. Fölkereste a jezsuiták házat, és Keynes páterrel akart beszélni. Nem volt várva-várt vendég, a

páter nem is kívánt behatóbban foglalkozni az ügyével. Mária elmonta, hogy be szeretne lépni valamelyik szemlélődő rendbe. A páter meghallgatta, és ott helyben eldöntötte: menjen a klarisszákhoz, ott épp keresnek egy laikus nővért. Mária megrettent, hiszen ő szemlélődésre vágyott, nem a világban való tevékenységre. A páter észrevette csalódását, de azzal bízta, hogy ha a világ szemében megvetettebb is egy laikus nővér, mint aki zsolozsmát énekel, valójában mégis mindnyájan ugyanazt az életet élik. Hogy ez mennyire nem így volt, azt Mária nem sokkal később a saját bőrén tapasztalhatta, mert a szabályzatuk és a napirendjük is eltért egymástól. De hogy Mária kételyeit eloszlassa, a páter hozzáfűzte: „Ez az Isten akarata és az Ön valódi hivatása, úgyhogy ha még egy angyal az égből mondaná is az ellenkezőjét, nem volna szabad elhinnie.” Az Isten akaratára hivatkozás szíven találta Máriát. A páter magabiztos volt, úgy látszott, pontosabban tudja, hogy mi az Isten akarata, mint egy angyal. Mária elnémult. A páter nem hagyott neki választást, és a döntés nem csekély fájdalomra volt. Később úgy nyilatkozott, hogy szívesebben lépett volna egy forró olajjal telt üstbe, minthogy olyan életet kezdjen, amely szétszórja.

Mária jelentkezett a klarisszáknál. Az apátnő közölte vele, hogy a zsolozsmázók létszáma teljes, de sürgős szüksége volna egy laikus nővérré, mert aki eddig volt, azt el kellett küldenie. Mária szó nélkül a helyére lépett. Reggelente vette a zsákot és a kosarat, aztán járt a városban és a környező falvakban házról-házra, és kérte a kolostor számára a jószívű adományokat. Az első napokban, mivel nem tudott franciául, adtak mellé egy kísérő nővért. Amikor a zsák megtelt zöldségfélével és egyéb élelemmel, vissza kellett térnie a kolostorba kiüríteni, aztán folytatnia kellett a koldulást. Nem számított, hogy égetett a nap vagy szakadt az eső, napról-napra végig kellett járnia az útját. Tömeges megáztatásban volt része! Az emberek elcsodálkoztak

finom vonásai láttán, aztán vagy adtak neki valamit, vagy gúnyos szavakkal árasztották el. Esténként halálos fáradtan roskadt szalmazsákjára, és mély álomba zuhant. Mária nem ilyen életet képzelt el, amikor Angliában világtól elzárt kolostorról álmodott. Fiatal volt, így érthető, hogy egy kissé ki is színezte a női kolostorról lelki szeme előtt lebegő képet: a kertben rózsalugas, csörgedező kút, a templom és a folyosók nagy kőkockákkal kirakva és csönd mindenütt. Abból a szemlélődő életből, melyre vágyott, Flandriában semmi része nem volt. Más kenyeren élni keserű dolog, de más országban kenyeret koldulni még sokkal inkább. Mária azonban nem zúgolódott, reggelente szó nélkül vette a zsákot és a kosarat, aztán ment és koldult. Még akkor is végezte a dolgát, amikor térdén daganat támadt, ami megnehezítette neki a járását. Közben kétélyek és aggodalmak szorongatták. Végzetesen eltévelyedett? Épp ez a fiataleknak a nagy kínja: a helyes, jó utat választottam vagy délibábot kergetek? Ki tudja? Ki tud feleletet adni? Mária nem árulta el kízó gondolatait. Nem mondta, hogy elege van a laikusnővérségből, hanem hónapokig teljesítette kötelességét. Szánalmat keltő sors! De megvallhatom: épp ez keltette föl ez iránt a nem mindennapi nő iránt az érdeklődésemet.

Gergely-nap közeledett. Nagy szt. Gergelyt Mária különösen szerette, mert ő küldte az első hithirdetőket Angliába. Ez volt a klarisszáknál a vizitáció napja, ami mindig némi nyugtalanságot okozott. Ezúttal Andreas Soto általános felügyelő látogatott el a kolostorba. Négyszemközt kívánt beszélni Máriával. Szemügyre vette finom vonásait. Mária szótlánul állt előtte. Ő pedig utalt a fogadalomtételi napjának közeledtére. Arra, hogy most még szabad, de ha fogadalmat tesz, az kötni fogja. Éles szemével Soto páter rögtön észrevette, mennyire elviselhetetlen Mária helyzete. Az apátnőnek legfőbb lelkiismeretfurdalásai voltak a fiatal lány szenvedései láttán, de sok szót nem vesztegetett

rá. Nem így a vizitátor, aki ezzel fordult Máriához: „Leányom, ez az életmód nem Önnek való. Ön képes rá, hogy más formában szolgáljon valamely más rendben Istennek, válasszon mást, a magam részéről erőmhez mérten támogatni fogom.” Ez volt az első meleg szó, amelyet Mária Flandriában kapott, és amely méltó volt egy felelősségét átérző vizitátorhoz. Mária csodálkozott a spanyol szerzetes váratlan ajánlatán, aki pontosan azt fogalmazta meg, amit ő érzett és gondolt, de soha nem mert volna kimondani. Válasszon — mondta. Ezzel Mária újra szembekerült a választás kínjaival.

Ezt a tanácsot követve egy év leteltével elhagyta a klarisszákat anélkül, hogy lelkiismeretfurdalásai lettek volna. Barátságosan búcsúzott a nővérektől — engedelmességből lépett be, engedelmes-ségben távozott. Újra világi ruhát öltött, és külön költözött. Hajótörést szenvedett volna? Vagy megfutamodott? Ezt nem lehetett ráfogni, mégha a közvetlen célt eltévesztette is. De a flandriai közvélemény azért mint kilépett apácát ferde szemmel nézte. Állhatatlannak könyvelték el, olyan embernek, akire nem lehet számítani. Ő maga sokkal később így ítélte meg életének ezt a szakaszát: „Merem állítani, jól telt el ez az év.” Ebből arra lehet következtetni, hogy a fiatalnak a kemény iskola többet használ, mint a kényeztetés. Jobb megedződ-ni, mint elpuhulni, ha ez ma régimódin hangzik is.

Nagyobb baj volt viszont az, hogy maga Mária nem látta világosan, mit kell tennie, merre kell elindulnia. Rettenetes kínokat szenvedett a lelki szárazságtól, és ezen nem tudott fölülkerekedni. Gyóntatója — iszonyú primitív módon — csak félelmet próbált beleoltani, amikor ilyen tanácsokat adott neki: „Gyűlölnie kellene magát, félnie kellene Isten ítéletétől, a pokol kínjaitól” — csupa olyan tétel, amely — ahogy példás őszinteséggel maga állította — semmit sem jelentett számára. Szeretetből tenni valamit mindhalálig — ezt ő minden további nélkül megvalósíthatónak tartotta. A félelem, ame-

lyet prédikáltak neki, hidegen hagyta, nem vert gyökeret a lelkében. Ez az állítása elárulja Mária lelkialkatát, ugyanakkor azt is, hogy gyóntatója teljesen téves módszert alkalmazott: a pokollal ijesztgetve akarta a mennybe kergetni. Más szóval: Mária semmi segítséget nem várhatott, teljesen magára volt hagyva.

A lelki magányt nehéz volt elviselni. Mára akart valamit, érzett valamiféle belső ösztönzést, lelke nyugtalan volt, de vágyát nem tudta szavakba önteni. Kereste az utat. Semmi sem olyan nehéz egy fiatalnak, mintha azt az ösztönzést, amit érez, nem tudja megfogalmazni. Ebben Mária nem állt egyedül, előtte is, utána is sok fiatal átélte ezt a kínzó bizonytalanságot. A meg nem nevezhető cél olyan kínja az érettebb fiatal kornak, amit az ember rendszerint nem is igen vesz számba. A választás gyötrelmeiről nemigen beszélünk. De vajon miért nem foglalkoztat bennünket ez a kérdés? A fiatalok tele vannak vágyakkal, idealisták, olykor lázadók vagy lusták, esetleg szemtelenek is és kiszámíthatatlannak, semmi nem egyértelmű, nem világos nekik. Valójában nem értik sem magukat, sem környezetüket. S ennek nemegyszer az a háttere, hogy nem szakítunk időt arra, hogy — észrevétlenül — utat mutassunk nekik.

Ward Mária lelkiállapota életének ebben a szakaszában nem pszichológiai szempontból érdemel figyelmet. Inkább a szentek, korábban elterjedt, hamis ábrázolása szorul helyesbítésre. Ma már túl vagyunk azon, hogy édességtől csöpögő szenteket állítsunk példaképül. Viszont az ellenkező véglet veszélye, a szentek semmibevétele fenyeget. Továbbra is az olyan ábrázolás volna helyes, amely tisztelettudó, de megfelel a valóságnak: az Isten választottai ritkán jutottak nyílegyenes úton a mennyországba.

A nem világos cél, a homályos jövő miatt nemegyszer iszonyú kínokat álltak ki, kerülő utakat tettek meg, míg végre fölismerték igazi hivatásukat.

Erre Ward Mária is példa lehet. Nem élt át hirtelen megtérést mint Pál apostol. Inkább a lassú fejlődés, érlelődés jellemezte életútját.

Kierkegaard írta egyszer: „Nem az út jelent nehézséget, hanem a nehézség — ez jelenti az utat!” És ez nem merő paradoxon. A fiatalok keresik az utat, és gyakran nem találják. Újra meg újra tévútra kerülnek. De ha komolyan keresik, és nem fáradnak bele túl hamar a keresésbe, végül megtalálják az igazi utat. De épp ekkor következik a fő nehézség: a megtalált úton el kell indulni. Ez az a kérdés, amely a következő években Ward Máriának is a legtöbb gondot okozta.

IV.

ÉRZELMEK VAGY SUGALLATOK?

A Gergely-nap még más szempontból is nevezetes volt Mária életében. „Hirtelen elfogott a vágy, hogy a klarissza rend angol tagjait külön kolosotorban gyűjtsem össze” — írta később. Mi volt ez a heves vágy? Sok vallásos ember nem tud különbséget tenni az isteni sugallat és saját érzelmi hullámai között. A kettő közel áll egymáshoz, és olykor egybe is fonódik. Vajon Mária vágya isteni sugallat volt? Talán. Maga ő maga nem élt ezzel a kifejezéssel. De a heves vágy, ha csak erős érzelmi hullám volt is, kétségtelenül hatalmába kerítette. És ez nemcsak a lelki szárazság időszakának vetett véget, hanem felszínre hozta lényének „amazoni” vonásait is, amelyek a laikus nővérben egészen háttérbe szorultak. Határozott egyéniségének megfelelően nyomban keresztülvitte tervét. Természetesen meg kellett hozzá szereznie a püspök engedélyét. Tehát elment a palotába, és előadta elgondolásait, mégpedig olyan ügyesen, hogy Jacobus Blaes, aki maga is szerzetes volt, rögtön beleegyezett, és élete végéig védelmezője lett Mária közösségének. St. Omerben rendelkezésére bocsátott egy épületet később pedig Gravelines-ben házat építtetett neki, amelyet maga rendezhetett be, hogy kolostor jellegű legyen. Világi jóváhagyás is szükséges volt azonban. Brüsszelbe utazott tehát, és a főhercegi udvarba ment. Lányos szégyellőssége már nem akadályozta, hiszen közben felnőtt hölgy lett belőle. Megnyerő lényének köszönhető, hogy a főherceg és hitvese támogatását is azonnal megszerezte. Angliában kapott jó nevelése folytán megfelelően tudott viselkedni, így később is szívesen látott vendégnek számított az udvarnál.

Jóllehet mind az egyházi mind a világi hatóságokat maga mellett tudhatta, terve keresztülvitele hosszabb időt vett igénybe. Az, hogy az angol nővéreket külön kolostorba gyűjti össze, nem volt gyorsan ellobbanó szalmaláng; minden erejét befektette a kivételébe. Máriát mindig vonzotta Szt. Klára. Méltán, hiszen Klára kiemelkedő szent volt. Mária elszántságáért és szigoráért becsülte Klárát. Klára is nemesi családból származott, és elsőként értette meg és követte Szt. Ferencet a radikális szegénységben, minden erejét latba vetve, és mindvégig hűségesen kitartva mellette. Klára minden enyhítést elutasított, ezekkel a példamutató szavakkal: „Nem akarok a szent szegénység alól semmilyen fölmentést kapni.” És sok férfinál bátrabban védte Szt. Ferenc eszményét. Annyira elszánt volt, hogy végül még a pápák is engedtek neki. Ez a bátorság határtalanul tetszett Máriának. Csak egy vágya volt, hogy követhesse.

Néhány barátnőjével visszatért Flandriába, és megpróbált kolostori életet élni velük. Köztük volt Winefrid Wigmore és Mary Poyntz is, akik mindketten kezdettől fogva egészen végig hűségesen Mária oldalán álltak, és fáradhatatlanul támogatták, ezért minden elismerésre méltók. Kár, hogy nem ismerjük behatóbban ezeket a hősies női lelkeket, akik mindent föláldoztak eszményükért. Mária és társnői választottak egy főnöknőt, akinek Mária is alárendelte magát. Gyóntatóként egy jezsuita páter, Roger Lee állt mellettük, aki a szigorúságot össze tudta egyeztetni a megértéssel, és tanácsaival igen nagy hálaá kötelezte őket. Mária néhány hónapig élt ebben a közösségben. Ez alatt az idő alatt belső béke töltötte el, és nagy vigasztalásban volt része. Azt gondolta, hogy heves vágya jó irányba vitte — és mégis összetévesztett egy érzelmi hullámot az isteni sugallattal. Hogy tisztán lássunk, a kettőt világosan el kell különíteni, és ezt maga Mária tudta a legjobban.

V.

VALAMI MÁST KELLENE TENNEM

Szt. Anasztáz napján Máriának egy eddig ismeretlen élményben volt része, amelyet saját szavai-
val kell bemutatnunk: „Május 2.-án, kb. 10 órakor
történt velem valami, amit nem értettem és soha
nem tudtam megmagyarázni. Társaim közt ültem,
és azzal voltam elfoglalva, hogy a nővérek haszná-
latára Szt. Ferenc-kötelet készítek. Minden kötél-
hez, amit csináltam, elmondtam halkán a Lorettói
litániát, hogy aki majd a kötelet viselni fogja, ne kö-
vessen el súlyos bűnt. Amit átéltem, az olyan volt,
mintha Istentől indult volna ki, és olyan erővel ra-
gadott meg, hogy szinte semmivé váltam. Saját
erőm elhagyott, és semmi mást nem éreztem ma-
gamban, csak azt, amit Isten vitt végbe. Nekem
nem maradt más teendőm, mint egyszerűen szem-
lélni azt, aminek általam végbe kell mennie. Na-
gyon szenvedtem, mert ez a hatalom messze fölül-
múlta erőimet. De nagy vigaszomra volt annak föl-
ismerése, hogy Isten tetszése szerint föl akar hasz-
nálani. Közben világossá vált, hogy nem Szt. Klára
rendjében kell maradnom, hanem valami mást kell
tennem, de hogy mi az és milyen természetű do-
log, azt nem láttam és nem tudtam kitalálni. Csak
annyit fogtam föl, hogy valami jó az és Isten akara-
ta szerint való”. Ezek a töredékes szavak egyértel-
műen valami elmondhatatlan belső élményre utal-
nak, amit nem tudott sem megérteni, sem értel-
mezni. Először mindent elkövetett, hogy látomása
után újra beleilleszkedjék környezetébe. Gondosan
ügyelt, hogy élményét elrejtse a többi nővér elől;
hét hónapon át ez sikerült is neki. Úgy őrizte az el-
ső isteni üzenetet, mint drága kincset.

Ward Mária belső látásának súlya volt. Nem va-

lami zavaros esemény volt. Egyértelműen látta: nem az Isten akarata az, hogy Flandriában angol klarissza kolostort alapítson. Ha negatív fölismerés volt is, de teljesen világos. Nem tapadt hozzá a klariszák rendjének lekicsinylése, de Mária biztos volt benne, hogy nem ott van a helye. A kármeliták rendje sem jött számításba, bármennyire csodálta is Teréz alapításait. Egyelőre Mária ott maradt a nővérekkel a kolostorban. Aztán határozottan távozott. Ez általános fejcsóválást váltott ki: másodszor „ugrott ki”. És ez így is volt. Kortársainak nem lehetett könnyű megérteni. De ő Isten akarata szerint járt el, és nem szeszélyből cselekedett.

Mária visszatért a szülői házba. Azt tervezte, hogy majd Angliában gondolkodik első látomásán, és azon, amit tennie kell, és vár, amíg feladatát világosan nem látja. Minél jobban körülnézett, annál inkább fölismerte, hogy a *más* apostoli tevékenységet jelent számára. Az a gondolat, hogy szembe kell fordulnia a szörnyű vallási zűrzavarral, idővel egyre konkrétabb formát öltött, kivált amikor fölismerte a felnövekvő nemzedékek veszélyeztetettségét. Azt hitte, az ifjúság vallási szempontból tönkremegy, és meg volt róla győződve, hogy az ő feladata a veszély elhárítása. Végül összeállt az újabb terv: az angol lányok számára új intézményt alapít, olyan nyitott rendet, amely „formájában eltér az eddigi női kolostoroktól és közvetlenül a pápának van alárendelve.” Mária nem törekedett semmi újra öncélúan. Ez nevetséges vállalkozás lett volna. Az, ami csupán újdonság, először érdeklődést kelt, de hosszabb távon nem ér sokat. A viszonyok Szt. Ferenc és Szt. Klára óta gyökeresen megváltoztak, kivált Angliában, ahol a kolostori élet szigorúan tilos volt. Mária gondolatai mindig megpróbáltatott hazájához kapcsolódtak, de nem nacionalizmusból, mert az csak elfogulttá és gőgössé teszi az embert. Anglia nehéz helyzetben volt. Nagyon próbára tette a vallási téren eluralkodott zűrzavar. Mária nem akart passzív maradni és

mintegy ölbetett kézzel csupán szemlélője lenni a szomorú eseményeknek. A vallási téren mutatkozó szükség új utak keresésére ösztönözte. Úgy látta, az apostoli munka nem lehet sokáig pusztán a kevés számú pap feladata, elérkezett az ideje, hogy a világiak is beálljanak a sorba, és amiben tudnak, segítsenek. Szükség esetén még a nők kizárásához sem szabad ragaszkodni, akiknek eddig az egyházban csak a hallgatás jutott osztályrészül. Ő maga vezette be ezt a soha nem hallott újtást, amikor angliai látogatásai alkalmával bátran munkához látott. Minden alkalmat fölhasznált az apostoli munkára, a gardenpartykat, a színházi estéket, a tánccos összejöveleteket és a gondolázást egyaránt. Mindig talált lehetőséget, hogy vallási kérdéseket hozzon szóba, vagy valamelyik titokban működő papnak a címét megadja olyanoknak, akiknek szükségük volt rá. Ward Mária elegáns hölgyként lépett föl, amit sok katolikus nemigen értett. Egy ízben apostoli munkája közben elfogták és börtönbe zárták. Megcsókolta cellája padlóját, mert azt hitte: most érkezett el a vértanúság ideje. De a rokonok nagy váltságdíj árán kiváltották. Ez 1615 és 1616 között történt. E megpróbáltatás ellenére úgy vélte, hogy a nőknek is kell apostolkodniuk. Ilyen megfontolásokból nőtt ki az új intézmény alapításának terve. Ő nem akart csupán a saját életszentségre törekvésének élni; világos volt számára, hogy a többi ember szolgálatára kell lennie. Egyfajta önzésnek vagy gőgnek tűnt neki, hogy csak a saját üdvösségére gondoljon. Fölébredt benne a lelkek szeretete, ezért a szemlélődést össze akarta kapcsolni a tevékenységgel, Mária és Márta szerepét egyaránt vállalva. „A mieinknek egyesíteniük kell magukban — írta később — a remeték visszavonultságát az apostolok buzgalmával”.

Angliai tartózkodását fölhasználta arra, hogy híveket toborozzon. Egykori barátnői és fiatal rokoni lélegzetüket visszafojtva hallgatták, amikor elgondolásait eléjük tárta. Mária olyan ember volt,

aki lelkesedést tudott ébreszteni. Élethivatást állított az angol lányok elé, kivált azok elé a fiatal hölgyek elé, akik előkelő családjukban országszerte unatkoztak, és nem tudták, mivel töltsék el az időt, amíg egy szabad férfi meg nem jelenik a színen. Sokan vállakoztak rá, hogy a tervet megvalósítják, mégpedig Flandriában, hiszen Angliában tilos lett volna. Mária és társai az eddig elhanyagolt lánynevelést is vállalni kívánták. Erre a gondolatra megint az angliai állapotok vezették őt rá. Angliában a katolikus lányok már semmiféle vallásos nevelést nem kaptak, keresztény szempontból elvesztek volna. Ebben a helyzetben lépett közbe Mária. Világosan látta, hogy az angol lányokat tanítani kell, hogy visszatérve Angliába vallásos édesanyák legyenek az újonnan alakuló családokban. A nagyanyjánál töltött évei óta mélyen meg volt győződve az anyák vallási szerepéről. Az anyák tanítják meg gyermekeiket imádkozni, és rendszerint ők nevelik őket vallásossá. Jelentőségüket ezen a téren nem lehet eléggé hangsúlyozni. S mindenképpen nagyobb feladat ez, mint a napjainkban oly sokat emlegetett önmegvalósítás valamely munkakörben. Ha vallási vonatkozásban az anyák nem állnak helyt, egy egész nemzedékre a belső zűrzavar, a talajvesztés vár. Ennek ma nagymértékben tanúi vagyunk: a gyerekek a szülői házban alig hallanak kereszténységről, és ezt a hiányt a hitoktatás nemigen képes pótolni. Ez így volt akkor is, és így van most is. Ward Mária úgy ítélte meg a helyzetet, hogy Anglia vallási téren csak akkor találhat ismét magára, ha az anyák tudatára ébrednek keresztény kötelességeiknek. Ez a cél mindig világosan állt szeme előtt, és igen nagy áldozatot vállalt ezért magára.

Mária a leánynevelést új módon akarta kézbe venni. A középkori kolostorokban a növendékekre éppúgy vonatkozott a klauzúra, mint a nővérekre. Amíg neveltetésük idejének nem volt vége, nem hagyhatták el a kolostort. Ez a szülőknél is, a gyere-

keknek is nagy megpróbáltatást jelentett, és a gyerekeket akaratlanul is elidegenítette bizonyos tekintetben a szülőktől. Ezért Mária kolostor jellegű intézetébe nem akarta a klauzúrát bevezetni. Ez hallatlan újításnak számított, amit az akkori világ sehogyan sem tudott megérteni. És ez való igaz is, hogy teljes szembefordulást jelentett az addigi szokásokkal. A tridenti zsinat, amely újítást is, szigorítást is hozott, a klauzúrára vonatkozó szabályokat is megszorította, mert sok női kolostor hanyatlásnak indult a klauzúra meglazulása következtében. Ezt már Jézusról elnevezett Teréz nővér is fölismerete, amikor a „Megtestesülés” kolostorban radikális megtérését átélte, és ennek következtében a reformált sarutlan rendben a szigorú klauzúrát szorgalmazta. Mária azonban Angliában, ahol a kolostori élet be volt tiltva, egészen más helyzettel állt szemben. Az ő feladata a szigorú pápai klauzúra mellőzését kívánta. Nem azért, lazítani akarta a fegyelmet, — hiszen bizonyos visszavonultságot el is várt nővéreitől — hanem mert a helyzet úgy kívánta. St. Omerbe való gyerekeket is mindig tanított intézetében, ingyenesen. A klauzúra nélkül élés szigorú önnevelést föltételez, ezzel az alapító-nő tisztában volt, de bízott új közösségében. Mária élete végéig szilárdan kitartott új útján, pedig igen sok nehézség származott belőle. Ha lemondott volna a maga szabta követelményekről, életútja sokkal könnyebb lett volna.

A nővérek gyakran utaztak Angliába, hogy az ott jelentkező lányokat magukkal vigyék. Ilyenkor világi ruhát öltöttek. A kolostori viselet Angliában tilos volt; ha ilyenben jelentek volna meg, azonnal letartóztatták volna őket. Mária tehát nem tervezett az új alapítás számára szerzetesi ruhát, ami egyébként hitvallást jelentett és védelmet nyújtott. Flandriai használatra egyszerű özvegyi viseletet választott, ha pedig Angliában tartózkodtak, nem viseltek a nővérek egységes öltözetet. Ha az okosság megkívánta, Ward Mária tudott elegáns dáma-

ként is megjelenni, sárga tudor nyakravalóval. Máskor meg szolgáló módján öltözködött, és erre Angliában szükség is volt. St. Omerban az egyenruhát viselte, amelyben megegyeztek. Ha hazatért és előkelő körökben forgott, selyemruhát öltött, de szőrből való inget vett alá. Közben bámulatós mozgékonyaságról tett tanúságot, ami sok kortársa számára érthetetlen volt; de Mária mindig feladatára gondolt, s bármit csinált, csak az lebegett szeme előtt. Gyakran a testvéreknek is önállóan kellett dönteniük, és semmiképp sem álltak Mária ellenőrzése alatt. Ha egy társaságban táncoltak, Mária nem húzódott félre, hanem minden további nélkül bekapcsolódott a mulatságba. Nem azért, mert az elfojtott szórakozási vágy tört benne felszínre, hanem hogy partnerét vallási kötelezettségeire emlékeztesse. Ez teljesen új, addig ismeretlen módszer volt, kétszeresen is új, mivel nők alkalmazták. Senki sem sejtette a protestánsok közül, hogy a nagyvilági dámában szerzetesnő rejtőzik, olyan ügyesen tudott a katolikus egyházat üldöző Angliában hittérítő munkát végezni.

Napjainkban, az elvilágiasodott intézmények korában már el se tudjuk igazán képzelni, mennyire merész vállalkozás volt akkor a szigorú klauzurát és a szerzetesi ruhát mellőzni. A mai nemzedéknek sokkal könnyebb a helyzete, hiszen XXIII. János maga adta ki a kor viszonyaihoz alkalmazkodás jelszavát. Igaz, némelyek félreértették, mert XXIII. János soha nem mondta, hogy a kereszténynek a mindenben modern idők szelleméhez kell igazodnia, jól tudván, hogy ezzel kicsúszna a talaj a lába alól. Meglepetést okozó jelszavával csupán a megkövült gondolkodásmódot kívánta föloldani, és új formák keresését tette lehetővé. Ward Mária sem az angliai vallási zűrzavarhoz akart alkalmazkodni, hanem az előrelépés lehetőségét kereste. Másokban is felötlött a klauzúra megszüntetésének gondolata, így az orsolyák alapítójában, valamint Szalézi Ferencben is, aki Chantal Johannával a rend-

lapítást tervezte. Az egyetlen különbség az volt, hogy mivel egyházi részről ellenállásba ütköztek, elálltak tervüktől, Mária azonban jellegzetes angol állhatatosságával kitartott elgondolása mellett.

Nem voltak kételyei feladatát illetően, ha a félreértésektől szenvedett is. Ekkoriban részesült élete második látomásában, amelyről megint csak saját szavaival számolunk be. Azután történt, miután felöltözött: „Miközben a tükör előtt a hajamat igazgattam, hirtelen valami természetfölötti tört rám; a Szt. Atanáz napjáról ismerthez hasonló élmény volt, csak határozottabb és megítélésem szerint viharosabb, ha egyáltalán lehetett. Egész lényemet átjárta, teljesen világosan és kimondhatatlan bizonyossággal tudtam: nem az a hivatásom, hogy kármelita legyek, hanem valami másra kaptam küldetést, ami összehasonlíthatatlanul jobban szolgálja Isten dicsőségét, mint ha abba a rendbe lépnék. Nem tudtam fölfogni, mi az a nekem ígért nagy jó, de az a dicsőség, amely Isten számára belőle származik, olyan kimondhatatlanul elárasztott, hogy a lelkem teljesen eltelt, és jó ideig semmi más nem éreztem vagy hallottam, csak ezek a szavak visszhangzottak bennem: Gloria! Gloria! Gloria! Akkoriban véletlenül egyedül voltam; így nem tudtam megmondani, milyen külső mozzanatok váltják ki ezeket és a hozzájuk hasonló élményeket. De abból, amit belül éreztem, valamint a testi elváltozásból arra lehet következtetni, hogy jelentősnek kell őket tekinteni. Arról, hogy mennyi időbe telt, még kevésbé tudok számot adni; mintha csak egy pillanatilag tartott volna, de ha később utána számoltam, arra az eredményre jutottam, hogy kb. két óra múlt el. Ez után az élmény után ahhoz is bizonyos idő kellett míg ismét magamhoz tértem.” A glóri látomásban Mária fölismerte Isten dicsőségét, amely ezután minden gondolatát és tettét meghatározta. Ezért ezt az élményét nem lehet elég nagyra becsülni, hiszen irányt szabott neki. Szemmel láthatóan lefoglalta magának Isten, ezért tudott

olyan sok embert megnyerni. „A buzgóságot a mi állapotunkban többre kell tartani minden jelenésnél és elragadtatásnál” — jelentette ki.

Az alapítónő úgy értelmezte a glória-látomást, hogy a neki szánt út felé való óvatos tájékozódása tetszésére van Istennek, ezért „kimondhatatlan biztonság” töltötte el. Míg korábban csak sötétben tapogatódzott, most hirtelen egész életútja világosan állt előtte. Határozottan elutasított minden múltbeli kolostori szabályzatot, amit rá akartak kényszeríteni. Jól tudta, hogy az öröklött szabályok bölcsességet és tapasztalatokat testesítenek meg, de megítélése szerint a múlthoz kötődtek és visszavezettek a múltba, ő pedig előre akart lépni, a jövőt akarta építeni. Amiatt, hogy az öröklött régi szabályokból egyet sem akart átvenni, sok meg nem értéssel, sőt ellenségességgel kellett szembenéznie. Valóban különös volt, hogy mindent elutasított anélkül, hogy egyértelműen meg tudta volna fogalmazni, voltaképpen mit akar és mire érez hivatást. Olyan helyzetbe került, mint annak idején Szt. Ferenc, aki hallani sem akart a monasztikus szabályokról, de a maga szabályzatát nem fogalmazta meg. Mária nem önfejűségből vagy makacsságból tartott ki nézete mellett, hanem mert érezte: a várakozás ideje még nem telt le. A türelem, a bizonytalanságban várni tudás addig, amíg Isten akarata egészen világossá nem válik előtte, egyik alapvető tulajdonsága volt Máriának. Ugyanakkor nem volt túlzottan magabiztos vagy önhitt. De azt tudta, hogy Isten nagyobb dicsőségére kell járnia útját.

VI.

ÚTMUTATÓ SZAVAK

Ward Mária 1606-ban hagyta el első ízben Angliát. Azóta eltelt öt esztendő, és még mindig küldetése foglalkoztatta, bár sok dolog világossá vált már előtte. Mire fő vonásaiban kirajzolódott előtte alapításának arculata, súlyosan megbetegedett. Amikor lassan visszanyerte egészségét, újból belső hangot hallott: „Épp egyedül voltam, és végtelen nyugalom töltött el, s akkor tisztán hallottam, nem hang által, hanem szellemi módon: *Vedd a Társaságét (ti. a jezsuiták szabályzatát)! A generális soha nem fogja megengedni. Menj el hozzá!* Ezek a szavak azelőtt nem értett dolgokra világítottak rá. Megértették velem, mit akar Isten tenni. Erőt adtak mindazok elviselésére, ami azóta ért bennünket, és bizonyossággal töltöttek el afelől, amire a jövőben törekedni kellett... Sokat tudnék ezekről a szavakról mondani, de sose lennék képes mindent elmondani”. Mária meghallotta az útmutató szavakat, amelyek jót is, rosszat is jelentettek.

Ward Mária ismert néhány jezsuitát, de valószínűleg semmi közelebbit nem tudott Loyolai Ignác-ról. Akkor még sem „A lelki napló”, sem „A zárándok beszámolója” nem került nyilvánosságra, azért ennek a baszk szentnek rendkívüli személyisége még nem volt ismeretes. A klarisszáknál Mária végzett ugyan lelkigyakorlatot, amelyet jezsuita atya vezetett, így aránylag sokat tudott a Jézus Társasága apostoli munkájáról, magáról az alapítóról azonban semmi közelebbit.

A „hang” egyértelművé tette, hogy a jezsuiták konstitúcióját kell szabályzatul átvenniük, természetesen a maguk női feladataihoz igazítva, amit Mária így fogalmazott meg: „Amennyire a nemek

különbözősége megengedi”. Loyolai Ignác alaposan megfontolt rendi alkotmánya teljesen megfelelt az új időknek és a megváltozott feladatoknak. Mentésítette a tagokat a zsolozsmázástól, és könnyen mozgatható, ütőképes rohamcsapattá alakította őket, amelyet mindenütt be lehetett vetni, ahol erre szükség mutatkozott. Ez az egyik magyarázata annak, hogy a 16. században az egyház megújulásáért folyó küzdelemben a jezsuiták hamarosan túlszárnyalták a domonkos rendet, amely addig vezető szerepet játszott az egyházban. Loyolai Ignác fölismerete kora szükségleteit és feladatait, és Társasága megalapításával válaszolt.

Ward Mária engedelmesen követte az utat mutató hangot. De akkoriban nem volt könnyű a jezsuita konstitúcióból egy példányt szerezni, nem is tudjuk, hogyan tett rá szert. Gondosan tanulmányozta ezeket a szabályokat, és már az első mondatok megfelelték elképzeléseinek: „Ennek a Társaságnak célja abban áll, hogy tagjai az isteni kegyelem segítségével nemcsak saját lelkük üdvözítésén és tökéletesítésén munkálkodnak, hanem ugyanezen kegyelem támogatásával felebarátjuk üdvének és lelki előmenetelének szentelik magukat.” Minek törekedett volna tovább saját irányelvek kidolgozására, amikor Loyolai Ignác konstitúciójában pontosan megfogalmazta éppen azt, amit ő tervezett? Nem akart okvetlenül eredeti lenni, és nem is magától jutott arra a gondolatra, hogy a jezsuita konstitúcióhoz nyúljon, az isteni hang mondta: „Vedd a Társaságét!” Úgy érezte, az ő feladata az engedelmesség. És az intézmény mindmáig Szent Ignác szellemében működik.

A „hang” értelmezésével kapcsolatban el kell osztatni egy félreértést. Ennek később sokan áldozatul estek. „Ward Mária, a jezsuitanő” — elnevezés amennyire találónak látszik, annyira félrevezető. Mária sose volt jezsuita, és alapítását sem rendelte soha alá a Jézus Társaságának. Más rendeknek, így a bencéseknek, a cisztercitáknak, a feren-

ceseknek van női águk, de a jezsuitáknak nincs. Erről Loyolai Ignác az Isabel Roserhez kapcsolódó tapasztalatai után hallani sem akart; szigorúan csak férfi társaságot kívánt létrehozni. Hogy miként alakult ki benne ez az elhatározás és egyáltalán hogyan gondolkodott a nőkről, azt Hugo Rahner világosan bemutatta könyvében: Loyolai Ignác és a nők (Ignatius Loyola und die Frauen). Elvileg nem ellenezte Szt. Ignác a nők lelki gondozását, de nem is biztosított ennek központi helyet. Jó ösztönei Máriát megóvták attól, hogy lehetetlennel kísérletezzen és mintegy a Jézus Társasága női ágát akarja létrehozni. A „hang” világosan jelezte: „A generális soha nem fogja megengedni. Keresd föl!” Máriának tehát nem voltak illúziói, de később azért elment Rómába a generálishoz, és a barátságos tárgyalás pontosan a belső hangnak megfelelően ért véget. Az angolkisasszonyok csak a szabályokat vették át a jezsuitáktól, és a maguk életmódjának megfelelően módosítottak rajtuk. De miért is ne tehetnék volna? Más rendek és kongregációk is ugyanígy jártak el, amikor kidolgozták szabályzatukat, és merítették a régebbi rendek szabályzataiból. Kétségtelen, hogy Ward Mária sokat tanult Loyolai Ignáctól, de sosem utánozta, tudván tudta, hogy minden utánzás hamis, helytelen.

Hogy a jezsuiták miként viszonyultak az angolkisasszonyokhoz, azt nehéz egy szóval megmondani. Voltak jezsuiták, így például Páter Lee, akik elfogadták és segítették őket. De sajnos Páter Lee korán meghalt, és halála nagy veszteséget jelentett Ward Máriának. Később más páterek is segítségére voltak, s ő ezért mindig hálás volt. Még napjainkban is a teológus Klug Ignác, főleg pedig Grisar József elismerően írnak Ward Máriáról. De nem vonatkozik ez minden jezsuitára. Mindig csak bizonyos jezsuiták álltak és állnak az angolkisasszonyok mellett tanácsaikkal, sohasem a Jézus Társasága a maga egészében. Ismételten akadtak olyan páterek is, akik többé-kevésbé tartózkodó

magatartást tanúsítottak, sőt bírálták az angolkisasszonyokat. Persze, azt is figyelembe kell venni, hogy Mária már a 3. jezsuita nemzedéknek volt kortársa.

Maga a Jézus Társasága is megoszlott az angolkisasszonyok megítélésében. A generális, P. Mutius Vitelleschi szemében nem kívánatos elemek voltak az angolkisasszonyok. De neves teológusok, mint Suarez és Lessius kedvező nyilatkozata után a generális meghagyta a pátereknek, hogy becsüljék az angolkisasszonyokat, legyenek nekik is mint a többi embernek szolgálatukra, egyébként se ne támogassák, se ne gáncsolják őket.

Az utasítással, amit Mária kapott („Vedd a Társaságét!”) hátrányok is jártak! A Jézus Társaságát mindjárt létrejöttekor, de a következő századokban is támadták, nemcsak a protestánsok, akik fő ellenségüket látták bennük, hanem az egyházon belül is. Ugyanakkor alapítójuk személye sértetlen maradt, Pascal sem kezdte ki őt a jezsuiták ellen írt polemizáló leveleiben.

Loyolai Ignác mindvégig megmaradt szent rendalapítónak, akit tisztelet övezett, és méltán, hiszen a baszk lelkiség élt benne, minden tűzével és odaadásával. Ezt nemcsak a „Lelkigyakorlatos könyv” és „Lelki napló”-ja mutatja, hanem P. Hugo Rahner művéből is kiviláglik: Loyolai Ignác mint ember és teológus (Ignatius von Loyola als Mensch und Theologe). Ward Mária koráig a rend még nem fejlődött ki teljesen. Hol betiltották, hol újra engedélyezték működésüket. A jezsuitákról akkoriban főleg Angliában sok heves vita folyt, ahol az akkori viharos időben ez a rend nagy bátorságot tanúsított.

Mivel Mária a jezsuita konstitúciót választotta, mindjárt az elején belebonyolódott abba a vitába, amely a Jézus Társasága körül kialakult, jöllehet semmi köze nem volt hozzá. A Társaság ellenségei az angolkisasszonyokat — álcázott — jezsuita nővéreknek tekintették, és épp oly elkeseredetten támadták őket, mint a jezsuitákat. Ettől az első évti-

zedekben sokat szenvedtek teljesen ártatlanul. Ward Mária elfogadta ezt a sorsot. Idővel teljesen világossá vált, hogy a két rend különbözik, és ma már nem is jut senkinek eszébe, hogy egy szerzetnek tekintse őket.

Mária sohasem akart teológus lenni, és nem is volt az. Jóllehet latinul ovasta az egyházatyákat, de soha nem nyilatkozott teológiai kérdésekben. Helytelen volna hát teológusnővé retusálni. Egyáltalán, tévedés lenne a szenteket mind megtenni teológusnak. Persze, voltak szentek, akik egyszersmind teológusok is voltak, akiknek a kereszténység sokat köszönhet, gondoljunk pl. Szt. Ágostonra, Aquinói Szt. Tamásra vagy Szt. Bonaventurára. De ők szent teológusok voltak, nem csupán professzorok. Ne tévesszük szem elől a teológia és a lelkiség közti különbséget. A teológia értelmi földolgozása, kifejtése a hitnek, míg a lelkiség a vallásos élettel foglalkozik, a kereszténység megvalósítása. Ezért a lelkiségnek nagyobb a jelentősége, mint amennyit általában tulajdonítanak neki. Ökumenikus szempontból is nagyobb esélye van a felekezetek találkozásának, ha spirituális síkon közelednek egymáshoz, mintha a teológiai érveket és ellenérveket sorakoztatják föl. Ward Mária vallásosságával tűnt ki. Így többet tett, mintha csak szakemberek számára fejtegetett volna bizonyos kérdéseket.

Olyan spiritualitást képviselt, amely egy bizonyos fokig rokon Szt. Ignácéval, de ennek ellenére önálló. Hátrahagyott néhány irányelvet, amely nem evilági bölcsességre vall, és így foglalható röviden össze: „Isten jelenlétében élni”. A továbbiakban csak vázlatos képet nyújthatunk spiritualitásáról, márcsak azért is, mert a keresztény lelkületet csak élni lehet, leírni legfőljebb főbb vonásaiban és csak megközelítően. Mert csak akkor kezd titokzatosan izzani és válik az élet páratlan tartalmává, ha saját életünkben valósul meg.

Az alapítónő kifejezetten igazságszerető volt.

„Szeressétek az igazságot!” — mondta a nővéreknek, és újra meg újra a lelkükre kötötte: „Szeressétek az igazságot és az őszinteséget!” Az igazság szerinte azzal egyértelmű, amit tennünk kell. Így fogalmazott: „Szeressétek az igazságot, törekedjete a tudományra, de ne önmagáért a tudományért, hanem a célért, amelyhez elvezet, vagyis az Istenért”. Eszerint Mária a tudományt nem azonosította az igazsággal, ahogy a 19. században szokás volt. A kettőt megkülönböztette egymástól, és fölismerte: a tudomány útkeresés az igazság felé, de nem azonosítható vele. A fölszólítást az igazság keresésére nem szabad magától értetődőnek tekinteni. Szomorú az egyháztörténelemben azt olvasni, hogy a kereszténység nem mindig állt hűségesen az igazság mellett. Ezzel szemben Mária egyike volt az egyháztörténelemben az igazság bajnokainak.

Ugyanígy jellemezte Mária lelakiségét a szeretet is. Ennek segítségével hatolt be az evangélium magváig. „Csak akik igazán szeretnek elég erősek arra, hogy képesek megtenni mindazt, aminek a világban meg kell valósulnia” — és hozzáfűzte: „Mindig a szeretet legyen az első, és azt kövesse az okosság. Az emberi okosság a szeretettel nehezen fér össze”, mert az életben a sorrend rendszert fordított. Az okos, de nem szeretettől vezérelt emberek sok bajt okozhatnak a világban. Az okosság sokat ér, ha a szeretet vezérli: „Szolgáljanak Istennek nagy szeretettel és lelki szabadsággal!” — erre intette Mária a nővéreket, akiknek naponta gyakorolniuk kellett a szeretetet. A szeretetet az alapítónő nem szentimentális érzelemnek tekintette, hanem olyan erőnek, amihez a puhaságnak semmi köze. Az ilyen szeretet nem keletkezik magától, hanem, mint a világban minden jót gyakorolni kell. „E Társaság igaz gyermekei szokjanak hozzá, hogy ne félelemből, hanem csupán szeretetből cselekedjenek, mivel Isten a szeretet állapotára hívta őket.”

Azok, akik az igazságtól és a szeretettől vezérelve tevékenykednek, Ward Mária szerint Isten szolgálatában állnak. „Semmi nincs a világon, ami megakadályozhatna abban, hogy Istennek szolgáljunk, sem a kísértés, sem a kedély hullámmzése vagy a test gyöngesége, de még a lelki szárazság sem” — írta az alapítónő. „Isten szolgálatában a kis dolgokra kell ügyelni”. Ezzel szinte lisieuxi Teréz *kis* útját elővételezte. Mint ő, végezzenek a nővérek lelki gondozást is, készítsék elő az embereket a gyónásra, neveljék a gyerekeket katolikus szellemben. A paphiánnyal küzdő Angliában égető szükség volt e feladatok vállalására. Amikor Ward Mária ezt fölismerte és célul tűzte ki, a világi apostolkodás alapjait rakta le, ami addig teljesen ismeretlen volt, napjainkban azonban igen fontos az egyházban. E téren Máriától nem lehet, kivált női mivoltában, az elsőséget elvitatni.

A keresztényeknek Mária az alázatot is lelkükre kötötte. Fáradhatatlanul tanította: „Folyvást keressétek az alkalmat arra, hogy másokat többre tarthassatok magatoknál; de emiatt ne kedvetlenedjete el, az ellene mondana az alázatnak; mert minél valódibb bennünk az alázat, annál jobban tudunk Istenben bízni.” Az alapítónő ezt nemcsak a nővérektől kívánta meg, hanem maga is átélte St. Omerben, kolduló nővér korában. Alázatból fakadó bölcsességéről tanúskodnak szavai: „Isten minden ember által szólhat hozzánk, aki értő lélek, az szívesen tanul mindenkitől, ha még oly együgyű is.”

A nővérek a szűzességre is elkötelezték magukat, erre a mai világban alig ismert erényre. De hogy modern vagy se, nem nyom a latban, a fontos csak annak alázatból fakadó fölismerése, hogy az ember a maga erejéből nem képes rá. Ha valaki nem kapja ajándékba, csak hiábavaló küzdelmeket és görcsös erőfeszítéseket jelent, győzelmet ritkán sikerül kivívnia. Ennek igazsága már Jézusnak a „férfiatlan” férfiakkal kapcsolatban mondott szavaiból is kiviláglik: „Aki föl tudja fogni, fogja föl”.

A szegénységet szintén sokra tartotta Mária. Nem hiába volt egy évig laikus nővér a kolostorban, és az sem véletlen, hogy először egy klarissza kolostort létesített Flandriában az angol klarisszának. A szegénység eszménye magával ragadta. A szegénység szeretete szívének ékessége volt és ruháinak ékszere. Maga mondta, hogy „a szegénységet nem koldusként kellene befogadni, hanem királynőként”. Abban, ahogy a szegénységet gyakorolta, megkapó volt, hogy a kolostori takarékoságot össze tudta egyeztetni a nagylelkű bőkezűséggel. Ez egész egyéniségére fényt vet.

Az alapítónő tanításait nem szabad valamiféle erénytannak tekinteni. Erkölcszotológusnak sem volna helyénvaló Ward Máriát nevezni, mert ehhez az elnevezéshez olyan képzetek is társulnak, mint a szárazság és az unalom. Egyszerűen olyan lelki-ségről van szó, amely az igazság tettekreváltásából áll. A spiritualitás nem lehet tárgya tankönyvnek vagy előadásnak. Inkább Lélektől irányított magatartás, amely a mindennapi munkában gyümölcsozik. „Szíved békéjét semmi, még vétkeid se zavarják meg, hanem, ha vétkezted, alázd meg magad Isten előtt, és mondd: Ó, Uram, most magamtól cselekedtem, mert a vétkezés az én tulajdonom; cselekedjél most Te, jószágos Istenem, magad szerint, és bocsáss meg, mert a Te tulajdonod mindenkor az irgalmasság és kímélet, azért ne hagyj bűnben élni. Így az elesés az erény magasabb fokára segít.”. Itt nem kell spiritualitása eredetiségét kiemelni. Ez világias volna. Krisztus közelsége a döntő. Elisabeth von Gagern szerint az újkori szenteket „egy kis föld felé fordulás jellemzi. Nem e világ ellenére szentek, hanem teremtmények által szentelődnek meg.” Mária egyértelműen tanította, hogy a keresztény másképpen él, mint a nem keresztény, aki vágyaitól, ösztöneitől, vonzalmaitól, hangukatától stb. vezetteti magát. Az alapítónő spiritualitását Krisztus Lelke táplálta, ezért bizonyult maradandónak a jelentősége. Innen érthető a

rettenthetetlen bátorság is. Azt vallotta, ha a szellemi ember csüggedt, akkor valami baj van a háttérben. „Ami belülről földül és nyugtalanná tesz, az nem Istentől van: mert Isten Lelke mindig békét és derűs nyugalmat áraszt.” Ward Mária azt ajánlotta a nővéreknek, hogy mindenekelőtt szeressék a földi dolgok szeretetétől való szabadságot.

Az alapítás tervezetében összefoglalva találjuk lelkeségének jegyeit:

Az áhítat lelke;
törekvés a tökéletességre;
buzgóság;
okos választani-tudás és hallgatagság;
nagylelkűség;
vágy, hogy Krisztusért szenvedjen;
a lélek tettereje;
a henyélés kerülése;
a hallgatás gyakorlása;
megfontoltság beszédben; egyenes érzület;
engedelmesség a Léleknek;
önmegtagadás;
belső öröm;
a szenvedélyek kiirtása;
szeretetreméltóság a másokkal való érintkezésben;
öröm mások előrehaladása láttán;
kölcsönös tisztelet;
tökéletes szeretet;
de leginkább mégis az alázatban és a szelídségben kell kitűnnünk.

VII.

WARD MÁRIA MÁSIK ARCA

Ida Friederike Görrest sokat foglalkoztatta életében Ward Mária. Egy ideig novicia is volt rendjében. Ezen túlmenően könyvet is írt róla: *Maria Ward, eine Heldenlegende* (1932) és átdolgozva: *Das Grosse Spiel der Maria Ward* (1952). Abban az időben, amikor művét írta, illetőleg átdolgozta, Ida Friederike Görres teljesen a Romano Guardini vezette ifjúsági mozgalom hatása alatt állt. Később maga is ráébredt ennek a mozgalomnak a korláataira. De Ward Máriától soha nem tudott elszakadni. Sokkal később ezt jegyezte föl naplójában: „Története a fölülmulthatatlan mintaképet állította eléem, lelki életem legkorábbi szakaszában: az ellenreformáció buzgóságától átjárt jellegzetes alakját, akinek arca mögött, úgy tűnt, hogy egy másik arc bújik meg, az angol misztikusé, mintegy vízfestékkel megfestve, határozott körvonalak nélkül, felhőkbe burkolva, álomszerűen. Könyvem csak külső élete történetére szorítkozik, ahogy eredeti címe jelzi, a hősies legendát tartalmazza. Vajon sikerül-e most a másik arcát is bemutatnom? Megpróbálom. Nem röntgenképszerűen (amire Kis Teréz esetében tettem kísérletet), hanem inkább úgy, ahogy egy újra teleírt pergamenen táthatóvá tesszük az átütő eredeti szöveget.”

A hősi legenda gondolata helyes fölismerésből fakadt. Ward Mária valóban hősies életet élt; annyi bátorság, annyi találékonyság, annyi erő és olyan sok kitartás volt benne, mint kevés emberben. Nem csoda, hogy sokakat magával ragadott, főleg fiatalokat, fiatal lányokat — századokon át. Ez nem képzelődés, hanem maga a valóság. De minden írás inkább a külső arcot, az életsorsot jellemzi.

Fontos ezt megállapítani, de nem jelenti az utolsó szót.

Görres említett szavai szerint van még Ward Máriának egy másik, belső arca is — határozott vonalak nélküli, elmosódott, álomszerű, mintha felhő takarná. Az író nő föltette magának a kérdést: vajon sikerül-e neki ezt az arcot bemutatnia. Sajnos, betegsége és halála megakadályozta benne. De azt helyesen állapította meg, hogy Ward Mária eseményekben gazdag életét nyomon kísérve nem szabad a másik, a belső arcáról sem megfeledkeznünk. Igaz, ez az arc nemcsak „vízfestékkel festett és határozott körvonalak nélküli”, hanem valóban hasonlít az újra teleírt pergamenhez is. Az eredeti írás elhalványult, most újra láthatóvá kell válnia, hogy Ward Mária teljes nagyságában élénk álljon.

I. F. Görres misztikusnak mondta az angol kasszonyok alapítóját, s ez — jól értelmezve — helyénvaló is. Igaz, Knowle „Angol misztika” című könyvében nem szerepel, de „A nemtudás felhője” című mű szerzője, valamint Juliane von Norwich megértették volna. Ward Mária látnok volt, de természetesen vigyázni kell ezzel a fogalommal, mert már csaknem lejáratták, így nemegyszer egészen ködös képzetek kapcsolódnak hozzá, amelyek Máriára aligha illenek, hiszen ő józan és főleg egészen világosan megérthető természet volt. Ugyanakkor szellemi értékeket nem szabad elharmarkodottan fölláldozni, hanem vissza kell nyúlni eredeti értelmükhöz. Ernst Benz könyve (*Die Vision, Erfahrungsform und Bilderwelt*) az első, ha természetesen nem is tökéletes segítség. A látomások, sugallatok roppant bonyolult kifinomult jelenségek, amelyekhez nagyon finoman szabad csak közeledni, különben az ember észre sem veszi és a beteges hallucináció ingoványára téved. A csupán leíró módszer a vízió frissességének és közvetlenségének nem felel meg. Nem élt át mindenki, akinek látomásai voltak, elragadtatásokat; létezik elsődleges látás is, amit a külső szemlélő alig vesz észre.

Mennyire különböznek Bingeni Hildegard látomásai, aki azt mondta: „Semmilyen eksztázisban nem volt részem”, Avilai Terézétől, aki angyali alakokat látott elragadtatásában. Lehet, hogy a *látnok* kifejezés Ward Máriára vonatkoztatva első pillanatra meglepő, de mégis leleplezi személyisége legbensőbb magvát. A klarissza kolostor apátnője úgy vélte, amikor Mária első látomásáról hallott, „hogymár nem olyan idők járnak, hogy fiatal lányoknak vízióik lennének”, és egyszerűen képzelgésnek minősítette. De elintézhető-e a látomás problémája egyetlen könnyed kézlegyintéssel? Vajon nem voltak-e azelőtt is olyan hitetlenek a látnokokat illetően, mint a klarissza kolostor főnöknője? Kétségtelen, hogy a magánkinyilatkoztatások ügyében nem lehet elég óvatosnak lenni. Számos apáca gondolja teljesen jóhiszeműen, hogy megvilágosításokban van része, de közelebbről megvizsgálva kiderül, hogy csupán fantáziadús vágyakról van szó. Túlságosan is kritikátlanok, ezért e téren sok naívsággal lehet találkozni, a leghihetlenebb történetekkel sem nehéz szolgálni. Nagyon is helyénvaló hát, hogy az egyház a magánkinyilatkoztatásokat illetően tartózkodó.

A valódi vízióknak belső alapjuk van, és nem merő fantáziaszülemények. Ezt kétségbevonni nagy elfogultságra vallana. A Biblia, az egyháztörténet és a keresztény vallások is tudnak látnokokról. Nemegyszer igen fontos szerepet töltenek be. De nehéz kérdés, hogy miként kell a valódi látomásokat a hamisaktól megkülönböztetni. Ehhez a megkülönböztetés lelkére van szükség. Ha valamely látomásból elhatározások és cselekedetek születnek, mint pl. Mózesnek az égő csipkebokorra vonatkozó látomásából Izrael fiainak kivonulása Egyiptomból, vagy a Jeanne d'Arc hallotta szavakból Franciaország felszabadulása, akkor nemigen lehet pusztán képzelődésre gondolni. Valódi látomások sohasem csillapítják a rosszul elfojtott érvényesülési vágyakat.

Ward Mária látomásai a valódiság jegyeit viselik magukon. Ha saját szavait olvassuk, ez világosan érződik. Soha nem beszélt szélesebb körben látomásairól, még a nővérekkel is erősen tartózkodó volt. Nem voltak közben gyönyörteljes érzései, sem égi mezőkön nem lebegett. Valóságos belső élmények voltak, amelyeket konkrét sugallatként élt meg. Látomásaiban feleleteket és utasításokat kapott, és engedelmeskednie kellett. Áttetszően egyszerűek voltak látomásai. Az alapítónőt e látomások vezették és irányították, és nem csupán kezdetben, hanem később is újra meg újra része-sült a látomás kegyelmében. Ez az elhalványodott írás ma ismét láthatóvá vált, és hozzásegít Ward Mária másik, belső arcának megismeréséhez. Mivel fölülről volt, amit látott és hallott, azért minden egyházi fejcsóválás ellenére rendíthetetlenül követte a bennük kapott utasításokat. Ez nem volt önfejűség, hanem a mennyei feladat vállalása engedelmességből.

Első látomása leírásához hozzáfűzte: „De az, amit itt mondok, nagyon messze áll attól, ami abban az órában lezajlott. Sem engem nem elégít ki, sem azt nem fogja kielégíteni, aki majd olvassa. Egészen isteni volt, és annyira hatalmába kerített, hogy szinte semmivé lettem, mintha visszazuhan-tam volna a nemlétbe; erőm elhagyott, és nem éreztem semm más tevékenységet, csak amit Isten vitt bennem végbe.” Ez misztikus élmény volt. Ha-sonló módon beszéltek a nagy domonkos misztiku-sok és a spanyol misztika képviselői is. Figyelmet érdemel az a fölismerés, hogy egy misztikus él-mény lényegét teljes pontossággal visszaadni soha nem lehet. Ezt Mária egyértelműen megfogalmaz-ta, és soha nem is vállalkozott a lehetetlenre, hogy leírja a leírhatatlant. Semmiféle leírás, amit ezen a téren olvashatunk nem elégíthet ki senkit, mind csak együgyű dadogás. Az értelmezések is legföl-jebb némileg tudják megközelíteni azt, ami a látnok lelkében végbemegy. Máriában ettől kezdve föl-föl

bukkantak a képek, átcikáztak apró villanások, „bizonyos, számomra megmagyarázhatatlan szemrehányások.” E misztikus élményhez Mária még hozzátette: „Az általa előidézett változás kb. egy fél-órát tartott, és igen nagy méretű volt. Nem láttam semmit, de megértettem, hogy így kellett lennie, világosabban, mintha láttam vagy hallottam volna.” Mária tudta, hogy a szavak csak rejtjelek, halvány utalások.

A „Megfestett élet” világosan elénk állítja ezt a misztikus élmények meghatározta belső arcot. A 21. képen ezt olvashatjuk: „Ward Mária közben elragadtatásba esett, elvesztette érzékeit és mozgáskészségét. Fölsimerte; nem az az Isten akarata, hogy valamelyik szigorú rendbe lépjen, hanem egy annál is nagyszerűbb hivatást kap, amely révén sokkal inkább előmozdíthatja Isten dicsőségét. Fülében ezek a szavak csengtek: Gloria, Gloria, Gloria...” Mary Poyntz egy kissé másképpen írja le ezt az élményt, de éppen úgy mással nem pótolható misztikus szavakkal: „Amikor egyszer a reggeli ima után a haját igazította, hirtelen hatalmába kerítette valami, és lélekben látta, hogy Istennek, az Úrnak dicsőségére valami kibontakozott, olyan nagy és kimondhatatlan, hogy minél tovább szemlélte, annál kevésbé tudott betelni vele. Természetes látása cserben hagyta, fülében pedig egyre visszacsengett: Gloria, Gloria, Gloria. Ennek az élménynek a hatása napokig tartott.” Ez a Gloria-élmény kitörölhetetlenül beleivódott Mária lelkébe, úgyhogy egész életében ebből merített.

Arról a misztikus élményéről, amely a konstitúció dolgában eligazította, ezt írta: „Világosan hallottam, nem hang révén, hanem szellemileg a szavakat”, és később ehhez hozzáfűzte: „Sokat tudnék mondani róla, de mindent soha nem lennék képes”, s ezzel kiemelte megmagyarázhatatlan élménye természetfölötti jellegét. Egyik, P. Leehez intézett levelében ki is fejtette: „Még soha nem olvastam semmit, ami hasonló lett volna hozzá.”

Különösen mély élményt jelentett az „igazi lélek”, amely egy fehér fölvillanó fényhez hasonlított. A „Megfestett élet” 25. képének fölirata adja vissza legjobban a látomás tartalmát: „1615-ben, Mindenszentek ünnepén Isten St. Omerban mutatott Máriának egy igaz lelket — kimondhatatlanul szép volt, és benne az erények láncot alkottak. Így a lélek nem csupán a földi dolgoktól, hanem saját magától is teljesen elszakadt, és egészen Istennel egyesült. A lélek igazi szabadságát, a higgadtságot és az isteni bölcsességet is megkapta, mindazzal együtt, amit az intézmény tökéletesedése megkövetelt.” Már egy láthatatlan lélek szemlélése is rendkívüli kegyelem. De ezen túlmenően ez a misztikus élménye megajándékozta életé vezérfonalával is: „Mindent Istenre vonatkoztatni.”.

Később is voltak Ward Máriának misztikus fölismerései. Amikor Rómában a Sta Maria dell’ Orto-ban térdelt, „annyira elmerült Isten szeretetében, hogy teljesen elvesztette öntudatát, és amint így Istenben nyugodott, világosan fölismerte a maga semmiségét és azt, hogy Isten a minden. Az Oltáriszentségből fény áradt ki, és a sugarak elárasztották az arcát, ennek következtében egy időre elvesztette szeme világát. Hosszú órákat töltött az Úrral való egyesülésben és az elragadtatásnak ebben az állapotában.” Ez ápr. 11-én történt. Ugyanazon év jún. 26-án „a római Szt. Egyed templomban olyan megvilágosítást és ismeretet kapott az Oltáriszentség előtt az ellenség szeretetéről, hogy attól kezdve csak a lehető legkíméletesebb kifejezésekkel beszélt ellenségeiről.” Ez a látomás külön figyelmet érdemel. Az ellenségszeretet az Úr törvénye, és a kereszténység mégis sokszor lábbal tiporta. Ward Mária ezt a megvilágosítást úgy a szívére vette, hogy soha nem beszélt gyűlölködve ellenségeiről, jóllehet minden oka meg lett volna rá. Ez az elragadtatás egész életét áthatotta. Misztikus meglátásait mindig összekapcsolta a mindennapi élettel. Feldkirchben is órákig maradt a plébá-

nia templomban, olyan hidegben, amilyen — úgy vélem — még nem is volt.”

Az említett látomások kívül esnek a racionalista vizsgálaton. Mellékes, hogy az olvasó elfogadja-e vagy sem — Ward Mária számára döntőek voltak. Alapjában véve a bibliai látomásokat (Ezekiel prófétaét vagy János Jelenéseit) sem tudjuk világosan elképzelni, értelmezni. Romano Guardini írta egyszer ebben a kérdésben: „Nem jutunk előbbre, ha ezeket a képeket megpróbáljuk úgy elképzelni, pontosan és egyértelműen, mint a természet dolgait, amelyekről valaki beszélt nekünk. Voltak festők, akik így akarták a Jelenések könyvének képeit visszaadni; pl. Albrecht Dürer Apokalipszisában. De csak rá kell néznünk, és láthatjuk: ez így nem jó.” Pedig Dürer a vallási élmények iránt fogékony ember volt. A láthatatlant nem lehet megfelelő módon láthatóvá tenni, legalábbis az erre érzéketlen emberek számára nem. Ehhez a misztikus élmények túlságosan finomak. A kívülállók számára azért tűnnek úgy, mintha halvány vízfestékkel festették volna őket, mert ezek az élmények az Énekek éneke birodalmához tartoznak már. „Mennyei borház” (Pázmány) ez, ahová a menyasszony vőlegényével sietne. Aki látomásokban részesül, annak az ilyen élmény egyáltalán nem álomszerű. Ellenkezőleg, határozott körvonalai vannak. Számára ez a tulajdonképpeni valóság. Ez adta a határozott vonásokat Ward Mária arculatára. A látomások tartalma volt számára az egyedüli szilárd pont az idők áramában. Ez adta a St. Omer utcáin bizonytalanul botorkáló leánynak a sziklaszilárd bizonyosságot, melyen minden másirányú ellenvetés megtört.

Mária számára olyan szellemi valóságot jelentett a látomások, amelyek nagyobbak nála, és amelyek fölött nem rendelkezhet. Alávetette magát nekik, és mindenben aszerint cselekedett. Látónoki tekintete volt. Később a közelgő eseményeket is megérezte. Kapcsolatban állt a láthatatlan hatalmakkal, amint ennek többszörösen is tanújelét ad-

ta. Sokat imádkozott az angyalokhoz, és életrajza szerint többször is részesült abban a kegyelemben, hogy „e dicső szellemek egyikét vagy másikat teljes földöntúli szépségében megláthatta,” ahogy azt Római Franciskáról is olvashatjuk. Mindenképp megvolt az a természetfölötti érzék benne, amely az átlagemberből hiányzik.

Ward Mária misztikus élményeinek hitelességét többféle jel tanúsítja. Amikor a bizonytalankodás évein túljutott, megzavarhatatlan lelki béke töltötte be. Soha nem elégedetlenkedett sem önmagával, sem sorsával. Belsőleg szilárd volt, és biztonság áradt belőle. Akkor is megőrizte lelke békéjét, amikor nagy megpróbáltatás szakadt életére. Sok kellemetlenség közepette is lelki nyugalommal nézett elébe a napnak. Erről a középkori misztikusok sokat beszéltek, a modern ember azonban legfőképpen Bach zenéjében sejt meg belőle valamit. Csak misztikus élményeiből magyarázható a magatartása. Az ember ezt a fajta szilárdságot nem képes megszerezni, ez ajándék onnan fölülről.

Ward Mária belső békéjének legszebb gyümölcse derűje volt. Ezt általában nem emelik eléggé ki. Mária komoly volt, de soha nem depressziós vagy pesszimista. „A zavarodott és levert kedély nem szeretheti Istent tökéletesen.” — mondta egyszer. Maga vidám volt, és kedélyes, lendületes embereket szeretett maga körül. „Hivatásunkban vidám kedély, jó észtehetség s az erényekre való hő vágyakozás a szükséges: három közül azonban a legszükségesebb a vidám kedély” — tanította. A féltelmet és az aggodalmaskodást megvetette, és ezt a nővéreknek is lelkükre kötötte. A maga vidámsága társaira is kisugárzott. Ez is hozzátartozik belső arcához, ha mégoly ritkán esik is róla szó. Nem ismeri Máriát, aki lényének ezt a vidám oldalát nem veszi tekintetbe. Annál inkább, mivel a derű nem született vele, sokkal inkább életszentségének volt gyümölcse. A szent az élet minden nehézsége között is vidám ember. Ezt látjuk Assiszi Szent Fe-

renc, Néri Szent Fülöp, Avilai Szent Teréz, Bosco Szent János és sok más szent életében is. Mária vídamságának az isteni humor volt az előfeltétele, az ő Istene a nevető Isten, aki a zsoltáros szerint kigúnyolja a háborgó népeket. Ez nem az emberi törekvés eredménye, hanem Isten ajándéka, és csak az evangélium tökéletes öröméhez hasonlítható. A derű is megfoghatatlan titok, misztérium, ahol azonban áttör az állati komolyságon, ott az evangélium örömének kisugárzásáról lehet beszélni.

A belső arc természetesen nem áll ellentétben a külső életúttal. Mária nem volt kétarcú ember, amilyenekkel sajnos tele van a világ. Külső nemes vonásai a belső arcot tükrözik. Mária egy volt belsőleg és külsőleg, minden ellentmondás nélkül. „Mutasd magad olyannak, amilyen vagy, és légy olyan, amilyennek látszani kívánsz” ez volt a jelszava. Ez az önazonossága hozza összhangba egész életét, és ebből magyarázható másokra gyakorolt erős vonzereje.

Mária belső arcvonásainak vázolásával a döntő kérdés is egyértelmű választ kapott: Ward Mária alapítása nem emberi ötlet szülötte, hanem az isteni parancs iránti engedelmesség gyümölcse. Mária víziói természetfölötti történésre utalnak, nem magyarázhatók pusztán pszichológiailag. Ezt bizonyítja intézményének egész története.

VIII.

„CSAK NŐK...”

Egy szerzetes az angolkisasszonyok dícséretét hallva így nyilatkozott: „Egyenlőre tele vannak buzgósággal, de az alább fog hagyni, végtére is csak nők...” Vajon ezt egyetlen egy ember gondolta csak? Sajnos nem. Akkor ez volt az általános vélemény a nőkről. Éppen ezért magyarázatra szorul ez a kijelentés.

Biztos, hogy van valami igazság benne. A buzgóság érzelmi föllángolás, és az érzelmek hullámozhatnak, sőt meg is csalhatnak. Ezt Mária is megtapasztalta. Az érzelmek fokozódhatnak, de lanyhulhatnak is. Vannak emberek, akik fiatalon nagyon buzgók, aztán hirtelen ellanyhulnak, és végül teljesen közönyössé válnak. Sok embernek ez a tragédiája.

Megütközést keltő, bántó a kijelentés: „végtére is csak nők”. Lekicsinylést, egyfajta — talán nem is szándékos — megvetést fejez ki, amely akkoriban elég általános volt. A „csak nők” nyilván azt jelenti, hogy gyöngé teremtmények, akiktől nem lehet sokat elvárni, akikre nem lehet építeni, mert szeszélyesek. Aki komolyan veszi őket, az csalódik. Még korunkban is így vélekedett egy költő: „Az asszony meg nem tartott ígéret.”

A nővérek elmondták Ward Máriának a vélekedést: „csak nők”. Erre elfutotta a harag, összehívta a nővéreket, és így beszélt hozzájuk: „Igaz, a buzgóság olykor alábbhagy. De mi az oka? Az, hogy nők vagyunk? Nem, hanem, hogy tökéletlen nők vagyunk. Ilyen különbség nincs férfiak és nők között. Nem az a baj, hogy nők vagyunk, hanem, hogy tökéletlen nők vagyunk: nem az igazságot szeretjük, hanem bedőlünk a hazugságnak. Veritas

Domini manet in aeternum, — az Úr igazsága örökké megmarad. Nem Veritas hominis, tehát a férfiak vagy a nők igazsága, hanem Veritas Domini, s ezt a nők éppen úgy megszerezhetik, mint a férfiak. Ha nem sikerül, annak az az oka, hogy híjával vagyunk ennek az igazságnak, nem az, hogy nők vagyunk... A buzgóság nem az érzelmektől függ, hanem az akarattól, a jóra való törekvéstől, ami a nőkben éppúgy meglehet mint a férfiakban. E téren nincs különbség férfiak és nők között. Talán a nők nem képesek nagy dolgokat végbevinni? Sok szent életén láthatjuk, hogy nő létükre nagy dolgokat vittek végbe... Ha a nőket mindenben annyira alá kell rendelni a férfiaknak, akkor miért nem zárják ki őket mindenből úgy, mint egyes dolgokból? Elismerem: a férjes asszonyoknak alá kell rendelniük magukat férjüknek; férfiak kormányozzák az egyházat. A nők nem szolgáltatathatják ki a szentségeket, nem is prédikálhatnak. De mégis, miért állnánk mindenben annyira mögöttük, hogy szabad lenne „csak nők”-ről beszélni? Mert mi egyebet jelent ez a kifejezés, mint azt, hogy mi mindenben kevesebbek vagyunk mint a férfiak? Merem állítani, ez nem igaz, vagy az atyára való tekintettel hadd nevezem csupán tévedésnek... Nemrégiben Angliába jött egy páter, hallottam, hogy azt mondta: semmi pénzért nem lenne nő, mert úgy gondolja, a nő nem képes Istent fölfogni. Nem szóltam semmit, csak mosolyogtam, noha saját tapasztalataim alapján bebizonyíthattam volna az ellenkezőjét.” Ezzel zárta beszédét. Szenvedéllyel beszélt, és amit teljes meggyőződéssel mondott, az a tiszta igazság volt.

A szent amazon újra megmutatkozott. Igaz, nem támadt ellenfelére, nem akarta eltiporni, de azelőtt nő még nem beszélt így nőkhöz. Messze megelőzte korát. Előtte is voltak misztikus nők, de nem nyilatkoztak női mivoltukról, hanem csak Istenhez való viszonyukról. Olykor maga a Jézusról nevezett nagy Teréz is szenvedett női mivolta miatt, és sajnálta, hogy nem férfinak született. Mária

teljesen új helyzetet teremtett. Példa nélküli szavai elsőnek erősítették meg a női öntudatot, és mindmáig nem vesztek időszerűségükből. Mária nem azt akarta, hogy a nők szakítsanak a hagyományokkal és az eredetileg férfiaknak szánt létformát kisajátítsák. Ez szavainak durva félreértése volna, éppúgy, mint amikor „lángeszű” büszke színésznőt akarnak benne látni, mivel állítólag minden nagy barokk egyéniség egyszersmind kitűnő színész is volt. Az efféle vélekedések tévesek, és megkerülik a kérdés lényegét.

Ward Mária erélyes szavainak mélyén elvi kérdés rejlik, amelyet elsőként vetett föl, és amelynek ma is világszerte a jelentősége van.

A „csak nők” kifejezést minden nő sértőnek érzi. Nem is fogható föl másként, mint szándékos bántásnak. De különös, erre a legtöbb férfi nem gondol. Szomorú, hogy bizonyos fokig a kereszténység is — Mesterétől eltérően — leértékelte a nőket. És még ma sem számolta föl az egyház a régi koroknak ezt a vétségét: A legjelentősebb egyházatyák közt is akadnak, akik mint Aranyszájú Szent János arra ragadtatták magukat, hogy becsmérően nyilatkozzanak a nőkről. A szerzetesség a nőkben kísértést látott, a Sátán csalétkének tekintette őket. — Ez olyan negatív szemlélet, amely nem áll összhangban a remeteség hősiességével, és amelyet a női rendek egyértelműen megcáfoltak. Ward Mária kortársáról Borromei Szent Károly bíborosról följegyezték, hogy „szent gyűlölettel viseltetett a női nem iránt, úgyhogy ritkán beszélt nőkkel, akkor is csak a templomban, a palotájában soha”. E „szent gyűlölet”-nek nem kell itt okát keresnünk, de ha keresnénk, valószínűleg valami végzetes tévedésre bukkannánk. A gyűlölet nem lehet soha szent! Helytelen lenne ha a papságra készülőkhöz a nők megvetése által akarnánk kedvet ébreszteni a papi celibátushoz. A papi nőtlenség pozitív megalapozást kíván, a teljes odaadást Krisztusnak. Krisztus szavai is szembenállnak a

hátrányos megkülönböztetéssel: „Miért bántják-tok? Hiszen jól tett velem”.

Az angolkisasszonyok alapítónője nem volt a legkisebb mértékben sem férfigyűlő. Szerelmes ugyan soha nem volt, mert más küldetést érzett, de nagyon jól tudott kapcsolatot teremteni és tárgyalni nemesekkel, püspökökkel, bíborosokkal, sőt még pápákkal is, és soha nem volt alázkodott meg előttük. Utazásai alkalmával mindig mellette állt Roberts Wright, akit Szent Alexiuszhoz szoktak hasonlítani. Igazi keresztény nemesember volt, s talán — anyai részről — rokonságban is állt Máriával. Mindenben szolgálatára volt, de soha nem akarta, hogy jelentősége előtérbe kerüljön, bár nemigen lehet Ward Máriáról úgy beszélni, hogy Robert Wright neve említetlenül maradjon.

Mária nem akart egyenlősdi játszani a férfiakkal. De magabiztos nő volt, anélkül, hogy nőiességből akárcsak egy pillanatra is kivetkőzött volna. Ellenkezőleg, mindig világos tudatában volt a férfi és nő közti különbségeknek, de küzdött azért, hogy a nők női mivoltukban megkapják a megfelelő elismerést. Ugyanakkor annak is tudatában volt, ha nem is hangoztatta, hogy olykor a nők megelőzik a férfiakat, mert míg a férfiak olykor nehezen tudnak bizonyos helyzeteket átlátni, addig a nők mintegy intuitíve ráéreznek a megoldásokra. Mária komolyan gondolkodott a nők helyzetén, és arra a fájdalmas következtetésre jutott, hogy a nők csak maguk tudnának magukon segíteni.” Soha nem akart neme korlátai közül kitörni. Amit gondolt és tett, azt női mivoltában gondolta és tette, és ez sajátosan női színezetet kölcsönzött működésének.

Ő érintette elsőként azt a kérdést is, hogy mi a nők szerepe az egyházban. A nők nem csak azért vannak, hogy a legalacsonyabb szolgálatokat ellássák. Méltatlan dolog őket félretolni. A keresztény nő éppúgy részt vesz az istentiszteleten, mint a férfiak, nem kell, mint a zsinagógákban vagy a mecsetekben csak távolról néznie azt. Legtöbbször

ször épp a nők járnak a leghűségesebben a templomba, és kapcsolódnak bele az istentiszteletbe. A kereszténységnek nem kell tartózkodó magatartást tanúsítania a női egyenjogúság kérdésében, hanem örömmel küzdhet érte. Chambers szerint Ward Mária alapítását az isteni gondviselés az egyháztól eltávolodott, elszakadt Anglia megtérítésére választotta ki, hogy amit egy nő elrontott (ti. Boleyn Anna), azt egy másik nő (Ward Mária) helyrehozza. Nem maga választotta ezt a szerepet — az szerénytelenség lett volna — ez volt a küldetése. „A nők a maguk módján az általános zűrzavar idején rendkívüli dolgokat vihetnek végbe, és tegyék is azt meg.” Ebben a megállapításban benne rejlik Ward Mária egész lénye: a rendkívüliire való minden törekvése. Nem mindennapi nő volt, és olyat hozott létre, ami nem illett a megszokott keretekbe.

Ward Mária tanítása alkalmat nyújt arra, hogy elgondolkodjunk a nők sajátos helyzetéről, feladatáról, és ne elégedjünk meg az elavult nézetekkel.

A Biblia első fejezete röviden elmondja az ember teremtését. „Az Isten képmására teremtette őt, férfinek és nőnek teremtette őket.” Mindkettő egyenlőképpen Isten képmása. Jézus szájából sem hangzott el egyetlen kedvezőtlen szó sem az asszonyok ellen. Sőt, nagynak mondta azt a nőt, aki Betániában a drága, illatos olajat a fejére öntötte. Keresztje alatt — János apostol kivételével — asszonyok voltak. Elsőnek Mária Magdolnának jelent meg, föltámadása hírnökéül is őt választotta. A korai kereszténység idején sok nő szenvedett hősi vértanúságot. A középkor szentjei között is sok női szentet sorolhatunk föl: Assiszi Szent Klára, Árpádházi Szent Erzsébet, Jeanne d'Arc, Avilai Szent Teréz és még sokan mások. Ezeket nem szabad a „csak nők” megjegyzéssel leértékelni. De a kimagasló egyéniségeken felül minden nemzedéknek megvannak a maga önfeláldozó édesanyjai, a családok mindennapi hősei, szentjei, akik nagyon

is megérdemlik nagyrabecsülésünket. Hogy mellettük mindig léteztek könnyelmű nők is — de ugyanakkor sok felelőtlen férfi is — az köztudott, de arra nem érdemes az időt fecsérelni.

A középkorban a trubadúrok világával kezdődik a nők átértékelése. A költői széptevésen túl a valóságban ennek nem sok jelentősége volt. Föllendülést a humanizmus jelentett. Morus Tamás lépett föl elsőnek a fiúk és leányok egységes tanítása érdekében. Leánya, Margit, rendkívül képzett nő volt. Folyékonyan beszélt latinul, és részt vett az apja és barátai között folyó társalgásban. Az ilyen eset bár nem volt mindennapi jelenség, de mégsem ment ritkaságszámba. Az északi országokban hamarabb léptek elő a nők elzártaságuk falai közül, míg a latin népeknél a női alárendeltség és elzártaság tovább főnnállt, bár pl. Calderon a spanyol színműíró és költő, — aki Ward Máriának kortársa volt — másképp gondolkozott. Szerinte a világ egy nagy színpad, ahol a dolgokat isteni hatalmak intézik. Egyik drámájában Crespo, a bölcs paraszt azt mondja katonának induló fiának: „Ne beszélj soha csúnyán a nőkről, mert az utolsó is megbecsülést érdemel, hiszen általuk vagyunk a világon.”

Ha igazságosan akarjuk Ward Máriát megítélni, akkor nem mérhetjük a mai szempontok szerint. A mai nőmozgalomnak — amelynek főhibája, hogy az osztatlant akarja szétválasztani, a férfit és a nőt külön akarja elbírálni, holott összetartoznak — semmi köze sem lehet hozzá. A női emancipáció a partnerség és az önazonosság problémája távol áll tőle. Ezek modern jelszavak, és téves volna ha a múlt egy személyiségébe a jelen problémáit akar-nánk belevetíteni. Ebből csak torzkép jönne ki. A feminizmust és a feminizmus teológiáját sem is-merte, és a férfi-nő szerep megcserélése álmában sem jutott volna eszébe, merült volna föl lelkében. Hisz ezek csak divatos kísérletek.

Az alapítónőben az igazi női önérték ébredt föl, amely nem elégedett meg azzal, hogy a férfiaknak

tessék és játékszerük legyen. A női önállóságot és egyenértékűséget sejtette meg, amely új feladatok megvalósítására éppen úgy képes, mint a férfiak. Sohasem nyomasztotta, hogy nem férfinak született. A nő öntudata bontakozott ki benne, és határozottan vállalta a női sorsot. „Elindult a nő új útján” — amint az P. Grisar egyik dolgozatában kifejtette. Okos, energikus, tehetséges volt. Érzelmei nem váltak szentimentálissá, harcias volt, de sosem kötekedő. A jövőbe nézett, de anélkül, hogy a hagyományokról megfeledkezett volna. Sohasem akarta a férfiakat utánozni, amit tett, azt nőiesen tette, és ez imponált mindenkinek. Kimondottan a női bájt érezték meg benne, akiknek dolguk volt vele.

Miért nem ismerik jobban a mai nők ezt a számukra is példás egyéniséget? Ha figyelemmel kísérnék Ward Mária útkeresését, az emberek iránti magatartását és állhatatosságát, nem győznének eléggé csodálkozni.

A szerzetes meggondolatlan megjegyzésének határozott visszautasítása Ward Mária részéről, volt az első figyelemreméltó föltárása a nők helyzetének. Előtte ezt még senki sem tette. Így ő a maga részéről — de nem az ellenségei — megtalálta Anglia megváltozott körülményei között a helyes utat a nők apostoli munkájához, bár soha nem beszélt a kétesértékű önmegvalósításról. Szavainak megfontolása nyomán mások is eljutottak és ma is eljutnak a tanácstalan leánylelkekhez, akik nem egykönnyen találnak rá életük keresve keresett, tartalmat adó céljához.

IX.

ZARÁNDOKLAT RÓMÁBA

Az angol kortársak véleménye Ward Mária munkáját illetően megoszlott. Törekvéseinek voltak pártolói is, ellenzői is. Sok fiatal lelkesedett az intézményért. Főleg nemesi családok lányai, akik tétlenül ültek szüleik birtokán és életüket üresnek érezték. Mária műve tartalmat adott életüknek, ezért lelkesen csatlakoztak hozzá. Először is két húga követte Máriát, de rajtuk kívül még sokan mások is. Természetesen akadtak olyanok is, akiknek a lelkesedése szalmalángnak bizonyult. Így saját testvére is elfordult Máriától, sőt haragjában Máriának egy képét is összetépte. De a legtöbben hűségesekek maradtak, bátran vállalták a tűzpróbát, és szép példáját adták annak, hogy az ifjúság minden időben kész a jó ügy és a nagy dolgok szolgálatára, ha van, aki hitelesen eljűk élje az eszményt.

Angliában a katolikusok közül is sokan voltak, akiknek nem tetszett, amit Mária létrehozott. Ezek megkísérelték, hogy Rómában rossz híret költsek. Az akkori angliai állapotok egy kiváló ismerője így ítélte meg ezt az áskálódást: a szomorú állapotoknak az volt az egyik legmegdöbbentőbb és szinte már el sem hihető jellemzője, hogy olyanok is, akik mint emberek és az egyház szolgálói sok jót tettek, sőt nagyra is képesnek bizonyultak, ebben a vitában úgy elragadtatták magukat, hogy nem tudtak mértéket tartani, és olyan dolgokat mondtak, illetőleg írtak, amelyek szöges ellentétben álltak az igazsággal és a keresztény szeretettel." A kornak ez a leírása helytálló, mégis föl kell tennünk a kérdést: Mit vetettek ellenfelei Máriának és nővéreinek a szemére?

Először is gúnyolták Máriát a tevékenységért.

Ellenfelei az angolkisasszonyokat jezsuita hölgyeknek, beképzelt, bogaras dámáknak mondták, féktelenséggel és tékozlási mániával vádolták őket. De ennél még sokkal rosszabb volt, amiket Rómában terjesztettek Máriáról: magához csalogatja a jóra való lányokat, és kiforgatja őket vagyonukból. A nővéreket följelentették, hogy nem tartják meg a klauzúrát, hanem szabadon járnak a városba, behízelgik magukat az előkelő házakba, apostoli tevékenységet folytatnak, még a tévhitűek körében is, ami nem illik női mivoltukhoz és nincs is megengedve. A különféle papok szerkesztette, részletes vádiratok attól sem riadtak vissza, hogy Máriát megrágalmazták, azt állítva róla, hogy nem akar senkinek sem engedelmeskedni, és azt hiszi, hogy neki mindent szabad. Szép ruhákat hord, és pompás kocsin utazik, nővérei prédikációkkal mindeütt zavart keltenek.

A gonosz vádak körül annak volt némi alapja, hogy Mária nem takarékoskodott. Nagyvonalú volt, az apró-cseprő kiadásokról való számadás nem volt kenyeke, és az anyagi lehetőségekkel nem számolt. Valószínűleg sose ismerte igazán — Pestalozzéhoz hasonlóan — a pénz értékét, ami önmagában véve sokkal rokonszenvesebb, mint a Mammon imádata. Több szülő nem adta ki belépni akaró lányának az örökséget, míg az intézet meg nem kapta az egyházi jóváhagyást. Emiatt a társaságnak St. Omerben egyszer anyagi gondjai támadtak, és egy napon mindenüket elárverezték. Szívfacsaró látvány lehetett, ahogy minden holmijukat kihurcolták a házból! Lehet, hogy Mária elhanyagolta a könyvelést, de sokoldalú személyiségének ez az egy árnyoldala nem von le semmit értékéből.

Ellenfelei megkísérelték, hogy vádaskodásukkal az egyházi jóváhagyás elé akadályt gördítsenek. „Vannak ellenségeink, akikről azt sem tudjuk, hogy kik” — jegyezte meg Winefrid szomorúan. Ugyanis John Bennetnek, az angol ügyintézőnek öröme telt a híresztelésben és a pletykában. Jól ér-

tett hozzá, hogyan kell Rómába hamis jelentéseket küldözgetni. Amióta világ a világ, mindig voltak bajkeverők. Ezen csak az ütközik meg, aki nem ismeri az élet folyását. De keresztényektől azért más magatartást várnánk. Sajnos, ez csak illúzió. Az egyháztörténelem is tanúsítja, hogy Krisztus Lelkéből élő, önzetlen keresztények mellett álnok és kímeletlen emberekkel is találkozunk. Ezek sokat ártnak a kereszténységnek üzelmeikkel.

Ward Mária azonban a legkevésbé sem zavartatta magát ezektől a „hamis tanúk”-tól, ahogyan Máté evangélista Jézus ellenfeleit nevezte, akik a főpap előtti kihallgatáskor vádaskodtak ellene. Mégis, az intézmény érdekében kénytelen volt védekezni. Ha ez így megy, gondolta, kockára kerül az intézmény jóváhagyása. Meghánnya-vetette magában a teendőket, és 1615 elején kérelmet nyújtott be V. Pál pápához. Ebben kifejtette, hogy „a maga módján a női nemnek is lehet és kell valami rendkívülit tennie a kor általános nyomorúságában.” Beadványára érkezett ugyan válasz, de a kért jóváhagyást nem kapta meg. Így egy idő után arra az elhatározásra jutott, hogy elmegy Rómába és személyesen adja elő ügyét a pápának. Nyilvánvaló, így volt a legjobb számtalan ismeretlen ellenségével szembeszállni. De abban az időben hallatlan vállalkozásnak számított egy nőnek Rómába menni. Az utat ugyanis gyalog kellett megtenni. Ward Mária a szó szoros értelmében zarándoklatnak fogta föl az utazást. A zarándoklat — nem tévesztendő össze a kirándulással vagy a turizmussal — jellegzetesen keresztény jelenség. A zarándokhoz hozzátartozik az a belső magatartás, amely napjainkban mintha kiveszőben volna. Az autós „zarándoklat”, zenekísérettel, amit a rádió vagy a magnó szolgáltat, inkább csak kikapcsolódás vagy szórakozás, de az ősi keresztény zarándoklathoz kevés köze van. Ward Mária még a szó eredeti értelmében kívánt Rómába elzarándokolni: a szent helyeket azért kereste föl, hogy ott imádkozzék és

erőt merítsen. Mielőtt útra kelt, zarándokruhát öltött, hogy lássák az emberek, milyen úton van. Persze azt is remélte, hogy öltözéke védelmet is nyújt neki és tiszteletet ébreszt. Van egy festmény, amelyen zarándoknak öltözve látható, széles karimájú filckalapban. Ez a kép megragadja a figyelmes szemlélőt, és új oldalról állítja elénk az alapítónőt. Ez az öltözék csak külső jele volt annak, ami Ward Mária belülről volt: zarándok, aki Péter apostol szavai szerint idegennek érezte magát a földön.” Zarándoknak lenni a földön, ezt a földi beállítottságú mai keresztény alig ismeri.

Az útra Ward Mária magával vitte néhány társát. Rajtuk kívül elkísérte még egy páter és Wright lovag is. Két szolgálót is vett maga mellé. A máhát egy ló vitte. A kísérőkre elengedhetetlenül szüksége volt, mert egyedül egy nő ilyen messze útra nem indulhatott el gyalog, ez teljes képtelenség lett volna. A társaság október hónapban kelt útnak. Brüsszelből indultak és Trier valamint Nancy felé vették az útirányt, majd a Rajna mentén folytatták az utat. Egyes útszakaszok tele voltak portyázó katonákkal, menekülő emberekkel. Bázelen tartottak egy kis pihenőt, s látta a katedrálisban és a hozzáépített keresztfolyosón a tönkretett képeket. Bázelen a Szent Gotthárd hágó felé vettek irányt. Ward Mária ekkor látott életében először fennségeket és félelmetes havasokat. A társaságnak nem volt könnyű dolga. Naponta meg kellett tenniük kb. 30 km-t, és másnap újra, anélkül, hogy kipihenhetné magukat. A fák lassan lehullatták színes lombjukat, és már szembe fújt a hideg szél. Az Alpokon késő ősszel — tél elején átkelni nem volt mindennapi teljesítmény. S csak az tudja Ward Máriát kellően csodálni, aki ismeri saját tapasztalásából Szent Gotthárd vidékét. A mély szakadékok, a meredek sziklafalak félelmet kelthettek a sík vidékről származó nőben. Késő ősszel már a köd is megülte a hegyeket és a völgyeket. A gyakorlatlan hegymászonak az út minden lépéssel veszélyeseb-

bé vált. De Ward Mária még a Szent Gotthárd hágón átvivő meredek útra való fölkapaszkodástól sem riadt vissza, bárhogypogott is lába alatt a megfagyott hó. A 2114 m magasan fekvő átkelőhely, amelyet novembertől májusig napjainkban is lezárnak, jutalmul fölséges látványt nyújthatott, de kevésbé bátor nő nem mert volna vállalkozni rá, hogy tél küszöbén megközelítse. A havasok világa később Goethét is elbűvölte, de egyszeresmind el is rettentette, pedig ő nem télen szokott utazni. Ward Mária fáradságot nem kímélve folytatta az utat a keskeny hegyi ösvényeken, akár esett, akár fújt, és nem félt a szédítő mélységektől. S a Szent Gotthárdról lefelé vezető út se volt könnyű. Csak Tessinben lélegezhetek föl, amikor már a hátuk mögött tudhatták a havasokat.

Amikor átkeltek a Szent Gotthárd hágón, Ward Mária semmi félelmet nem árult el. Ugyanakkor megnyilvánult egy új vonása: boldogan és nyitott lélekkel csodálta a természetet. Nem zarándokolt földre süttött szemmel, hanem mint egykor Albertus Magnus, megnézte, ami elé tárult. Volt érzéke az új, a szép, és a nagyszerű befogadására. Világos tudatában volt, hogy a természet Isten műve, amelyet a Mindenható nem azért teremtett, hogy a keresztény vakon menjen el mellette, ahelyett, hogy megnézné és elcsodálkozna rajta, mint — csak a Szentíráshoz fogható — kinyilatkoztatáson. Ward Mária apróra megfigyelt mindent a természetben, és a teremtés csodáiban magasztalta a Teremtőt. Kitűnő érzéke volt a természet szépsége és fönsége iránt, de ugyanígy a művészeteket is nyitott lélekkel tudta befogadni. Soha nem vezett bele a részletekbe. Sokoldalú, vonzó egyéniség volt, aki mint Morus Tamás, a keresztény humanizmust képviselte. Ez alapításán is meglátszott!

Lombardiába érve Ward Mária fölkereste Milánóban Borromei Szent Károly sírját, hogy ott imádkozzon. Lorettóba is elzarándokolt, és sokáig imádkozott a kápolnában. Egyszerre világossá vált előtt-

te, hogy Rómában nehéz órái lesznek. Tovább menve halkan odasúgta Winifriednek: „Az apostolokra bíztam magam, és tudom, nem lesz könnyű elviselni.” Így látnoki képessége nem csupán az öröm forrását jelentette neki, hanem a veszélyt is megsejtette vele.

Két hónapi út után a zarándok csapat a távolból megpillantotta Rómát. Ward Mária letérdelt, és megcsókolta a földet. 1621 szeptemberében a kimerült társaság megérkezett Rómába. Senki nem várta őket, olaszul nem tudtak. Ward Mária első útja a Szent Péter bazilikába vezetett, utána az II. Gesút kereste föl, itt két óra hosszat imádkozott Loyolai Szent Ignác sírjánál. S csak ezek után keresett szállást. A maga rámenős módján elintézte, hogy a pápa már december 28-án fogadja. Ezt elsősorban nemesi származásának és ajánló leveleinek köszönhetette. Mindjárt XV. Gergely pápához fordult, akit — mint beteges aggastyánt — könnyen a hatása alá tudott környezetét venni, s aki — egyébként szelíd lény ellenére — új lendületet adott a boszorkányüldözésnek. Ward Mária nem ismerte közelebbről a pápai udvart, még kevésbé tudta, mit kell Rómában bizonyos alkalmakkor tenni. Egy ártatlan gyermek egyszerűségével jelent meg a Szentatya előtt. XV. Gergely részletesen elmondatta vele, milyennek képzei alapítását és annak szabályait, figyelmesen hallgatta, és érdeklődést tanúsított a dolog iránt. Sőt megdicsérte törekvéseit és — bár kötelezettség nélkül, de mégis — ígéretet tett az alapítás jóváhagyására. Ezt mondta: „Isten a kellő időben gondoskodott egyházáról”. Hogy ez csak a kötelező udvariasságnak volt-e megnyilvánulása, amelyet Ward Mária szó szerint vett, nem lehet tudni. De a pápa néhány hónap múlva meghalt, így a kihallgatás csak epizód maradt, a továbbiakban semmi szerepet nem játszott.

A pápai kihallgatás után Ward Mária fölkereste a jezsuiták generálisát, Pater Mutius Vitelleschit. A pater szintén nemesi családból való volt, és a köte-

lező udvariassággal fogadta az előkelő hölgyet. A részletek nem ismeretesek. De minden udvariasság ellenére úgy folyt le a megbeszélés, ahogy a „hang” előre megmondta: „A generális soha nem fogja megengedni”. Végül is a megbeszélés eredménytelennek bizonyult. A generális számára Loyolai Szent Ignác volt irányadó, aki azt parancsolta fiainak, hogy legyenek barátságosak a nők iránt, ugyanakkor azonban szigorúan megtiltotta, hogy női kolostor lelki gondozását vállalják. Szent Ignác rendjében női ágról hallani sem akart, és az akkori generális a rendalapítóhoz való hűséget többre becsülte, mint a maga egyéni, teremtetői tevékenységét.

Az alapítónő szempontjából fordulópontot jelentett a következő pápaválasztás, amelynek eredményeként VIII. Orbán lett Szent Péter utódja, aki hosszú ideig kormányozta az egyházat. Nem könnyű megítélni a tiara viselőjét, ez Seppelt művéből (A pápák története) is kiviláglik. VIII. Orbán tehetséges ember volt, bizonyos mértékig jámbor is, és egyszerűen élt. Sok minden iránt érdeklődött, himnuszokat írt, ugyanakkor új ágyúkat rajzoltatott magának, és a Vatikáni Könyvtár egyik részében fegyvertárat rendezett be. Legszívesebben a politikával foglalkozott, a diplomáciai játékszabályokra azonban nem nagyon ügyelt, úgyhogy Richelieunek sikerült kijátszania. Annnyira hatása alá került a francia bíborosnak, hogy az ő oldalára állt, és nem vette észre: ezzel a harmincéves háborúban a protestánsok ügyét karolta föl. Az itáliai fejedelmek viszályaiba is belebonyolódott, és nem tulajdonított kellő jelentőséget annak, ami Európában északon történt. Vakságában nepotizmusba sülyedt: a Barberini család csakhamar egyike lett a leggazdagabb birtokosoknak a pápai államban, amely épp az ő uralma alatt érte el legnagyobb kiterjedését. A Galilei-per is az ő idejében zajlott le. Az inkvizíció messze túllépte hatáskörét: és a pápa hallgatott. A Galilei-per sokat ártott a pápaság tekintélyének. „Ellentmondás és ellenállás lakott en-

nek az embernek a lelkében, aki szívesen nevezte magát úgy: padre commune (közös atya)."

Ward Mária alapítása ügyében is tévesen ítélt. Ő okozta az alapítónőnek a legnagyobb megpróbáltatást és szenvedést életében. Ezért találkozásukat nem elég csak futólag megemlíteni. Nincs szó sem vádról, sem védelemről, hanem egyes-egyedül csak az igazságról — minden történetírásnak ez legyen a mértéke.

Ward Mária egy egész esztendeig várt, amíg VIII. Orbán pápától kihallgatást kért. Ez azért különös, mert máskor mindig azonnal a pápához fordult. Valószínűleg észrevette közben, hogy neheztek rá, amiért a szokásos utakat megkerülte. 1624 októberében került sor a pápai kihallgatásra. Ward Máriát nem hozta zavarba VIII. Orbán személyisége. Bátran megmondta: azért jött, hogy itt a földön kérje a jóváhagyást ahhoz, amit az égben már jóváhagytak, ti. az életformájukat. Nem tudhatjuk, hogy ez az egyértelmű, őszinte megnyilatkozás hogyan hatott VIII. Orbánra. Mindenesetre azt válaszolta, hogy úgy fog eljárni, ahogy Isten sugallja neki, de ehhez hozzá kell fűznünk: „Ő bár csak e nyilatkozatához híven járt volna el, és csak ugyan azt tette volna, amit a Mindenható a lelkiismerete által mondott neki!" VIII. Orbán jóakarattal volt, de Mária nem tudta rávenni, hogy magától megadja a jóváhagyást. A pápát sokkal inkább a politikai érdekek irányították, semmint hogy Ward Mária ügyében maga dönthetett volna. A bíborosokra bízta a dolog elbírálását, és így Mária bizonytalanságban maradt, amit nem volt könnyű elviselnie. A kihallgatásokon megkérdezte, hogy szívesen veszi-e a pápa iskolái alapítását. Ezzel elejét akarta venni a bőbeszédű tárgyalásoknak. VIII. Orbán kinyilvánította egyetértését. Szokása ellenére sokáig hallgatta Máriát. De vajon nem jelentette mégis csalódást Máriának a kihallgatás? Minden bizonnyal érezte — finom női ösztönei révén — a pápa tartózkodását. Mégis a VIII. Orbán pápával

való első találkozása olyannak mutatta az alapító-nőt, amilyen valójában volt: bátornak, eltökéltnek, becsületesnek, föltétlenül őszintének, és ez alkalommal ezek a tulajdonságai még bámulatos mértékben fokozódtak is.

Ward Mária szervezői képességeit latba vetve mindjárt nekilátott első intézete létrehozásának itáliai talajon. Ez jó kezdetnek ígérkezett. A rómaiaknak újdonság volt látni az angolkisasszonyokat kíséret nélkül járni az utcán, mert addig csak kísérettel közlekedtek a nők, lefátyolozva mint a keletiek. A fekete ruha, a fehér keskeny gallér és a homlokszalag jelezte, hogy szerzetesnők, akik eddig nem voltak láthatók a római utcákon. Volt miről pletykálni! Mária a flandriai kolostorokból hívott tanító-nőket, hogy a jelentkező gyerekeket ingyen tanítsák írni, olvasni, kézimunkázni. A katekizmus oktatásáról nem volt szó. A nővéreknek minden erejüket latba kellett vetniük, hiszen még olaszul sem tudtak. De Ward Mária most is igazi angol dámának bizonyult: „Mindig készen állt arra, hogy merjen, hogy küzdjön; a nehézségek nem megtorpanásra készítették, hanem inkább sarkallták.” Minden jól ment, és az angolkisasszonyokat csakhamar megszerették az alsóbb néposztályok.

Nem sokkal később Ward Mária egy második intézetet is alapított Nápolyban (1623), amely azonnal gyors fejlődésnek indult. Ezt követte a harmadik intézet Perugiában (1624). Természetesen ezek az intézetek nem jöttek létre varázsütésre, ahogy a rövid leírás alapján gondolhatnánk. A nővérek nélkülöztek, és önzetlenül dolgoztak egy számukra ismeretlen, idegen ország javára. Vajon ez a gyors „fölfejlődés” nem vette túlságosan igénybe Ward Máriát? Ez a kérdés jogos, de nyitva kell hagynunk. Annyi bizonyos, hogy mindez Ward Mária alapítása mellett tanúskodik.

X.

NÉMET FÖLDÖN

Érthető módon Ward Mária azt remélte, hogy intézetéhez néhány napon vagy héten belül megkapja a jóváhagyást. Feszült várakozása elárulja, mennyire nem volt tisztában a kuriális ügyintézésel: Róma várhat. A döntés minden ígéret, összeköttetés ellenére késett, és nem is csak néhány hetet. Hónapok, évek teltek el anélkül, hogy valami lényeges történt volna. A pápa és a bíborosok nyilvánvalóan más ügyekkel foglalkoztak: a politikai kérdések álltak előtérben. És ők végül is „csak nők” voltak, miattuk nem tartották fontosnak a sietséget. A hosszú várakozás próbára tette az alapítónő türelmét. Szerinte a pápának csak igent kellett mondania arra, amit az ég már jóváhagyott. Az égi és a földi döntés nem esett egybe, nem kíváncsos válaszfal támadt a kettő között. Máriának nem maradt más hátra, mint várni, vég nélkül, és a saját belátása szerint élni: követni az isteni sugallatot, de nem szabad elébe vágni.

A késedelem miatt sokkal tovább távol maradt Flandriától, mint tervezte. Igaz, beutazása előtt minden házban kijelölt egy előljárót, hogy jó kezekben legyen az intézet, de ezek közül csak kevesen voltak rátermettek, és tekintélyük sem volt, arról nem is szólva, hogy Ward Mária kiváló vezetői eredményeinek is híjával voltak. Ward Mária sose osztogatott kemény hangon utasításokat, mindig barátságos volt nővéreihez, ezzel nyerte meg őket. S valami meg nem határozható hatás áradt belőle, amely alól a nővérek nem tudták magukat kivonni. Született vezető egyéniség volt, aki kezében tudta tartani alapítását.

De most, hogy öt évig távol maradt, a flandriai házakban zűrzavar lett úrrá. Semmi ok arra, hogy ezt elhallgassuk. Ez szépítés és kozmetikázás volna, ami végképp nem illene Ward Máriához. Minden intézménynek át kell esni a kezdeti nehézségeken, az új szerzet sem volt ez alól kivétel. Női kolostorokban, főleg ahol elzártan élnek a nővérek, olykor torzsalkodások, kicsinyes féltékenykedések adódnak. Ez nem volt új vagy szokatlan dolog. Már korábban, 1619-ben is, amikor Ward Mária egy időre Angliába utazott, voltak a lüttichi házban nehézségek. Egy fiatal belga laikus nővér, Praxedis, aki valójában ártatlan és erényes leány volt, azt állította magáról, hogy kinyilatkoztatásokat kapott Istentől. Nem lehet biztosan megállapítani, hogy csak fontoskodott vagy képzelgett-e, de annyi bizonyos, hogy a maga képzelgéseit többre tartotta Ward Mária látomásainál és azt állította, hogy egy régi rend szabályait kell bevezetni. A ház előjárója hitelt adott neki, és ezzel csak fokozódott a zavar. Amikor Ward Mária a hír hallatára Lüttichbe sietett, meglehetősen hideg fogadtatásban részesült. Praxedis nővér azt merte mondani, hogy ha látomásai nem igazak, akkor másnap haljon meg. S valóban, hamarosan meghalt. A közelebbi részletek nem ismeretesek. A nővérek megdöbbenése mindenestre nagy volt, de mégse elég nagy ahhoz, hogy jobb belátásra tértek volna. A széthúzás egyre fokozódott, és csak a ház vezetőjének, Mary Alcocknak az elküldésével lehetett rendet teremteni, aki azonban azzal állt bosszút, hogy gyalázkodó iratot szerkesztett az alapítónő ellen, s ezt ellenségei ki is használták.

Most, hogy Ward Mária hosszabb ideig Rómában tartózkodott, újabb nehézségek támadtak Flandriában. Nyilvánvalóan hiányzott az erős kéz. Amikor Ward Mária értesült a dologról, pillanatok alatt átlátta: sürgősen vissza kell térnie Flandriába, hogy rendet teremtsen. Átadta tehát a római és nápolyi ház vezetését, és búcsút vett az örök város-tól.

Öt kísérővel indult útnak, az akkori szokásnak megfelelően gyalogszerrel, jóllehet nem örvendett valami jó egészségnek, és így vállalkozása testi erejét meghaladta, sőt kockázatos volt. Ward Mária törékeny alkat volt, sok baja volt az egészségével. Kövei voltak, amelyek ellen akkoriban nem volt más gyógyszer, mint a gyógyfürdő. Itáliában el is ment különféle gyógyfürdőkbe, ellenségei igazságtalanul szemére is vetették, de mit tehetett? Most azonban egészségi állapotával nem törődve útra kelt; vasakarata erőt adott neki. Mégis, amikor Milánóba érkeztek, a kemény évszakra való tekintettel úgy határozott, hogy nem kel át a Szent Gotthárdon, hanem Kelet felé a Splügen hágón át folytatja az utat. Ezt egyszerűen az ésszerűség kívánta így de olyan következményeket vont maga után, amelyeket Ward Mária akkor előre nem láthatott, később mégis a Gondviselés közbelépésének bizonyultak.

Miután a kis társaság áthaladt Graubünden kantonon, ahol a protestáns lakosság megbámulta ugyan, de nem bántalmazta őket, elértek Feldkirchbe. A lakosok csodálkoztak az egyszerű öltözetű előkelő hölgyön, aki hosszasan imádkozott a templomban a tabernákulum előtt. Sokan szereték volna látni őt. De nem időztek sokáig Feldkirchben, hanem folytatták az utat Innsbruckba, majd onnan Münchenbe.

Az út Németországon át nem volt veszélytelen, hiszen közben kitört a harmincéves háború. Igaz, ennek borzalmai főleg Németország északi részén játszódtak le, de az időközben a déli részek fölött is gyülekeztek a viharfelhők. Az egész országra nagy nyomorúság szakadt, és vallási téren is kezdett a helyzet az angliai zűrzavarhoz hasonlítani. A vallási téren mutatkozó, az angliaival rokon helyzet, a Szent Gotthárd hágó ridegsége és veszélyei bírhatták rá Ward Máriát, hogy Németország felé vegye útját. Nem is sejtette akkor: azzal, hogy újra német földre lép, — ahol már Kölnben és Trierben koráb-

ban egy-egy házat nyitott — intézete számára világraszóló jelentőségű távlat nyílik. Ő, mint angol nő, Anglia számára létesítette intézetét, de általános jelentőségűvé német földön lett. Széles körben ismert tanítórenddé a német nők fejlesztették. De ebből Ward Mária még semmit nem láthatott, amikor kis csoportjával Innsbruckon át München felé indult.

Mint mindig, Ward Mária most is bátran nézett a jövő elé, az isteni Gondviselésben bízva. Útközben csatlakozott a kis társasághoz egy másik lány, Anna Maria Grünwaldin és fölajánlotta szolgálatait. Örültek, hogy tolmácsot kaptak személyében. Ward Mária megkérdezte tőle: „Anna Mária, voltaképp mi is az a München?” Azt válaszolta, hogy a bajor választófejedelmek székhelye. Ward Mária tovább kérdezett: „És mondja, Anger mi? Nincsenek ott apácák, akik Szent Jakabról vannak elnevezve?” Amikor a lány igennel felelt, Ward Mária így folytatta: „Anna Mária, hallja csak, maga és én, mindketten oda kerülünk. Engem hamis prófétaórként visznek oda, maga viszont be fog lépni apácának.” Ez a beszélgetés újabb bizonyága Ward Mária látnoki képességeinek, mert ez is beteljesedett. Mint Rómába, úgy Münchenbe is idegenként érkeztek. Ward Mária nem szándékozott hosszabb ideig Münchenben maradni, hanem olyan gyorsan, ahogyan csak lehet, tovább akart menni, hogy mielőbb Flandriába érjen. De váratlan események keresztülhúzták a tervét. Tíz évnek kellett eltelnie, mire viszontláthatta Flandriát.

Ward Máriának volt a csomagjában egy néhány ajánlólevél a választófejedelemhez és nejéhez, amelyet előkelő római családok adtak neki. Abban az időben Maximilian választófejedelemnek München volt a székhelye, és ő volt a Katolikus Liga vezetője. Fogadta Ward Máriát, és azonnal megnyerő egyénisége hatása alá került. Maximilian választófejedelem arra kérte Máriát, hogy maradjon Münchenben, sőt a Paradeiser-házat is rendelkezésére

bocsátotta, amely egykori tulajdonosáról, Christoph Paradeiserről kapta a nevét. Ez a ház a belváros közban állt, a Liebfrauen Kirche (Boldogasszony templom) közelében, — de a II. világháborúban elpusztult. A választófejedelem egyúttal minden szükséges anyagi eszközt is biztosított. Mária Kölnből hívott nővéreket, és olyan iskolát nyitott, amelyben a gyerekek sokoldalú képzést kaptak. Maximilian és neje fölismerte: a félelmetes vallási zűrzavarban roppant fontos, hogy a gyerekek megfelelő vallási nevelésben részesüljenek, mert csak így maradhatnak hűek a nehéz időkben hitükhöz. Az alapítónő teljesítette a választófejedelem kívánságát, mihelyt Flandriában nyugvopontra jutottak a dolgok, és nem volt többé szükség személyes jelenlétére. Így létrejött az első ház Bajorországban. Ezzel ez a terület minden időkre eljegyezte magát az angolkisasszonyok intézetével. Ez nem utolsó sorban a nővérek áldozatos munkájának köszönhető.

Maximilian választófejedelem sógorának, II. Ferdinánd császárnak is figyelmébe ajánlotta az angolkisasszonyokat. A császár Bécsbe kérte Ward Máriát az udvarba — kocsit is küldött érte. Ward Mária állt életében a pápa előtt is, a császár előtt is. Nem úgy látta őket, mint szembenálló feleket, ahogyan ez a középkorban előfordult, hanem fölismerte: mindkettőjüknek külön szerepe és feladata van. II. Ferdinánd is kérte, alapítson iskolát Bécsben. Ward Mária készségesen teljesítette a kérést. Viszont elkövette azt a hibát, hogy elmulasztotta az egyházi hatóságok engedélyét kikérni. Emiatt a bécsi bíborost, Kleisl-t maga ellen hangolta. A bécsi intézet nem állt fönn sokáig — a bulla ugyanis csakhamar véget vetett neki.

Hamarosan a bécsi ház fölосzlatása után a magyar nemesek óhajára Pázmány Péter hívta meg Ward Máriát Magyarországra, hogy Pozsonyban iskolát alapítson. Így jutott el műve magyar területre. A német, osztrák, magyar alapítások egyértel-

műen tanúsítják Ward Mária csodálatos tettejét és hivatástudatát. Egyedül azért volt képes intézkedéseit létrehozni, mert világosan érezte Istentől kijelölt feladatát. Utólag megkérdezhetjük, ugyan volt-e alapja a gyors „fejlődés”-nek, de akkor az angol-kisasszonyokat jellemző lendület adva volt és sodort. Mérlegelésnek és bírálatnak nem volt helye.

Még egy észrevételt kell tennünk. Mint ismeretes a kereszténység bölcsője Palesztinában ringott. Innen az iszlám kiszorította, úgyhogy teljes egészében Nyugaton bontakozott ki, ahová még Szent Pál apostol hozta el. Vándorutat járt Ward Mária alapítása is. Angol talajon született, angol nő műve volt, mégis Németországban bontakozott ki, és onnan jutott el Magyarországra is.

XI.

A BÍBOROSOK ELŐTT

Míg Ward Mária pihenést nem ismerve folytatta az építő munkát, ellenfelei sem ültek tétlenül. Valószínűleg már a flandriai zűrzavart is kiaknázták arra, hogy Ward Mária alapításának rossz hírért költ-sék. Semmilyen eszköztől nem riadtak vissza. Ez annál megfoghatatlanabb, mivel Ward Mária épp a papságnak akart nehéz munkájában segítségére lenni. Akaratlanul is felötlik Ignaz Klug írásának Ward Máriáról szóló részlete az író emlékezetében: „a klerikális irigységnek, amely már sok bajt okozott a világban, nem kis szerepe volt a dolgokban.” Az a benyomásunk, hogy ha már a jezsuitákat nem tudták elérni, akkor legalább a „jezsuita nővéreket” próbálták megtáncoltatni; a nők szenvedtek meg a férfiakét.

Az újabbnál újabb gáncsok és vádak nem tévesztették el céljukat. Egy idő óta már Rómában is foglalkoztak az angolkisasszonyok ügyével. Különös módon a kúriában — megfejthetetlen okból — egyszerre két, egymástól függetlenül működő kongregáció is foglalkozott a kérdéssel, ami egyáltalán nem volt szokás Rómában. Egyik bizottság sem volt jóindulattal Ward Mária iránt; zömükben olyan férfiakból tevődtek össze, akik nem rokon-szenveztek alapításával. Ez nem egyszerű föltelezés. Maga Ward Mária így fejezte ki: „A bíborosok a legrosszabb szándékkal vannak irántunk. De több rosszat nem tehetnek, mint amennyit Isten megenged.”

Az alapítónő tisztában volt vele, hogy a vihar, amely alapítását fenyegette, Rómában fog kitörni. Hogy elejét vegye, azt határozta Münchenben, hogy újra elmegy Rómába. Újra zarándokruhát öl-

tött, föltette a széles karimájú kalapot, és bár nem volt rendben az egészsége, másodszor is nekiindult a fáradságos útnak.

Mária több mint öt évet töltött el Rómában, mégsem volt fogalma róla, hogyan működik a kúria szervezete, és milyen bonyolult az ügymenet. Magától értetődő, hogy nem lehet kormányzat nélkül az egyház. És a bíborosok közt voltak bölcs és jámbor férfiak is. Igazságtalanság volna ezt kétségbe vonni. Ugyanakkor azonban a kúria nehézkes, áttekinthetetlen ügyintéző szerv mint az állami apparátus, amelynek saját törvényei vannak, s ezek fölött az egyes embernek már nincs hatalma. Azt kell mondanunk: Ward Mária a kúria malomkövei közé került. Olyan tény volt ez, amiből az egyháztörténelem során nem egy kellemetlen helyzet adódott.

Ward Mária először megint közvetlenül a pápához nyújtott be kérelmet. Ezt írta benne: „Huszonöt esztendő telt el azóta, hogy elhagytam hazámat és szüleimet azért, hogy az isteni Fölségnek tetszésére és szolgálatára lehessek.” S kérte a pápától a kihallgatást. Ezt meg is kapta. VIII. Orbán a rá jellemző kétlelkűséggel fogadta Ward Máriát. Jóindulatú volt, de nem segített rajta, ahogy ez sajátos jelleméből következett. Bár figyelmesen meghallgatta, szokásától eltérően nem szakította félbe, de tekintélyét nem vetette mindjárt latba. Azt felelte, majd rábízza az ügy fölülvizsgálatát egy kongregációra. Ward Mária még mindig nem látott bele a kúriai ügyvitelbe, de azt már tudta, hogy rendkívül bonyolult, és sokféle irányzat érvényesül benne. Ezért arra kérte a pápát, hogy csak egy kis négytagú bizottságot hívjon össze. Azt hitte, így egyenként beszélhet a bíborosokkal, és ezzel elősegítheti ügye sikerét. VIII. Orbán teljesítette ezt a kérését, sőt még azt is lehetővé tette, amit eddig egyetlen nőnek sem sikerült elérnie, hogy ügyét személyesen terjeszthette a kongregáció elé. A kihallgatás végén Ward Mária biztosította a pápát: soha nem fog egyetlen rendelkezésével sem szembeszegülni,

még akkor sem, ha ez egész életműve rombadöntését jelentené is. Ezzel az engedelmisségi ígérettel hagyta el a pápai palotát.

Egy idő múlva csakugyan a kongregáció elé idézték. A kitűzött napon erős légcsőhurut kínozta őt, de nem akarta a lehetőséget kihasználatlanul hagyni. Négy bíboros ült az asztalnál, és az elnök megadta neki a szót. Egy csöppet sem volt elfogódott a bíborba öltözöttektől, akik pompás székeken ültek a szép teremben. Nem zavartatta magát az előkelő egyházi méltóságoktól, nem dadogott vagy hebegett, hanem nyugodt volt és összeszedett, előkelő hölgyhöz illően. Légcsőhurutja mintha hirtelen megszűnt volna, köhögés nem zavarta. Mintegy háromnegyed órán át ecsetelte elképzeléseit, az intézetről. Részletesen kifejtette elgondolását, és meggyőzően elmagyarázta, miért ezt a formát adta az intézetnek. Arra is kitért, hogy ha az egyháznak gondot okoz valami újat jóváhagyni, ő ezzel az óvatossággal szemben tisztelettel viseltetik. Ez megfelelt az angol hagyománytiszteletnek. Ugyanakkor rámutatott a hazájában végbement változásokra, és az üldözött kereszténység új válaszra váró kérdéseire. — Ezért kíván új utakra térni, de meg nem engedett úton nem akar járni. A bíborosok érdeklődve hallgatták, szemmel láthatóan hatással volt rájuk egyénisége, ezt tekintetük is elárulta. Nem tettek föl neki az inkvizíció stílusában keresztkérdéseket, hanem barátságos szavakkal bocsátották el, ezek azonban inkább személyének szóltak, mint az ügynek.

Egészen konkrétan képzeljük magunk elé a helyzetet. Ward Mária minden volt, csak nem mindennapi jelenség. Első ízben fordult elő, hogy egy nő kuriális bizottság előtt maga adhatta elő az ügyét. Igaz, Szienai Szent Katalin is nyíltan beszélt Avignonban XI. Gergely pápa előtt. — Szavai kitörőhettelesen belevésődtek tolmácsoló gyóntatója emlékezetébe. Jeanne d'Arc bátran állt egykor az egyházi törvényszék előtt, bár minden oldalról cser-

benhagyták, de ez a fiatal szent ki merte mondani: „A bírám akar lenni, püspök úr; vigyázzon, mit tesz, mert engem az Isten küldött, és ezért nagy veszélybe keveredik.” Fényes percek voltak ezek az egyháztörténelemben. Öröm a hívő keresztények számára. De már feledésbe merültek a közben eltelt két évszázad folyamán. És most újra egy nő védte küldetését, olyan formában, amilyenre még nem volt példa. Ezt nagyra kell becsülnünk.

Vajon jól képviselte ügyét Ward Mária? Ezt a kérdést minden elismerés ellenére föl kell vetnünk, mert a bírálat szelleme az egyháztörténelem írása közben sem hiányozhat. Neki magának nem az volt az érzése, hogy valami nagyott tett, és kevés vígasszal a lelkében távozott. Valószínűleg kiélestedt már a füle a pápai kihallgatásokon szerzett tapasztalatai révén. A bíborosok jóindulatának megnyilvánulásait pusztá udvariasságnak fogta föl, és női ösztönével megérezte, hogy ennek nincs kötelező ereje. Beszédében intézete rendeltetését tárta föl, és egy szóval sem utalt ellenfelei rágalmaira. A vádak teljesen alaptalan voltára sem mutatott rá. Ezt nyilván nem tartotta összeegyeztethetőnek a keresztény ellenségszeretettel, amely az egyik látomásban különösen beleivódott a lelkébe. Ellenfelei álnok sakkhúzásaival szemben olyan magatartást tanúsított, mint Jézus a helytartó előtt: hallgatott. Előkelő viselkedés a jelen nem levő ellenség irányában! Ugyanakkor Ward Mária részletesen kifejtette, mi minden jót akar tenni az egyház javára. De vajon az okosság szellemében járt-e el, amely mégiscsak a sarkalatos erények közé tartozik? Vajon fölfogták-e az egyházi méltóságok, hogy ellenfelei rágalmairól a kereszténység szellemében hallgatott? Fölfigyeltek-e nemes gondolkodásmódjára? Sajnos minderre nemmel kell válaszolni.

Először is: a bizottság olyan férfiakból tevődött össze, akik bár egyházi tisztséget töltöttek be, mégis világi szempontokat tartottak szem előtt. Ezzel Ward Mária nem számolt. A bíborosoknak

tisztán tárgyi szempontból is meg kellett volna kérdezniük, van-e Ward Máriának valami válasza a vádaskodóknak. Az alapítónőnek nagy szüksége lett volna valakire, aki járatos a kánoni jogban, és védelmébe vehette volna. De ő lemondott minden világi védelemről, és az igazságban bízott. Ez a nemes lélek tévedése volt, amely nem tudta, hogy az igazság idegenként vándorol ezen a világon, és a legtöbb ember nem nyit ajtót neki.

Mária elbocsátása után zárt ajtók mögött folytatódtak a tárgyalások. Nem tudhatjuk, hogy a bíborosok egymást közt milyen véleményt nyilvánítottak. Csak sejteni lehet. A bizottság tagjainak többsége talán sokkal inkább hitt a rágalmazóknak, mint Máriának, ha kedvező hatást tett is rájuk az alapítónő. Az ember eleve hajlik rá, hogy a rosszat hamarabb elhiggye, mint a jót. Ezenkívül a klauzúra nélküli kolostori élet gondolata szöges ellentétben állott a tridenti zsinat határozataival. Nem volna méltányos, ha a bíborosokat úgy tekintenénk, mint régies, merev gondolkodású egyházi méltóságokat. Nyilvánvaló, hogy nem bújhattak ki a bőrükből. Mária klauzúra nélküli intézete a pápának alárendelve, meghaladta a bíborosok elképzeléseit. Nem értették meg az új eszmét, és meg sem próbálták, hogy azt beilleszték az egyházzal bennük élő képbe. Messze éltek Angliától, nem is láthatták világosan az ottani helyzetet. Mária úttörő volt, és az úttörőknek — Nietzsche szerint — mindig áldozatul kell esniük. Messze megelőzte korát, a bíborosokat pedig túlságosan is fogva tartotta a hivatalos állásponhoz való ragaszkodásuk. S ha ez mind csupán föltevés is a tanácskozással kapcsolatban, az biztos, hogy a vélemények megoszlottak. Az egyik bíboros kedvező véleményt közölt a pápával, és hozzáfűzte: nem kíván szembeszegülni a többséggel, ezért fölmentését kéri. Ez nem volt valami bátor magatartás, a csatateret — anélkül, hogy fölvette volna a harcot — az ellenségnek átengedni, de jelzi, miként zajlottak a dolgok a kúriában.

Baj volt az is, hogy csupa férfi nyilvánított véleményt egy nő ügyében. Tárgyilagosak maradnak-e ilyenkor a férfiak? Miért nem vontak be egy nőt, esetleg egy szerzetesnőt is a tanácskozásba? Egy nő talán több megértéssel viseltetett volna az alapítás iránt. Vajon Jézus Krisztus Egyháza tisztán csak a férfiaké? Ezzel az égető kérdéssel is szembe kellene nézni. XI. Kelemen adta meg ebben a kérdésben az első „új” választ: „Hagyjátok, hogy a nőket nők kormányozzák!” A további válaszok még váratnak magukra!

XII.

ELÍTÉLVE ÉS BEFEKETÍTVE

Ward Mária először nem érzékelte, hogy alapítása ügyében semmit sem sikerült elérnie. A titkos tárgyalásokról egyetlen szó sem szivárgott ki. Az alapítónő egy ideig Rómában várt, aztán visszazarándokolt Münchenbe. Nagyvonalúságára jellemző, hogy útközben Velencében drága selymeket vásárolt, — istentiszteleti célra csak a legszebbet tartotta elég jónak és elég szépnek. Ugyanakkor már kezdte gyanítani, hogy ügye nem jutott dűlőre, és szenvedett tőle.

1631. január 13-án VIII. Orbán aláírta a Pastoralis Romani Pontificis című bullát, amelyben Ward Mária alapítását gyomhoz hasonlította és elvetette. A bulla keményen elítélte az angolkisasszonyok intézményét, és ezzel Ward Mária életműve megsemmisült. A sokévi lankadatlan munka, a nővérekét is beleértve, a rengeteg áldozat, nélkülözés egyetlen elismerő szót sem kapott. Ellenkezőleg, elítélték Máriát és nővéreit, hogy olyan dolgokat műveltek, amelyek sem nemük gyöngeségének nem felelnek meg, sem a női szerénységgel nem férnek össze, ezenkívül a szűzi erkölcsiséghez sem illenek. Tehát, mint a történelemben annyiszor, nem vették a nőket egészen komolyan, sőt csaknem másodrendű lényeknek tekintették őket. Az angolkisasszonyok intézeteit betiltották, házaikat bezárták, a nővéreket elküldték. Le kellett tenniük az egyenruhát, és vissza kellett térniük a világba. A bulla nem tartalmazott cáfolatot: ez ellentétben állt volna a pápai megnyilatkozás jellegével. És Ward Mária semmiféle magyarázatot nem kapott. Csak a pusztá ítélet sújtott le rá, ahogy ellenfelei kívánták. Az összes rágalmat készpénznek vették, és senki

sem vette a fáradságot, hogy legalább az angolkissasszonyok jóakarátát elismerte volna. Egy tollvonással elintézték őket — tűnjenek el a föld színéről. Ennél a bullánál keményebb intézkedést el sem lehet képzelni. P. Grisar erről így ír: „Az a tény, hogy a szentszék iránti nyílt engedetlenséggel lehet vádolni olyan valakit Rómában, aki annyira át volt itatva a pápa és az egyház iránti hűség szellemével, mint Ward Mária, és ennek a vádnak olyan következményei is lehettek, mely az egész intézmény eltörlését vonta maga után — ez a tény azok közé a nagy tévedések közé tartozik, amelyektől sajnos az egyház története sem mentes.”

Ward Mária elítélésekor az egyház szemmel láthatólag nem értette meg az idők szavát. Figyelmen kívül hagyta az egész földkerekségre szóló feladatát, amelyre neve (katolikus, egyetemes egyház) kötelezte. A bulla megfogalmazói mindent római szemszögből néztek. A bíborosoknak nem volt áttekintésük az egészről, a legkisebb újjátástól is visszarettentek, nem volt bátorságuk szembenézni a jövővel, csak Itáliát tartották szem előtt, és félreismerték az európai helyzetet. De talán meg lehet, sőt meg is kell bocsátani nekik, hiszen túlságosan is igénybe voltak véve a bíborosok is, és VIII. Orbán pápa is, aki egyébként is foglya volt saját énjének.

Mit érzett Ward Mária, amikor a bulla tartalmáról értesült? Úgy érezhetett, ahogy az Isten Anyjáról olvassuk az evangéliumban: tőr járta át a lelkét. Különösen az fájt neki, hogy a tördöfés az általa annyira szeretett egyháztól érte, amelynek szolgálatában fölemésztette magát. Kínját az okozta, hogy Istentől kapott hivatásába és az egyház, illetőleg a pápa tekintélyébe vetett hite került összeütközésbe egymással. De Ward Mária hallgatott. Egyetlen panaszos szó sem hagyta el az ajkát, s a könnye sem csordult ki. Kővé meredve nézett 1631 nyarán a bullára, amely alapítása halálos ítéletét tartalmazta. Hű maradt önmagához, élete leg-

nehezebb óráiban is megadatott neki a szilárd magatartás.

Loyolai Szent Ignác mondta egyszer, ha rendjét betiltaná az egyház, egy negyedórára oda kellene térdelnie az oltár elé, hogy hang nélkül el tudja fogadni az ítéletet. Őt megkímélte a Gondviselés ettől a próbatételtől, Ward Máriának azonban meg kellett hoznia ezt az áldozatot. Nem lépett közbe angyal, mint Ábrahám áldozatánál, hogy a végsőket megakadályozza. Korábban azt ígérte a pápának, hogy mindig aláveti magát rendelkezéseinek. Ezt az ígéretét most be is váltotta. Az egyház engedelmes leányaként azonnal írt a házakba, hogy minden tevékenységgel hagyjanak föl, mégpedig ellenkezés nélkül. Elképzelhető, milyen érzelmekkel küldte el ezeket a leveleket. De megtartotta az egyháznak adott szavát, hogy a haragnak akár csak a legkisebb jelét is adta volna.

A modern ember számára, aki kisebb vagy nagyobb mértékben hajlamos a szembeszegülésre, a lázadásra, érthetetlen, hogy Ward Mária szó nélkül alávettette magát az igazságtalan bullának. De vajon másként kellett volna-e viselkednie? Ha lázadott volna, emberileg meg lehetne ugyan érteni, akkor már nem lett volna többé Ward Mária.

Ellenállás helyett azt tette, ami egyedül méltó a katolikus egyház engedelmes leányához: szó nélkül elfogadta az ítéletet. Az alapítónő sohasem volt nagyobb, mint épp ebben a sötét órában: beváltotta azt az ígéretét, hogy mindig mindenben aláveti magát a pápa határozatának. Ezzel tanúságot tett arról, hogy tudja, mi az engedelmesség. A mai ember fülében rossz csengésű az *engedelmesség* szó. Mindenki inkább parancsolni szeretne, vagy legalábbis beleszólást kér a dolgok menetébe. A szerzetesség történetében mindig nagy szerepe volt az engedelmességnek. Aki nem tud engedelmeskedni, az nem alkalmas a szerzetesi életre. Ward Mária föltétlen kötelességének tartotta az engedelmességet, mind maga, mind nővérei számára. Életének

legnehezebb órájában is hű maradt meggyőződéséhez. Biztos, hogy nem könnyű tudomásul vennie: amit — hite szerint — az ég már jóváhagyott, azt a földi egyház elítélte. Így arra kényszerült, hogy belső meggyőződése ellenére cselekedjen. A maga meggyőződését alárendelte az egyháznak, összhangban a Szentírással: „Az engedelmesség több, mint az áldozat.” Ezzel Ward Mária tanújelét adta annak a rendkívüli képességének, hogy el tudja fogadni, amit mások felőle határoznak. Az angolokról azt mondják, hogy háborúban is el tudják viselni a vereséget. Ezt Ward Máriáról is elmondhatjuk, ha az ítéletet vereségnek tekintjük. Mindenesetre élete legnehezebb órájában megmutatkozott, mennyire erős a hite, és milyen nagy a elkiereje.

Az engedelmisséggel egybetartozik az alázat, amit napjainkban alig-alig értünk. Az alázat semmiképpen nem azonos a gyávasággal, az alázatos emberben páratlan erő rejlik. Az alázat tette Asszisi Szent Ferencnek lehetővé, hogy az uralomra vágó III. Ince pápát meggyőzze. Hogy az angol-kisasszonyok intézeteit csak átmenetileg zárták be, nem végérvényesen, az egyes-egyedül az alapítónő engedelmisségének és alázatának tulajdonítható.

Ward Mária tehát alávetette magát a pápa határozatának, és föloszlatta intézeteit, de egy pillanatra sem adta föl Istentől kapott hivatását, amit a bulla nem is kívánt tőle. Ez ellentmondásnak látszik, az ebből adódó feszültséget egész életében túrnie kellett. Szíve mélyén nem tudott alapításától megválni, nem akarta látomásait a Sátán művének, merő káprázatnak tekinteni. Ez teljes lehetetlenség volt számára. Ugyanúgy meg volt továbbra is győződve róla, hogy Isten szólt hozzá, amiért is ezt az irányítást soha nem tagadta, ha most egyházi parancsra Istentől kapott feladatát nem is teljesítheti. A belső bizonyosság és a külső magatartás ellentétéről Ward Mária soha nem beszélt. De hogy ez az

ellentét nem pusztá föltevés, az élete további folyásából egyértelműen kiviláglik. Istenbe vetett bizalommal, abban a reményben engedelmeskedett a pápai határozatnak, hogy egyszer Isten napvilágra hozza igazát. Az ember sokszor nem érti a Gondviselés intézkedéseit és csak később ébred rá, mennyire javára vált az, ami történt.

A pápai bulla lesújtotta Ward Máriát, de a szenvedés kelyhe még nem lett tele. Egy második csapás is érte, ezúttal személyében. Nem a pápa mérte rá, hanem a bíborosok, akik ugyan barátságosak voltak irányában, valójában azonban ellenséges érzülettel viseltettek. Egy péntek délután, amikor Ward Mária Münchenben a Paradeiser házban tartózkodott, megjelent egy kanonok kíséretében Golla, a Frauenkirche dékánja, és remegő kézzel — nyilván kellemetlen volt neki a parancsot teljesíteni — átnyújtotta Ward Máriának a pecsétetes írást. Ennek értelmében mint „eretneket, szakadárt és a szentszék ellen lázítót”, le kellett tartóztatni és még aznap este egyházi fogságba vetni. Ward Mária meglepetten, de bámulatos fegyelmezettséggel azt válaszolta, hogy nem kell az estét megvárni, amit tenni akar, megteheti nappal is. Akaratlanul is Jézus éjszakai elfogatására kell gondolnunk, amikor is ezt mondta az Úr: „Mint valami rabló ellen úgy vonultatok ki kardokkal és dorongokkal, hogy elfogjatok. Naponta ott voltam a templomban és tanítottam, mégsem fogtatok el.” Az egyház buzgó, meggyőződéses és engedelmes leányát eretnekséggel vádolták. Ez volt a legnagyobb rossz, amit csak valakinek a szemére vethettek. A szakadár az egyház egységének megbontásán dolgozik. Hogy Ward Máriával kapcsolatban a szakadárság vádja fölmerülhetett, az legföljebb az angliai vallási zűrzavarral magyarázható: az áttekinthetetlen összevisszaságot egyszerűen összekapcsolták Ward Mária személyével. A fölhozott vádak erkölcsi megsemmisítést jelentettek, mert abban az időben a katolikus társadalom szemében az eretnek

többé nem számított semminek és senkinek. A dékán még azt sem engedte meg Ward Máriának, hogy nővéreitől elbúcsúzzon, hanem ráparancsolta, hogy estig maradjon egyedül a szobájában. Ward Mária akkor sem vesztette el a lélekjelenlétét. Nyugodtan végighallgatta a vádakat, amelyekről ő maga is irtózott.

Amikor a dékán karhatalommal fenyegette, azt válaszolta, hogy ezzel kár fáradni, nem volna hozzá illő ellenállást tanúsítani. És hozzáfűzte: „Készségesen megyek olyan fogságba, amilyenbe csak akarják, minél szégyenletesebb, annál jobb. Véttség nélkül nem nehéz szenvedni.” De mivel egészsége meg volt támadva, azt megengedték, hogy egy laikus nővér elkísérje és ápolja.

Ward Máriát — ahogy egyszer megjósolta — kocsival átvitték a klarisszákhoz, s itt a kolostor egy félreeső szárnyában bezárták abba a szobába, amelyben addig a haldokló tüdőbeteg nővérek tartózkodtak. A levegő fertőzött volt, az ablakok nagyrészt deszkával voltak beszögezve. Az ajtót beláncolták, és előtte két klarisszanővérnek kellett éjjel-nappal őrködni. A derék klarisszáknak ropant kellemetlen volt, hogy egy eretnek tartózkodott a házukban, akivel egyáltalán nem volt szabad beszélniük. Annál jobban meglepte őket, hogy Mária „alázattal, szelíden, bátran és olyan nyugalmat sugárzó arccal lépett be, hogy már a pusztá rátekintés is tiszteletet és áhítatot keltett.” Fogsága idején Máriát a szentségektől is eltiltották, eretneként nem vehetett részt a szentmisén.

A fogság volt a mélypont Ward Mária életében, lejjebb már nem süllyedhetett. Őt, aki hazájában mindent megtett a katolikus hit fönntmaradásáért, a szakadárok közé sorolták. Most szenvedhetett intézményéért, de a szenvedésnek ezekben a sötét óráiban született meg benne a szent. Életművének megsemmisítését, személye elítélését ellentmondás nélkül elfogadni, erre valóban csak egy szent képes. A szenttéválás belső folyamat. Senki sem

változik meg egyik óráról a másikra. Hosszú az út és fárasztó. Ward Mária már évek óta járta ezt az utat, most azonban a keskeny cellában elérkezett a csúcsponthoz. Ami eddig láthatatlan volt, most kezdte árasztani a fényt. Ezt még a pápa is észrevette, aki elítélte, ahogy maga mondta. A legmélyebb pont Ward Mária életében a legnagyobb magasságokat jelentette. Így megy ez végbe a szenteknél, akár nyilvánosan szentté avatják őket, akár nem.

Ward Mária először azt gondolta vigasztalan börtönében, hogy ezt a keresztet is szóltanul fogja viselni. Az imában keresett erőt, és álmatlan óráiban egy hangot hallott, amely figyelmeztette: Nem érheti be a passzív szenvedéssel. Nem hagyhatja, hogy rajta száradjon az eretnekség vádjának szégyene, hiszen ez merő hazugság. Ha magáért nem is, a nővéreiért kötelessége az igazságot bebizonyítani és védekezni, nehogy fölmerüljön bennük az a gondolat, hogy az eretnek félrevezette őket. Mária belátta, hogy nem szabad magát megadnia. Találékony lévén, szerét ejtette, hogy a Paradeiserházban hagyott mit sem sejtő nővért értesítse a történetekről. A nővérek jól ismerték alapítónőjüket, egy pillanatra sem kételkedtek teljes ártatlanságában, s keresték a lehetőséget, hogyan segíthetnének neki. Először elérték a dékánál, hogy enni vihessenek a klarissza zárdába. A nővérekben nem élt Ward Mária szent megadása. Mary Poyntz annyira fölháborodott az igazságtalanságon, hogy ilyen szavakra fakadt: „Megvallom, gonosz vagyok, de ha meglátok egy világi vagy egy szerzetes papot, akár az oltárnál, akár a gyóntatószékben, iszonyat tölt el.”

Fogságban lenni mindig nehéz. A foglyot megfosztják szabadságától, csak a négy falat bámulhatja, és a gond nyomasztja lelkét. De másfelől találékonyá teszi a foglyot ez a helyzet. Így történt Ward Mária esetében is. Volt vele egy kis üvegben köhögés elleni citromlé. Ezzel írt a zsíros papírra,

amelybe a nővérek a kosárában lévő ennivalót csomagolták. Az üres kosarat a papírral együtt visszavitték, de ha a papírt tűz elé tartották, a láthatatlan írás láthatóvá vált. Így Ward Mária kapcsolatot tudott tartani a nővérekkel, és megadhatta nekik a szükséges útmutatásokat.

A klarissza fogságban Ward Mária súlyos beteg lett. Az orvos közeli halálától tartott. A fogoly tehát kérte a Szent Útravalót, de a pap csak a következő nyilatkozat aláírása után akarta kérését teljesíteni: „Ha valaha a szent hit vagy az egyház ellen mondott vagy tett valamit, akkor bánja meg teljes szívéből.” Ward Mária azonban megkérdezte: „Őszentsége kívánja ezt tőlem vagy az inkvizíció?” Mivel csak a dékán kívánta, erre a súlyos beteg nyugodtan mondta: „Isten őrizzen, hogy a bocsánatos bűnöktől szabadulni akarva — a kegyelemnek hála, csupa bocsánatos bűnről kellene számot adnom — súlyos bűnt kövessek el és annyi ártatlan és tiszteletreméltó személynek a jó hírnevén csorbát ejtsek, azt mondva, hogy „ha én valamit az egyház ellen mondtam vagy tettem.” Nem, ez a *ha* egyetértés volna azzal, ami ellenfeleim részéről ért, és okot adhatna a világnak, hogy azt higgye: nem ok nélkül szenvedek. Nem, nem! Inkább az isteni irgalom karjaiba vetem magam, és meghalok szentségek nélkül.” Ez méltó és bátor magatartás volt a közeli halál tudatában. Ward Mária nem engedte, hogy befolyásolják. A nyilatkozat aláírását föl lehetett volna úgy fogni, mint intézménye elítélésébe való beleegyezést. Az alapítónő épp ilyen félreértésre nem akart ürügyet szolgáltatni. A legnagyobb lelki szenvedésben sem ingott meg egyetlen pillanatra sem az Isten irgalmába vetett bizalma, s így elkerülte a csapdát, amelyet az egyházi jog kategóriáiban megrekedt gondolkodás állított neki.

Ward Mária — citromlével írva — fölszólította nővéreit, hogy jelentsék VIII. Orbánnak elfogatását. Ezt azonnal meg is tették. Teljesen ártatlanul ült az egyházi börtönben, így szenvedett hitéért, ezért

bizonyos értelemben a vértanúk közé sorolhatjuk őt.

Ward Mária föltételezte, hogy VIII. Orbán nem ért egyet az ilyen eljárással. Amikor a pápa értesült bebörtönzéséről, egybehívta a bíborosokat, hogy közelebbi értesüléseket szerezzen, és azonnal elrendelte Mária szabadonbocsátását. Nem volt szabad tovább bántalmazni sem. A pápai parancs április végén érkezett meg Münchenbe. A nővérek siettek alapítónőjüket azonnal kiszabadítani. A klarisszák is örültek, hogy az ügy kedvező fordulatot vett, hiszen ha irtózáttal töltötte is el őket, hogy eretnek van a házukban, meggyőződhetek Ward Mária hitéről és jámborságáról. A alapítónő tehát visszatért a Paradeiser-házba.

Maximilian választófejedelem a Ward Máriáról szóló bulla nyilvánosságra hozatala után aggódva visszahúzódott, úgyannyira, hogy a Paradeiser ház kiűrtését is elrendelte. De Ward Mária nyugodtan ellene vetette: „Ez nem következik be. Mi itt maradunk ebben a házban, én és az enyéim; de a választófejedelmet kiűzik palotájából.” Ez ismét látnoki kijelentés volt. Mert valóban hamarosan betörték Münchenbe a svédek. A választófejedelem sietve menekült, de a nővérek ottmaradtak a rendelkezésükre bocsátott házban. Persze rájuk is nehéz napok köszöntöttek. Arra kényszerültek, hogy a környező falvakban kolduljanak, másként betevő falujuk sem lett volna.

Ward Mária nem akarta, hogy bármi rajta maradjon az eretnekség vádjából, ami nem felelt meg az igazságnak. Elhatározta ezért, hogy megromlott egészsége ellenére harmadszor is elmegy Rómába. Ezt nem tette volna, ha nem élt volna lelkében mély katolikus meggyőződés. A kis csoport újra gyalog indult neki az útnak, de előrelátásból vittek magukkal egy hordszéket is. Rómába érve a meg nem alkuvó alapítónő kihallgatást kért VIII. Orbántól, és ezt azonnal meg is kapta. Amikor a pápa fogadta, eléje borult, és nyíltan szemébe mondta: „Szentsé-

ges atyám, nem vagyok és soha nem is voltam eretnek.” A jelenet roppant kellemetlen volt a pápának. Mit kezdjen az eléje boruló nővel, aki ilyen mindent megdöntő módon vetette szemére elítélésének igazságtalanságát? VIII. Orbánra nyilvánvalóan hatással volt Ward Mária magatartása. Megparancsolta neki, hogy álljon föl. Nem engedte, hogy tovább beszéljen, hanem mindjárt igazat adott neki: „Elhisszük, elhisszük. Nincs szükségünk további érvekre. Mi és a bíborosok tisztában vagyunk Önnel, tudjuk, hogy példamutatóan viselkedett. Nemcsak teljes mértékben elégedettek vagyunk, hanem még épültünk is a példán, és meg vagyunk győződve: jól vezette az intézményét. De próbának vetettük alá erényeit. Ne vegye rossz néven, hogy ki kellett állnia a próbát. Hasonló esetekben az előttünk kormányzó pápák is ugyanígy jártak el, hogy Isten szolgáinak türelmét kipróbálják.” VIII. Orbán szavai vitathatók voltak. Hogy más pápák is meggyötörtek ártatlan embereket, ez még nem elég ok hasonló eljárásra. Egyáltalán szabad-e keresztény testvéreinket ilyen súlyos próbának alávetni? Az ember megalázhatja saját magát, de másokat ilyen súlyosan megalázní nem keresztény magatartás.

Ward Máriát nem elégítették ki a pápa szavai. Alig hogy fölkelt, azt követelte VIII. Orbántól, hogy bocsássák szabadon Wigmore Winefrid nővért is, akit szintén igazságtalanul börtönöztek be Lüttichben. A pápa ezt rögtön meg is ígérte, ezzel ki akarta fejezni jóindulatát. Megengedte Ward Máriának, hogy barátnőivel együtt legyen, sőt anyagi támogatásra is ígéretet tett. Ezzel bizonyosságát adta annak, hogy jóvá akarja tenni a történeteket. Mégis, Ward Máriának Rómában kellett maradnia, és jelenlétére kellett, hogy mikor akarja a várost elhagyni.

VIII. Orbán és Ward Mária közötti viszonyt nehéz leírni. VIII. Orbán a legrosszabbat tette, amit egy pápa valakinek csak tehet. Mégis lenyűgözte Ward Mária egyénisége és személye, rokonszenv-

vel viseltetett iránta. Minderre visszatekintve jó, ha szétválasztjuk a hivatalt és az embert. Eljárásában a tiara viselője nyilván nem volt teljesen szabad. Helyzetében lehetetlen volt a bullát visszavonni, ha személy szerint meg volt is győződve Ward Mária egyházhűségéről. Végső fokon tehetetlen volt Ward Máriával szemben: elismerte vallásossága rendkívüli erejét, de hivatalból mégsem engedett neki. Ugyanakkor elrendelte: Rómában tisztelettel vegyék körül, és az ígért anyagi támogatást is megadta. A bizottsághoz tartozó bíborosok a bulla megkerülését látták VIII. Orbán eljárásában, és szemrehányást tettek a pápának. De ő ezt válaszolta nekik: „Különben hol élhetne vagy élhetnének jobban?” A pápa és Ward Mária semmiképpen nem álltak ellenségesen egymással szemben. De az is nyilvánvaló, hogy nem szerencsés csillagzat alatt született a kapcsolatuk — teljesen különböző világban éltek. VIII. Orbánban két, három sőt négy lélek is lakott — Ward Máriában csak egy, tiszta és átlátszó mint a tengerszem.

Egy idő elteltével Ward Mária elhatározta, hogy nővéreivel elhagyja Rómát, mert érezte, hogy a betegség újta erőt vesz rajta. A búcsúkihallgatáson, amelyen Ward Mária súlyos állapota miatt nem jelenhetett meg, a pápa ezt mondta Ward Mária hűséges társainak, Mary Poyntznek és Winefried Wigmorenak: „Nemcsak nagyon bölcs, roppant bátor és rendkívüli tehetséges nőnek tartjuk, hanem Isten nagy és szent szolgálójának is. Önöknek, akik kísérik, követniük kell és szolgálatára kell lenniük, mert míg ezt teszik, addig minden rendben lesz.” Meglepő szavak ezek a pápa szájából, aki személyesen ismerte Ward Máriát, és amíg Rómában tartózkodott, figyelemmel kísérte a tevékenységét, aki ugyan elítélte művét, de végül be kellett látnia: Ward Mária szent!

XIII.

HATTYÚDAL

Ward Mária Flandriába vette útját, hogy a szét-szórt nővérek sorsával törődjék. Az Alpokon való utolsó átkelése valóságos mártíromság volt. A beteg alapítónőt a hóviharban hordszéken kellett az Alpokon átszállítani, s a vezető eltévesztette az utat. Szerencsére egy kutya nyomra vezette őket. Flandriába érve igen nehéz helyzetbe került. A más felekezetűek kigúnyolták, a katolikusok elzárkóztak előle, távol volt hazájától, minden nélkül, hivatása parancsát teljesítve. A nővérek között voltak angolok, de írek, franciák, olaszok is. A bulla miatt nem tehettek mást, kiléptek. Ward Mária minden egyes nővérrel külön beszélt, és ellátta őket tanácsokkal, a tőle telhető legjobb útbaigazítással.

Az ítélet Ward Máriát lehetetlenné tette. Az egyház, amelyet egész életében szolgált, nem adott neki működési lehetőséget. Még csak 52 éves volt, s ha az egészsége meg is gyöngült, még képes lett volna dolgozni. De a keze meg volt kötve. Soká elhúzódó csöndes évek kövekeztek. Ward Mária nem panaszkodott, hangtalanul viselte sorsát. Hogy ez a passzivitás mit jelentett tevékeny egyéniségének, azt nem lehet leírni. Mindenesetre a szenvedés ideje volt ez számára, és szinte nem akart véget érni. Az alapítónő erről nem mondott és papírra sem bízott semmit, a sírba vitte gondolatait. Soha nem fogjuk megtudni, hogyan oldotta föl az Istentől kapott feladat és az egyház döntése között támadt ellentétet. De azt tudjuk, hogy az Istenben vetett bizalma soha nem rendült meg.

Ward Mária nem maradt Flandriában, hanem azt határozta, hogy visszatér Angliába, hosszú évek

óta nem látott hazájába. Flandriában csak műve romjait látta viszont, Angliában viszont időközben sok minden megváltozott. Ezt Shakespeare költésze világosan mutatja. De a katolikusok iránti gyűlölet megmaradt. Mária belecsöppent az I. Károly király és a Cromwell Olivér közti háborús vi-szályba. Az egész ország fölbolydult. Nagyobb volt a zűrzavar, mint Erzsébet és I. Jakab idejében. A Rómával szemben ellenséges puritánok szembe-fordultak az anglikán államegyházzal, és győztesen nyomultak előre. Ward Mária egy ideig Londonban maradt, de a polgárháború miatt kénytelen volt el-hagyni a várost. A megöregedett Mária Yorkba me-nekült, itt elrejtőzött egy kis helyiségben, mert Cromwellék egészen Északig jutottak.

Közben Mária erői teljesen felőrldtek. A halál közeledtét érezte. Életében nem először volt közel a halálhoz, de eddig erős akarata legyőzte a beteg-séget. Mikor az egyik utazás során halálosan meg-betegedett, azt mondta — teljesen nyugodtan — megrettent kísérlőinek: „Mindegy ha valamely kerítés mögött vagy az ágyban halok meg; a földolog az, hogy Isten hűségesnek találjon.” Most sem félt a haláltól, egészen nyugodtan mondta: „Iparkodjál mindig úgy élni, hogy minden pillanatban készen légy a halálra; mert a fa ahová esik, ott marad egész örökkévalóságában.” Nem gondolni a halál-ra, kerülni mindent, ami rá emlékeztet — ez telje-sen távol állt tőle. Jóllehet nem egészen mellékes, milyen körülmények közt ér utól minket a halál. Hosszú betegség után meghalni más, mint hirte-len. A döntő az, hogy Isten kezében tudjuk magun-kat. Erről a hitről tett tanúságot Ward Mária halála óráján.

Yorkban szemmel láthatóan romlott az állapota. Közben 59 éves lett. Egész életében keményen dolgozott, és sok csalódást viselt el. Emiatt soha nem zúgolódott, nem keseredett el, mindvégig megőrizte derűjét, belső békéjét, és mindennel meg tudott békélni. Nehéz sorsát méltósággal és

megadással viselte, sok mindent nem értett, de bármi történt, elfogadta Isten kezéből anélkül, hogy vitába szállt volna a Mindenhatóval, vagy a „miért” megválaszolatlan kérdését föltette volna. Istennel Jóbként vitázni teljesen távol állt tőle. Hálas lelket akart visszaadni Teremtőjének.

De most érezte, hogy élete a végéhez közeledik, és nővérei is érezték. Csaknem ünnepi légkör vette körül, csönd, amelyet csak egy pap meg nem értő magatartása zavart meg. Mária arra kérte az éppen Yorkban tartózkodó papot, részesítse a betegek szentségében. A pap nem látta a halált elég közelinek, ezért elutazott. Más hanyagságából nem részesült Mária a Szent Útravalóban. Ahogy Loyolai Szent Ignác sem Polanco titkár túlzott optimizmusa miatt. Ward Mária ezt is megadással fogadta. Valószínűleg úgy gondolkodott, mint Bernanos falusi plébánosa: „Mit számít? Minden kegyelem.”

A nővérekhez fordulva még ezt mondta: „Isten veletek lesz, segít nektek, hogy ki által vagy milyen módon, az teljesen mindegy. És ha Isten egy kis helyet ad nekem odafönn, igyekszem majd szolgálatotokra lenni.” A nővérek megilletődtek a távoli jövőbe átnyúló gondoskodásán, és sírtak. Amikor Mária ezt észrevette, rájuk szólt: „Ó, micsoda szégyen! Szomorúnak látszotok. Gyertek inkább, énekeljünk, és boldogan áldjuk az Istent végtelen jószágért és szeretetért!” És a haldokló énekelni kezdett, egykor szép, de most elgyöngyülőben lévő hangján, és a nővérek akarva-akaratlan kénytelenek voltak el-elcsukló hangon vele énekelni. A szó szoros értelmében Ward Mária hattyúdala volt ez az ének. Szebben nem énekelt haldokló hattyú még soha. Éneklés közben hátrahanyatlott a feje, és örökre elszenderült.

Hewarthtól kb. egy mérföldre, a kis Ostbaldwick község ki protestáns temetőjében temették el Ward Máriát. A nővérek a polgárháború miatti féltelmükben titokban akarták tartani a sírt, de aztán mégis a következőket vésették a sírkőre:

**„A szegényeket szeretni
ebben a szeretetben kitartani,
velük élni, velük halni és föltámadni,
ez volt célja és minden törekvése
WARD MÁRIÁNAK
aki miután 60 évig és 8 napig élt,
1645 január 20-án meghalt.”**

(Az új naptár szerint január 30-án.)

A sírkő egy ideig a templom bejárata mellett volt a sarokban. Mikor később a sírt fölnyitották a csontokat nem találták. Valószínűleg — háború lévén — a sírfosztogatók széthányták őket. Ward Máriát — Angliának ezt a hűséges leányát hazája még holtában sem akarta befogadni... Némelyek arra is gondoltak, hogy a tovább költöző nővérek vitték magukkal a holttestet és valahol eltemették. De ez pusztá föltevés, amire semmi bizonyíték nincs. A szép sírkő ott áll a kis helység anglikán templomában. Magát a sírt pedig titok veszi körül, ami aligha fog valaha is kiderülni.

XIV.

AZ ESEMÉNYEK FOLYTATÁSA

Az alapítókra jellemző, hogy művük halálukkal nem ér véget. Gondoljunk csak Charles de Foucauld-ra, aki remeteségében haláláig testvérekre várt, de nem jöttek. Csak pár évvel halála után jelentek meg, és mint Kis Testvérek megvalósították elképzeléseit. Így történt ez Ward Mária esetében is. P. Grisar szerint „az egyháztörténet legritkább eseményei közé tartozik, hogy az angolkisasszonyok közössége nemcsak, hogy nem szűnt meg, hanem túlélte a katasztrófát. Letisztultabb változatban tartott az alapítónő lényegét érintő gondolatai mellett, és az egyház jóváhagyásával, sőt egyre világosabban megnyilvánuló helyeslésével fönnmaradt.”

Az alapítónő annak idején gondosan elolvasta a bullát, és tudta, mi minden tilos nekik: kolostori közösség, szabadság a klauzúra terén, egységes ruházat viselése stb. Ugyanakkor nem kerülte el a figyelmét, hogy egy szó hiányzik a bullából: a nevelés. Hogy szándékosan hagyták-e ki, vagy véletlenül maradt ki, nem tudjuk. De Mária ebbe kapaszkodott bele. Kiszabadulása napjától szem előtt tartotta, hogy a vallásos neveléstől nem tiltották el őket. Ezt követőivel is közölte, és azt tanácsolta nekik, hogy néhány év múlva más formában folytassák a nevelői tevékenységet. Ez világosan tanúsítja: az intézet gondolatát Ward Mária soha nem adta föl. A legszűkebb köréhez tartozók, halála után, azonnal munkához láttak, Winefrid Wigmore és Mary Poyntz Párizsba költöztek, és ott házat alapítottak. Ez a ház néhány évtizedig fönnállt. Később Mary Poyntz nagyobb részét Rómában és Münchenben élt, majd mint legfőbb előljáró 1662-ben

Augsburgban alapított intézetet, ahová mindenünnön özönlöttek a növendékek.

Egy fél évszázad elteltével XI. Kelemen pápa jóváhagyta az új iskolai alapítás szabályzatát, amely nagyon hasonlított Ward Máriáéra, ha nem is tartalmazta minden gondolatát. Az egyezéseket természetesen nem volt szabad kiemelni, hanem úgy kellett tenni, mintha egészen új alapításról volna szó. A neve is megváltozott: Mária intézete lett, de hogy miért épp ezt a nevet kapta, ma már nem lehet földeríteni. Ward Mária eredetileg Jézusról szeretete volna elnevezni intézetét. Ez azonban a *Jézus Társasága* miatt nem volt lehetséges. Mária természetesen szívből szerette és tisztelte Jézus anyját. E név miatt az angolkisasszonyokat a Szűz Mária tiszteletére alakult intézetek közé sorolják.

Közben még más is történt. Az augsburgi főnöknő-választás nézeteltéréshez vezetett. Az augsburgi püspök az alkalmat fölhasználva kijelentette, hogy az intézet ugyanaz, amit VIII. Orbán fölösztatott. Ez a nézet szemben állt ugyan az akkor kormányzó pápa, XIV. Benedek fölfogásával, mégis megjelent egy konstitúció, amely megtiltotta az angolkisasszonyoknak, hogy Ward Máriát tekintsek alapítónőjüknek. Egyháza tehát egy évszázad múltán is elítéltnek tekintette Ward Máriát, akinek még a nevét sem volt tanácsos említeni.

Ujabb 160 évnek kellett eltelnie, míg végre ütött az igazság órája. Közben az angolkisasszonyok a nyilvánosság előtt hallgattak alapítónőjük-ről, titokban azonban hűségesek maradtak hozzá. Az összefüggést az első és a második alapítás között sokkal világosabban látták, mint a férfiak. Ward Mária iránti szeretetük jeleként buzgón gyűjtötték az okiratokat és a bizonyítékokat. E téren tanúsított odaadó munkájuk minden elismerést megérdemel. S végül letették a pápa elé a sok-sok éven át gyűjtött anyagot, bírálatra. 1909-ben X. Piusz pápa úgy döntött: történelmi tény, hogy az angolkisasszonyok intézetének, amely oly sokat

tett a kereszténység ügyéért, Ward Mária az alapítónője. X. Piusz ehhez még hozzáfűzte: XIV. Benedek csak okosságból tiltotta meg az angolkisasszonyoknak, hogy Ward Máriát alapítónőjüként ünnepeljék, hogy az esetleges kellemetlenkedéseket elkerüljék. A 20. században már nem volt szükség efféle elővigyázatosságra. Ezért X. Piusz megengedte az angolkisasszonyoknak, ami 1749-ben még tilos volt, ti. azt, hogy Ward Máriát intézetük alapítójaként és anyjaként tiszteljék. De úgy látszik, nem volt elég, hogy „valamelyik” pápa hozzon fordulópontot Ward Mária félreismerésének történetében; egy „szent” pápának kellett elődei téves döntéseit bátran, ugyanakkor tapintatosan kiigazítani. X. Piusznak ez a tette igazán elismerésre méltó, hiszen ezzel is tanúságot tett arról, mennyire független volt, és milyen éles szemmel látta meg, hogy ki a valódi keresztény. Így megadta az igazságnak a tiszteletet. Ward Máriának sokáig kellett várnia a teljes jóvátételre. De engedjünk a fölvillanó gondolatnak: „Jobb későn, mint soha”. Itt nagyszerűen megmutatkozik az egyház belső ereje is, képes a tévedést fölismerni és helyrehozni.

XII. Pius pápa fenkölt szavakkal dicsérte a nők belekapcsolódását az apostoli munkába, és a múlt sok nagy világi apostolával együtt Ward Máriát is példaképül állította ezen a téren. II. János Pál pápa angliai látogatása alkalmával szintén elismerően nyilatkozott Ward Máriáról. „Ward Mária Krisztus evangéliumát tanította Anglia kivándorolt leányainak, Clitheroe Margit életét áldozta itt, York városában. Ezek a szent nők bátorítják a mai asszonyokat, hogy foglalják el az egyházban az őket megillető helyet, amint ez egyenlő jogaikhoz és sajátos méltóságukhoz illik.”

Az utolsó lépés még hátra van. A nővérek a boldoggá avatáshoz is benyújtották az anyagot. XI. Piusz beleegyezését adta 1930-ban a boldoggá avatási per megnyitásához, és ezt mondta a rend

általános főnöknőjének: „Imádkozzék, hogy még én avathassam szentté.” De a boldoggá avatásra még nem került sor. El fog azonban érkezni az óra, amikor az egyház oltárra emeli áldozatra kész leányát. Közben a nővérek megtanulhatják, mit jelent: türelmesen várakozni.

XV.

LEGYEN MEG A TE AKARATOD

Ward Mária alakja köré nem fonódott legenda. Nem kell az elburjánzott ágakat lenyesegetni, hogy történeti alakja láthatóvá váljon. A legendák hiányának többféle okai lehet. A racionalizmus tönkretette a képekben való gondolkodást. Az újabb kor viszont képes rá, hogy úgy foglaljon legendába egy alakot, hogy közben az igazság el ne sikkadjon. Ward Mária élete tele volt drámai mozzanatokkal, nem kellett kiszínezni. Valódi arca maradt ránk — efelől semmi kétségünk nem lehet.

Igaz, volt, aki Ward Máriát az ellenreformáció jellegzetes harcos alakjának nevezte. De ez nem állja meg a helyét, már csak azért sem, mert szóhoz fűződő képzetek is teljesen idegenek voltak neki. Távol állt tőle minden fanatizmus, amely jellemezte az akkori időköt. Biztos, hogy soha nem olvasta a reformátorok írásait és soha nem bocsátkozott semmiféle vitába a protestánsokkal. Ez abban az időben Angliában nem is volt lehetséges. Egyes protestánsokkal mégis jó viszonyban állt, ha bajban volt, számíthatott segítségükre. Fő ellenségei, akik a legtöbb nehézséget okozták neki, az ellenreformáció képviselői közül voltak. Abban különbözött tőlük, hogy maga hagyományőrző természetű volt, aki a katolikus egyház örökségét semmi körülmények közt föl nem adta volna, ugyanakkor világosan látta: az idők megváltoztak, de azért bizalommal nézett a jövő elé. Nem az anglikán egyházzal való szembenállást tartotta elsőrendű feladatának, hanem azt, hogy a keresztény egyházat bátran és újszerűen képviselje. Alapelve volt: „Senkitől se vond el azt, amit szeret, ha csak helyette még kedvesebbet nem adhatsz neki.” Ez olyan

elv, amelyet a felekezetek egymással folytatott minden párbeszédénél érdemes volna szem előtt tartani.

Ward Máriáról sok jót lehet mondani. Roppant mély lelkű ember és ragyogóan tiszta. A kényelemszeretetet nem ismeri. Nagylelkűen ajándékozik a szegényeknek. Mint öntudatos keresztény megbocsát ellenségeinek és elfelejteni a korábbi sérelmeket. Barátságos és szeretetre méltó; az emberekkel való érintkezésben szelíd, kedves, ugyanakkor jellemes sziklaszilárd. Egyszerűen olyan tulajdonságokkal rendelkezett, amelyeket ritkán találunk együtt egyazon emberben. Testvére, Borbála írta róla: „Az ügyek intézésében annyira ügyes volt, hogy egy híres és tapasztalt férfi azt állította, hogy sem férfiban, sem nőben nem találkozott hasonlóval... De lényét inkább csodálni, mint követni lehetett, ugyanakkor — ez még szembeötlőbb — semmi rendkívüli nem volt benne... Külseje soha nem változott, mindig olyan maradt, hogy másoknak is tetszett. A legnagyobb gondok között is vidám volt, nyugodt, szelíd, higgadt, Istenre hagyatkozó. Az egyszerű munkát is szívesen vállalta. Nem mulasztotta el az alkalmat, hogy az asztalnál szolgáljon, vagy utána elmosogasson stb. Az a hír terjedt el róla, hogy varázslatos erővel rendelkezik, mert embereket ki tudja emelni önmagukból és oda helyezni, ahol szüksége volt rájuk, vagy ahol az illetőknek a tulajdonképpeni helyük volt. Varázserő áradt belőle, amelyet érezni lehetett, de megfogalmazni és leírni alig.

Ha felsoroljuk Ward Mária jellemvonásait, ezzel még nem mondtunk róla sokat. Kísért a gondolat, hogy VIII. Orbán pápával ismételtessük: „El-hisszük, elhisszük.” de még egy lépéssel tovább kell mennünk. Meg kell találnunk azt az isteni szót, amely Mária életében annyira a központban állt, mint kevés emberében. Ez az Úr imájának harmadik kérése: „Legyen meg a Te akaratod, miképpen a mennyben azonképpen itt a földön is.” Ezt a ké-

rést mindenfelé ismerik, milliók imádkozzák, de valószínű nem túl sokat gondolkoznak rajta. Azt szokták mondani: ez a nehéz kérdés, mert adódnak az életben helyzetek, amikor az ember csak könnyes szemmel, akadozva tudja kimondani. Mária vezérfonalnak tekintette az Úr ezen szavait, és állandóan arra törekedett, hogy Isten akaratát fölismerje és teljesítse. Már a középkori misztikusok tudták: az embert saját akarata akadályozza a leginkább az Istenhez vívó úton. Ward Máriának erős akarata volt, de sose próbálta azt minden áron érvényesíteni. Az Isten akarata megismerésére és teljesítésére törekedett. Innen érthetők érett ifjúságának keresésben eltelt nehéz évei. Nem tudta, mit akar tőle az Isten, ezért kellett Flandriában a koldulás nehéz útját járnia. Amikor látomásaiban világossá vált előtte Isten akarata, és megértette ezt, már csak annak teljesítése létezett számára. Nyíltan megvallotta: „A szavak: *Isten akarata* annyira gyökeret vertek a szívemben, hogy nem is mertem másról beszélni vagy másra gondolni”. Ward Mária ezzel megtalálta élete fő feladatát. Újra meg újra meg is fogalmazta: „Isten akaratának annyira át kell adni magunkat, hogy az úgyszólván egészen bezárjon és semmiképp se vonhassuk ki magunkat alóla.” Az egyik nővérnek azt mondta: „Örvendezél, hogy rajtad az Isten akarata teljesül.” Intézete elé pedig azt tűzte célul: „Csak egy teendőnk van, mindenben megtenni, amit Isten akar.”

Amikor Isten akaratáról beszélt, ez sohasem hatott mesterkéltnek mindig nagy alázattal és méltósággal tette, éppen ezért szavainak meggyőző ereje volt. Az Isten akaratára hagyatkozás — ez volt az isteni szó az életében, amely mindennek a kulcsát jelentette. Ezért nem támadtak kételyei, bármilyen nagy csalódások érték is. Még amikor a bulia megjelent, amely szeretett alapítását megszüntette, akkor is — bár roppant nehéz szívvel és anélkül, hogy értette volna — az Isten akaratát látta benne, nem tulajdonította egyszerűen egyházi int-

rikának. Elég volt neki azt tudni, hogy Isten akarata vagy gondviselése így engedte meg. További kérdéseket nem tartott szükségesnek. Ebben benne rejtett az Isten akaratára való teljes ráhagyatkozás. Hitével győzött az élet minden nehézségén. Isten rendezte így — mondta — alá kell rendelnem magam az isteni akaratnak. Minden ellenkezés nélkül Isten akaratára hagyatkozott abban a biztos tudatban, hogy Isten mindent elrendez, ha még oly érthetetlennek látszik is. Egy pillanatra sem veszítette el a gondviselés irányításába vetett bizalmát. Isten akaratát szó nélkül teljesítette akkor is, ha teljesen megfoghatatlannak látszott. Ritkán van példa az Úr imádsága harmadik kérésének olyan jó szemléltetésére, mint azt Ward Mária élete mutatja. Sem festő, sem költő nem képes erre. Az Isten akaratára való föltétlen ráhagyatkozás — ez az, amit el kellene tanulnunk tőle. Éppen, mert az alapítónő teljes erejéből törekedett Isten akarata teljesítésére, azért határozta meg a Miatyánk harmadik kérése egész életét.

Charles Péguy, a modern idő francia katolikusainak egyik legjelentősebb képviselője, egy alkalommal ezt írta: „Olyan szentre van szükségünk, akiknek sikerélménye van!” Érthető kívánság, mert a siker vonzza az embereket. Egy jól menő üzletet, egy ügyes politikust sokra tartanak az emberek. Dehát keresztény szó-e a siker? Egyáltalán előfordul-e az Újszövetségben? Sikeres volt-e az Úr élete? Látszólag nem, mivel Krisztus nem is akarta meggyőzni az öntelt írástudókat, nem is szólva a hol „hossannát”, hol „feszítsd meg”-et kiáltó tömegről. Végül is kereszten halt meg az Úr.

Ward Máriának sem jutott átűtő siker osztályrészül, bár sok intézetet alapított. Amikor már javában tevékenykedett, be kellett zárnia intézeteit, és csöndesen letűnni a színről. A sok sikertelenség folytán „legyőzött szent”-ként áll előttünk. A győzedelmes egyház fogalom csak a túlvilágra érvényes, bármilyen szívesen emlegetik egyesek még

ma is ezt a barokk kifejezést. Itt a földön a szentek nem diadalmaskodnak, itt a világ nagyjai uralkodnak. Ahogy az elfogott Jézust a bűnösök kezére adták, ugyanúgy a félreállított Ward Máriának is magára kellett vállalnia a szenvedést, abban a tudatban, hogy áldozattá válni, ez mindennél nagyobb érték. Az igazság szemszögéből nem a győztesek Krisztus hű követői, hanem a legyőzöttek. A legyőzött szentek seregében hangzik fel a paradox ének: „A vesztesek a győztesek.”

Ha azt vesszük, Ward Mária élete kudarcral végződött. Keresztény tragédia volt. A tragédia fogalma a görögöktől maradt ránk. Aiszkülosz, Szophoklész és Euripidész színműveit mutatták be ilyen címen. A görög tragédia időtlen megrendülés. Az ember vétkezik, és ezzel magára vonja az istenek haragját: fájdalmában elnémul, sorsa összetöri. Ward Mária is átélte az összeomlást, a megrendítő tragédiát, amelynek — bárhogy törjük rajta a fejünket — nehéz a mélyére hatolni. Minél jobban próbáljuk megérteni, annál inkább kicsúszik a kezünkől — kívül esik az emberi mértékeken. Ez azonban keresztény tragédia volt, és nem görög. A kettő nagyon messze esik egymástól. Felületes dolog volna a tragédia gondolatát a kereszténység köréből száműzni. Épp itt van a helyén, hiszen a túlvilági életet föltételezi. Ward Mária élete megrázó szenvedés volt, de minden sötétsége ellenére keresztény tragédia: nem törte össze a vak sors, — az ég borult kínjai fölé. Ezért el tudta viselni a vérontás nélküli vértanúságot, és ennek során lelki tisztulást élt át. Soha nem esett kétségbe, Jeremiás siralmait sosem vette ajkára: „Fallal vett körül, súlyos bilincsbe vert” (3,7). Jóllehet az általa annyira szeretett egyház tette próbára és tiporta porba, soha nem érezte magát Istentől elhagyottnak. Bízott a Gondviselésben. S ha élete szomorúnak látszott is, nyomasztó nem volt soha. Ellenkezőleg, vigaszt tudott belőle meríteni. Ez különbözteti meg sok hasonlóság ellenére is a keresztény

és a görög tragédiát. A legmélyebb szenvedésnek és a lelkerő csúcának paradoxonával állunk itt szemben — ez az a titok, amelyen az ember újra meg újra eltöpreng, de a nyitját nem találja, — értelmelme rejtve marad.

Ward Mária mondhatni tökéletes megtestesítője volt eszményeinek. Ebben osztozott Asszisi Szent Ferencsel. Utánozni egyiküket sem lehet. Mária hagyott hátra útbaigazításokat, és voltak barátnői. Ezeknek hűségét annál inkább csodálhatjuk, mivel erre semmiféle közvetlen utasítást nem kaptak Istentől. De Ward Mária mégis csak az volt, akire még napjainkban is érdemes fölfigyelni. Sőt talán épp a mai keresztények értik meg őt, és vannak leginkább ráutalva segítségére.

Művét a pápai bulla úgy érte, mint a villám a fát. De Izajás próféta szerint a törzsök kihajt (Iz 6,13; 11,1). A megmaradt törzsök fontos szerepet tölt be a prófétai tanításban. Ward Mária műve is hasonló az újra kihajtott gyökérhez. Az elnyomatás éveiben, évtizedeiben észrevétlenül újraéledt. Először csak gyöngé hajtásokat hozott, aztán egyre erőteljesebbeket, míg végül két évszázad múltán, olyan virágzásba borult, amelyet sejteni sem lehetett. Az angolkisasszonyok intézete tekintélyes tanítói renddé fejlődött.

Ignaz Klug jól fogalmazta meg ezt az ujjaélést: „Az intézet nem tartotta meg egészen azt a formát, amelyet alapítónője adott neki”. Változásokon ment keresztül, de ez nem hátrány, hiszen az élet is változik, nem is szabad megmerevednie. Csak a kő marad egyformán kemény.

Lényegében mit akart Ward Mária? Az biztos, hogy a leánynevelést központi feladatának tekintette, de a csupán iskolai tevékenység nem felelt meg igazi elképzeléseinek. Nem új iskolákat akart a meglévők mellé. A jellem-alakításra, a keresztény világnézetre, egyáltalán a nevelésre igyekezett súlyt fektetni. Ezért iskoláinak sajátos jellege van, amely kihat az egész életre. Nemcsak tudást ad,

hanem derűs komolyságra nevel. Szeretetet, bizalmat, örömet, az élő hagyomány továbbadását ülteti a növendékekbe. Ez teremti kapcsolatot a régi és új nemzedék között. Ward Mária szeme előtt kezdettől az apostoli munka lebegett: minél több lelket megnyerni Krisztusnak. Teljes felelősséggel keresett ehhez új utakat. Ha nem sikerült első próbálkozásra, nem mondott le a további utak kereséséről. Mindig voltak és vannak kérdések, amelyek feleletre várnak. Ward Mária elveinek átgondolása segítséget nyújt követőinek a célravezető utak megtalálásához.

Végezetül idézzünk mozgalmas életéből egy érdekes esetet. A dühöngő angliai üldözések idején Ward Mária váratlanul azt mondta társainak: „Szerényen meg akarom látogatni a canterbury érseket.” Az anglikán érsek, George Abbot a katolikusok fanatikus ellensége, semminek nem örült volna jobban, mintha Ward Máriát elfoghatta volna, aki szerinte „több kárt okozott hat jezsuitánál.” A fiatal Ward Máriának váratlan gondolata támadt, hogy fölkeresi az érseket. Társnői ezen az ötleten megütköztek, de ismerték Máriát, tudták, hogy amit a fejébe vesz, attól semmiféle földi hatalom el nem térítheti. Ward Mária tehát azon nyomban elindult Lambethba az érseki rezidencia felé. El is jutott George Abbot érsek kihallgatási terméig. Itt azonban közölték vele, hogy az érsek úr őméltósága nincs otthon. Erre odalépett az ablakhoz, és a gyűrűje gyémántjával belekarcolta nevét az ablaküvegbe, hogy a maga sajátos módján otthagyja névjegyét.

Ez a könyvecske a mi lelkünkbe is belevészte Ward Máriának nemcsak a nevét, hanem egész lényét, hogy soha el ne feledjük azt a nőt, aki keményen megharcolta a maga harcát. Szenvedése mindenkor emlékezetünkbe idézi az Írás szavait: „Az üldözésből mindenkinek kijut, aki buzgón akar élni Jézus Krisztusban” (2 Tim 3,12).

TARTALOMJEGYZÉK

A kiadó előszava.....	5
I. Vallási zűrzavarok Angliában.....	7
II. Borús gyermekévek.....	15
III. A választás kínjai.....	23
IV. Érzelmek vagy sugallatok?.....	30
V. Valami mást kellene tennem.....	32
VI. Útmutató szavak.....	40
VII. Ward Mária másik arca.....	49
VIII. „Csak nők...”.....	58
IX. Zarándoklat Rómába.....	65
X. Német földön.....	74
XI. A bíborosok előtt.....	80
XII. Elítélve és befeketítve.....	86
XIII. Hattyúdal.....	97
XIV. Az események folytatása.....	101
XV. Legyen meg a te akaratod.....	105

